

ΕΞ υπαρχής

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης,
κριτικής και διαλόγου

Ιούνιος 2001 Τεύχος 24ο Τιμή: £3.00

**Για την
πρόσφατη
απόφαση του
Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου**

**Δέκα άξονες
για την
Ευρωπαϊκή
Πολιτική**

**Τουρκία:
η οικονομία
πολιορκεί
την πολιτική**

**Ιταλικές
εκλογές:
πίσω δεξιά**

**Περιβάλλον:
καταστροφή
στη Λεύκα**

**Από την ύλη
των ονείρων**

Πρόσκληση

Το περιοδικό «Εξ υπαρχής»
σας προσκαλεί
την Τρίτη, 12 Ιουνίου 2001, ώρα 8.00μ.μ.
στη συζήτηση με θέμα:
Το πολιτικό τοπίο μετά τις εκλογές

Εισηγητές: Καίσαρ Μαυράτσας
Κωστής Αχνιώτης

Συντονιστής: Ζήνωνας Ποφαΐδης

Η συζήτηση θα διεξαχθεί
στα γραφεία του περιοδικού

Διεύθυνση: Αρχ. Μακαρίου Γ 127
1021 Καϊμακλί, Α/σία

Τηλ: 346061, 346160

ΟΛΟΙ ΕΥΠΡΟΣΔΕΚΤΟΙ

Πίνακες τεύχους:
Μελέτης Αποστολίδης

Σ' αυτό το τεύχος επιχειρούμε μια νέα αισθητική πρόταση, η οποία ελπίζουμε θα σας αρέσει. Ως φωτογραφικό υλικό χρησιμοποιήσαμε αποκλειστικά πίνακες του Μελέτη Αποστολίδη από πρόσφατη έκθεση του. Είναι μια ασπρόμαυρη δουλειά με αρκετές αποχρώσεις ανάμεσα στο μαύρο και το άσπρο, ανάμεσα στο συγκεκριμένο και το αφηρημένο.

Οι αποχρώσεις θα είναι σίγουρα αναγκαίο εργαλείο και στους αναλυτές, οι οποίοι το επόμενο διάστημα θα επιχειρήσουν να αναλύσουν τις βουλευτικές εκλογές που ολοκληρώθηκαν τελευταίως.

Εκλογές αρκετά ενδιαφέρουσες και ως προς τα αποτελέσματα τους αλλά περισσότερο ίσως ως προς το περιεχόμενο της προεκλογικής αντιπαράθεσης.

Μαζί με αρκετά μηνύματα, τα οποία έχουν γίνει ξεκάθαρα από την πρώτη ματιά, υπάρχουν και αρκετά άλλα, τα οποία έτσι ή αλλιώς δεν μπορεί να σημειωθούν και να καταγραφούν «υπό το πιεστήριο».

Μπορούμε όμως να πούμε ότι σ' αυτές τις εκλογές καταγράφεται μια «κίνηση» της κοινωνίας, την οποία οι κομματικές ηγεσίες, προσπάθησαν απεγνωσμένα να συλλάβουν με μικρό βαθμό επιτυχίας. Μια κίνηση - μετέωρο βήμα προς το παρόν, που προμηνεύει όμως κατά πάσα πιθανότητα, μεγαλύτερες επιταχύνσεις προσεχώς.

Κωστής Αχνιώτης

εξ υπαρχής περιεχόμενα

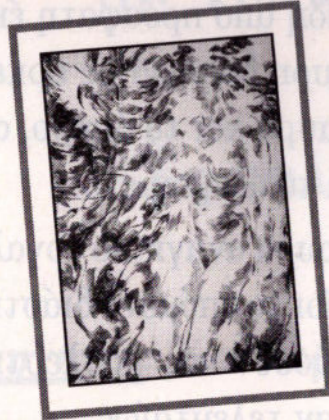

Για την πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

σελ. 8

Δέκα άξονες για την Ευρωπαϊκή Πολιτική

σελ. 11

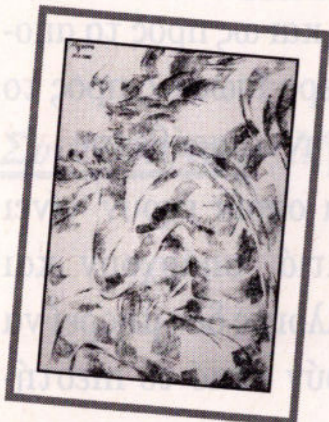
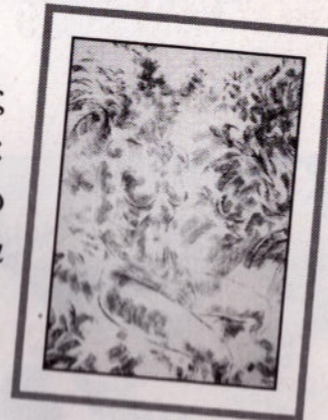

Τουρκία: η οικονομία πολιορκεί την πολιτική

σελ. 22

Ιταλικές Εκλογές: πίσω δεξιά

σελ. 30

Περιβάλλον, καταστροφή στη Λεύκα

σελ. 38

Από την ύλη των ονείρων
σελ. 56

εξ υπαρχής Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....

Διεύθυνση:.....

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....

Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....

Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....

Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια €25.00. Ελλάδα €25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης €30.00. ΗΠΑ €32.00. Αυστραλία €41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Ατδ

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
Μηνιαίο βήμα ανάπτυξης
κριτικής και διαλόγου

Ιούνιος 2001 - Τεύχος 24ο
Διεύθυνση:
Αρχ. Μακαρίου Γ' 127,
Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
Τηλ. 346061 - 346160
Φαξ: 346162

e-mail:
yparhis@spidernet.com.cy

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
Επικοινωνία Πολιτών
Γέφυρα Ατδ

Για την σύνταξη
του τεύχους εργάστηκαν οι:
Ανθούλα Παπαδοπούλου,
Μαρία Σωκράτους,
Ιωσήφ Παγιάτας,
Λούης Ηγουμενίδης,
Σταύρος Τομπάζος,
Κωστής Αχνιώτης,
Ζήνωνας Ποφαΐδης,

• για τα υπογραμμένα κείμενα
ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
τεχνική επιμέλεια:
Dorographics Ltd
τηλ. 665116

• εκτύπωση:
Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
τηλ. 482361

- 4 Εισημάνσεις
..... Λούη Ηγουμενίδη
- 8 Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Η δικαστική απόφαση αναμένει εκδήλωση πολιτικής βούλησης
..... Λούη Ηγουμενίδη
- 11 Δέκα άξονες για την εξωτερική μας πολιτική
..... Λάρκου Λάρκου
- 19 Οι συνέπειες μιας ομοσπονδιακής λύσης του Κυπριακού
..... Χριστοφή Οικονομίδη
- 22 Τουρκία: η Οικονομία πολιορκεί την Πολιτική
..... Ζήνωνας Ποφαΐδη
- 30 Οι Ιταλικές Εκλογές: ένα πολύπλοκο παιχνίδι
..... Ιωσήφ Παγιάτας
- 38 Περιβάλλον: Αναμένοντας μια περιβαλλοντική καταστροφή!
Η Λεύκα και η CMC.
..... Murat Erdal
- 42 Από τη νεκρή ζώνη:
Η πατροπαράδοτη κυπριακή φιλοξενία
..... Γιάννη Παπαδάκη
- 44 Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών
..... Χρυσόστομου Α. Σοφιανού
- 48 Βιβλιοπαρουσίαση:
Έξι δεσεκατομμύρια στον Πλανήτη.
Μήπως είμαστε πάρα πολλοί;
..... Σταύρου Τομπάζου
- 52 Βιβλιοπαρουσίαση:
Παντελής Λέκκας: Η Εθνικιστική Ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις
εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία
..... Καίσαρα Μ. Μαυράτσα
- 56 Έκθεση Ζωγραφικής του Μελέτη Αποστολίδη:
«Από την ύλη των ονείρων»
.....
- 58 Εντός των τειχών
.....
- 59 Για τη στρατηγική φυσιογνωμία της ανανεωτικής Αριστεράς
..... Κώστα Σταμάτη

Ο καβγάς για το πάπλωμα

Νέα αντιπαράθεση, με μεγάλες προεκτάσεις, ξέσπασε στους κόλπους της Εκκλησίας μας και πάλιν, μεταξύ του Αγίου Λεμεσού και των Αγίων Πάφου και Αρσινόης. Και παρά την πολλή αγιοσύνη τους, δεν συγκρατούν ούτε τα αισθήματα που τρέφουν αμοιβαία, ούτε προπαντός τις άκρατες φιλοδοξίες τους, που καθορίζουν, όπως φαίνεται και τα βήματα τακτικής που ακολουθούν...

Ο καβγάς γίνεται, όπως και πριν, για το πάπλωμα, όχι της ερωτικής κλίνης του κ.

Στάγκου αλλά της αρχιεπισκοπικής κρεβατοκάμαρας, που μόνο ένας προκαθήμενος της Εκκλησίας μας μπορεί να επισκέπεται. Και το είπε καθαρά ο ευσεβής Λεμεσού Αγιορίτης:

«Παρόλο που εγώ δεν ενδιαφέρομαι, υπάρχουν πολλοί που επιθυμούν να με δουν να καταλαμβάνω τον αρχιεπισκοπικό θρόνο». Πολλοί, αλλά δεν διευκρινίζεται πώς ακριβώς εκδηλώνουν την προτίμησή τους για τον παρεξηγημένο, όσον αφορά στις ερωτικές του προτιμήσεις, αρχιερέα.

Όμως άλλα κελεύουσι οι Πάφου και Αρσινόης, εκφράζοντας, είμαι βέβαιος, το λαϊκό αίσθημα εκείνων των χριστιανών που συνήθισαν να συναλλάσσονται λαϊκά με τους κληρικούς μας. Και επιμένουν ότι δεν είναι πέραν πάσης αμφιβολίας διευκρινισμένες οι τάσεις

του Αθανασίου και ως εκ τούτου θα είναι αδύνατον να εκτεθεί και η αρχιεπισκοπική κλίνη σε πειρασμούς δαιμονικούς και απρεπείς για τις παραδόσεις της Πάφου και της απανταχού ορθοδοξίας...

Τώρα είναι που χρειάζεται η ποιμαντορική ράβδος του προκαθημένου της Εκκλησίας, αλλά φαίνεται ότι αμβλύθηκε πολύ ο χριστιανικός του θυμός, ή μάλλον εξαντλήθηκε από το σφίξιμο για να ευλογήσει τους κόλπους της εκκλησίας μας τα άξια τέκνα της Νικόλαο Σαμψών και Παπασταύρο, τους ελληνοπρεπείς και ανυποχώρητους μαχητές της ένωσης. Κι' ας έλαβε ο Μακαριώτατος το χρίσμα υπό την σκέπη του Μακαρίου και παριστάνοντας το πρωτοπαλλικάρο κατά του ΕΟΚΑβητισμού!

Όλα τα παράξενα σ' αυτόν τον τόπο συμβαίνουν. Ο τριτοκοσμικός φαντασμαλισμός μας είναι εμφανής σ' όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας. Από την πολιτική ζωή, όπου οι ψηφοφόροι μένουν πιστοί στον «αρχηγό» μέχρι εσχάτων, κατά τα πρότυπα του Σαντάμ Χουσεΐν και του Καντάφι, μέχρι τους εκκλησιαστικούς ανταγωνισμούς για τη δόξα, το χρήμα και όλα τα παρεπόμενα που φτάνουν ως τις ροζ ιστορίες χωρίς τηλέφωνο.

Είχαμε πάντα τις κόντρες μας για τις αρχιερατικές εκλογές. Τώρα όμως παράγινε το κακό και να δούμε τί θ' ακούσουμε ακόμα για τα εντός και εκτός παστάδων καμώματα των Αγίων μας... υ

ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΕΣ ΚΑΙ ΤΣΑΡΟΥΧΙΑ...

Λούις Ηγουμενίδης

Με ιερό θυμό και αντέδρασαν οι ηγέτες των ΝΕ.Ο., ανταποκρινόμενοι στην πρόκληση του Γιώργου Βασιλείου προς τους ασυμβίβαστους και απροσκύνητους αντιμοσπονδιακούς, να φορέσουν τη φουστανέλλα τους και ν' αρπάξουν τα καριοφύλια και τα γιαταγάνια για να διώξουν τον Τούρκο κατακτητή και να μας λυτρώσουν από τις συνέπειες του πραξικοπήματος και της συνεχιζόμενης κατοχής. Θυμήθηκαν και πάλιν τα φέσια που

μας φόρεσαν οι πραξικοπηματίες με την προδοσία τους. Και μπαίνουν τώρα με τα τσαρούχια στο πολιτικό προσκήνιο, για να ζητήσουν και τα ρέστα, νομίζοντας ότι τούτος ο λαός ξεχνά του Ιωαννίδηδες και τα ογλάνια τους που αιματοκύλησαν την πατρίδα.

Για εθνικά σύμβολα μας μιλούν τώρα οι Κολοκοτρωναίοι του γλυκού νερού και τα χανουμάκια των παπάδων που πασχίζουν να πουλήσουν πατριωτισμό, ενώ ξέρουν ότι κάθε φορά που μας πήγαιναν για μαλλί μας γύριζαν κουρεμένους.

Είναι καιρός να σοβαρευτούμε επιτέλους

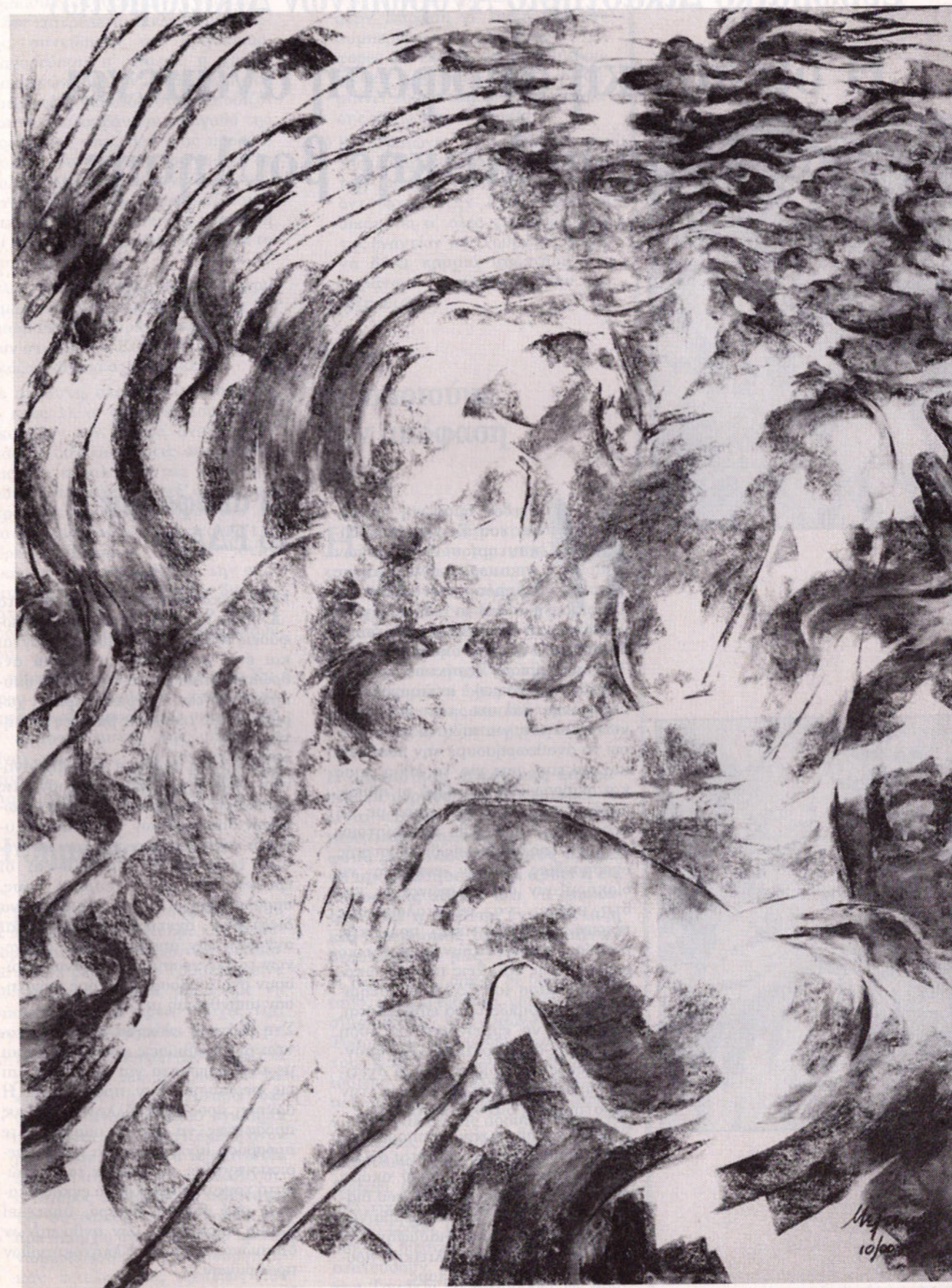
και να καταλάβουμε ότι τα μεγάλα εθνικά και πολιτικά προβλήματα δεν λύνονται με παλλικαρισμό και λόγια του αέρα, από κείνους που εκτελούν, συνήθως, εντολές όσων απεργάζονται την καταστροφή μας. Πήραν τα όπλα το '55 και στο τέλος αποκτήσαμε συνέταιρο την Τουρκία και τον κ. Ντενκτάς. Πήραν τα όπλα το '63-'64 και το '74 μαζεύαμε τα συντρίμια στους δρόμους των νεκρών πόλεων της Αμμοχώστου και της Κερύνειας. Ας μην μας μιλούν λοιπόν για πατριωτισμό την ώρα που κάποιοι, υπεύθυνα και σοβαρά, εξαντλούν και τα τελευταία περιθώρια να σώσουν τον τόπο και να εντάξουν την Κύπρο στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια της Ενωμένης Ευρώπης.

Υπάρχει όμως και ένα άλλο ζήτημα που δεν

θα έπρεπε να μείνει αναπάντητο. Μερικοί, κάθε φορά που ακούν για φουστανέλλες και γιαταγάνια, αντιπαράβλλουν τη λαλιά του φεσιού για να «κερδίσουν» το εθνικό επιχείρημα...! Στο μυαλό τους δεν μπόρεσε ποτέ να λειτουργήσει η Κύπρος σαν ανεξάρτητη και κυρίαρχη οντότητα με διεθνή προσωπικότητα και κράτος αναγνωρισμένο. Γι' αυτούς όλα είναι μαύρο-άσπρο, φέσι ή φουστανέλλα. Η μοίρα της Κύπρου αναιρείται ανάμεσα σε φουστανέλλες και φέσια, για να καταντήσει στο τέλος να σφάζονται τα παλλικάρια της για ένα πουκάμισο αδειανό... για μια Ελένη...!

Τώρα που καταλαγιάζουν τα προεκλογικά πάθη και όλοι επιστρέφουν στο «παχνί» τους, πρέπει να σκεφτούμε πιο νηφάλια και να στηρίξουμε με όλες μας τις δυνάμεις την προσπάθεια για να ευδοθεί η ενταξιακή μας πορεία και να υποχρεωθεί η Τουρκία να συνεχίσει το διάλογο για λύση ομοσπονδίας διζωνικής-δικοινοτικής. Οι κορώνες και τα συνθήματα της δεκάρας δεν έπεισαν ποτέ κανένα, όταν η κρίση και ο νους του δεν τον βοηθούσαν την ώρα που έπρεπε...

U

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η δικαστική απόφαση αναμένει εκδήλωση πολιτικής βούλησης

Λούη Ηγουμενίδη

Η σχεδόν ομόφωνη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υπέρ της Κύπρου και εναντίον της Τουρκίας, που από το 1974 συνεχίζει να καταπατά στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, ξεσήκωσε μια θυελλώδη πολιτική αντιπαράθεση, παραμονές μάλιστα των βουλευτικών εκλογών, για το κατά πόσο πρέπει να αναθεωρήσουμε την πολιτική και τακτική μας για τη λύση, μιας και αναγνωρίζονται τώρα οι ηθικές αρχές δικαιοσύνης ότι είναι με το μέρος μας. Όλοι, όσοι απορρίπτουν τη λύση της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας, βρήκαν «ευκαιρία» να διακηρύξουν ότι δικαιώνονται και ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε τέτοιες «συμβιβαστικές» πολιτικές, ενώ όσοι προσεγγίζουν με πολιτικό ρεαλισμό τις εξελίξεις που προδικάζει η απόφαση του ΕΔΑΔ, υποστηρίζουν ότι ακριβώς τώρα επιβάλλεται, όσο ποτέ, να εμμένουμε σε λύση διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας, όπως την ορίζουν και οι σχετικές αποφάσεις του ΟΗΕ και την υποστηρίζει η διεθνής κοινότητα.

Σ' αυτή ακριβώς την αντιπαράθεση που ξέσπασε και που φαίνεται ότι θα μας ταλαιπωρήσει για πολύ ακόμη και ενόψει της επανέναρξης του διακοινοτικού διαλόγου, παρεμβαίνω, σε μια προσπάθεια διασαφήνισης των γεγονότων και πολιτικής προσέγγισης της σημασίας τους.

Τι αποφάσισε το ΕΔΑΔ

Τα δεκατέσσερα σημεία για τα οποία επισημαίνεται, με τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ, ότι παραβιάζονται και έτσι καταργούνται βασικά ανθρώπινα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, χωρίζονται σε τέσσερις βασικές ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται τρία σημεία που αφορούν στις κατάφορες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων αγνοουμένων και των συγγενών τους, αφού εμποδίζονται οι έρευνες για την ανεύρεσή τους, παραλείπουν οι τουρκικές αρχές να διεξάγουν σχετικές έρευνες και αγνοούν την απαίτηση των συγγενών των αγνοουμένων να αναγνωρίσουν ότι οι προσφιλείς τους υπέστησαν απάνθρωπη μεταχείριση.

Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται οι παραβιάσεις που σχετίζονται με τα δικαιώματα για τις εστίες και τις περιουσίες των προσφύγων. Η άρνηση προς τους Ελληνοκυπρίους πρόσφυγες να έχουν οποιαδήποτε πρόσβαση προς τα σπίτια και τις περιουσίες τους, να ασκούν τα δικαιώματά τους σ' αυτά και να εγκαθίστανται στη βόρεια Κύπρο, αποτελεί βίαιη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων προσφύγων.

Στην τρίτη ενότητα περιλαμβάνονται οι παραβιάσεις εις βάρος των

εγκλωβισμένων Ελληνοκυπρίων της Κερπασίας, στους οποίους ουσιαστικά δεν επιτρέπεται η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Απαγορεύεται σ' αυτούς η χρήση διδακτικών βιβλίων, ακόμη και στη στοιχειώδη εκπαίδευση, εμποδίζονται να απολαμβάνουν τα αγαθά της ιδιοκτησίας τους, δεν τους προσφέρεται η δυνατότητα φοίτησης σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, υφίστανται διακρίσεις, παραβιάζεται η ιδιωτική και οικογενειακή τους ζωή και υφίστανται επεμβάσεις σε όλα τα δικαιώματά τους.

Τέλος, στην τέταρτη ενότητα περιλαμβάνονται οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων Τουρκοκυπρίων που ζουν στη Βόρεια Κύπρο και οι οποίοι δικάζονται από στρατοδικεία.

Με απόλυτη πλειοψηφία (συνήθως 16 προς 1), οι δικαστές του ΕΔΑΔ δικαίωσαν την Κύπρο, αναγνωρίζοντας ότι ισχύουν αυτές οι παραβιάσεις και καταλογίζοντας για τούτο ευθύνη στην Τουρκία, εξ' αιτίας των στρατιωτικών επιχειρήσεων του '74 και της συνεχιζόμενης κατοχής της βόρειας Κύπρου. Ζητά, στην πραγματικότητα, το ΕΔΑΔ την αποκατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς βέβαια να ορίζει τρόπους εφαρμογής των αποφάσεών του.

Η ηθική και πολιτική νίκη της Κύπρου είναι εμφανέστατη και η δυναμική που δημιουργείται σημαντική. Η σημασία αυτής της απόφασης είναι τεράστια, για τα παραπέρα βήματά μας, όμως πρέπει να σταθμιστεί σωστά.

Η σημασία της

Η σημασία της απόφασης του ΕΔΑΔ για την Κύπρο και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους της Τουρκίας, είναι πολυσήμαντη, αλλά μπορούμε να υπογραμμίσουμε τρεις πτυχές της, που είναι καθοριστικές:

α) Το ΕΔΑΔ διαπιστώνει ότι αυτές οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο δεν υπήρξαν ένα στιγμιαίο έγκλημα, αλλά είναι μια συνεχιζόμενη ανωμαλία που πρέπει να τερματιστεί. Δηλαδή αναγνωρίζει το ΕΔΑΔ ότι η Κύπρος συνεχίζει να υφίσταται τις συνέπειες της εισβολής και άρα υπάρχει ανωμαλία που πρέπει να θεραπευθεί. Δεν δημιουργήθηκαν τετελεσμένες εξελίξεις που δεν ανατρέπονται.

β) Καθιστά υπεύθυνη την Τουρκία και τη θεωρεί υπόλογη απέναντι στην Ευρώπη γι' αυτή της την συμπεριφορά. Άρα θα υποστεί διάφορες συνέπειες, αν δεν συμμορφωθεί, χωρίς κατ' ανάγκη να σημαίνει τούτο επιβολή της απόφασης πάνω στην Τουρκία.

γ) Επιβεβαιώνει την αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως της μόνης νόμιμης κρατικής οντότητας στην Κύπρο και τη δικαιώνει σ' όλες τις προσφυγές της εναντίον της Τουρκίας, χωρίς να δίνει καμιά υπόσταση στο παράνομο καθεστώς του κ. Ντενκτάς.

Πώς αξιοποιούμε την απόφαση αυτή

Η Κυπριακή Δημοκρατία κατήγαγε λοιπόν μια μεγάλη νίκη την οποία ενδιαφέρεται να αξιοποιήσει, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, έτσι που να απαλλαγεί οριστικά από τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών της εκ μέρους της Τουρκίας και για να κατοχυρώσει ένα μέλλον ελευθερίας, δικαιοσύνης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κυπρίων.

Η αξιοποίηση αυτής της απόφασης εκ μέρους μας δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο, παρά μόνο πολιτική. Δηλαδή με πολύμορφους πολιτικούς τρόπους πρέπει να προσπαθήσουμε να αρθεί η εις βάρος μας αδικία και να αποκατασταθεί η διεθνής έννομη τάξη και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας.

Η Κύπρος δεν ασκεί, σε διεθνές επίπεδο, καμιά εξουσία, για να τη χρησιμοποιήσει υποχρεώνοντας την Τουρκία να εφαρμόσει τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ. Η Κύπρος είναι μια ισότιμη, διεθνής κρατική οντότητα, που σαν πολιτικό υποκείμενο μπορεί να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις της καλύτερης δυνατής εφαρμογής της σπουδαίας αυτής απόφασης.

Πρέπει δηλαδή να συμπεριφερθεί πολιτικά και διπλωματικά κατά τέτοιο τρόπο, που οι οργανισμοί που ασκούν διεθνή εξουσία να την προστατεύσουν και να εξαναγκάσουν την Τουρκία να εφαρμόσει τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ.

Και πώς μπορεί η Κύπρος να επιτύχει αυτό το στόχο; Απαιτώντας ίσως αδιάλλαχτα την πλήρη εφαρμογή της απόφασης και αγνοώντας τις πολιτικές και ιστορικές εξελίξεις και πραγματικότητες που ισχύουν και την αφορούν; Αυτό πώς θα το απαιτήσουμε και με τι εχέγγυα θα αναμένουμε την κινητοποίηση του διεθνούς παράγοντα, όταν εμείς θα παρουσιάσουμε αδιάλλαχτοι να αγνοούμε τους ιστορικούς λόγους που απαιτούν τον ιστορικό συμβιβασμό;

Ο μόνος τρόπος πλήρους αξιοποίησης της απόφασης του ΕΔΑΔ είναι να εργαστούμε σοβαρά και με συνέπεια για να υπάρξει ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας, μέσα στα πλαίσια της λύσης της διζωνικής - δικοινοτικής ομοσπονδίας όπως την αποδεχτήκαμε και όπως την επιθυμεί ολόκληρη η διεθνής κοινότητα. Τότε και μόνο τότε θα μπορούν οι διεθνείς παράγοντες να απαιτήσουν από την Τουρκία, εργαζόμενη και κείνη για τη λύση του Κυπριακού στη βάση που αναφέραμε, να εφαρμόσει ταυτόχρονα και τις αρχές σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κυπρίων.

Όχι στα χειρότερα

Ακούγονται φωνές, που εκφράζουν ανεγκέφαλες προσεγγίσεις και που μας καλούν να απορρίψουμε την διζωνική-δικοινοτική ομοσπονδία, γιατί από τη φύση της παραβιάζει τα ανθρωπίνια δικαιώματα και να απαιτήσουμε επιστροφή στο ενιαίο κράτος και άνευ όρων εφαρμογή της απόφασης του ΕΔΑΔ.

Η αφελής, φαινομενικά, αυτή προσέγγιση είναι άκρως επικίνδυνη. Στην πραγματικότητα μας καλεί, με την αδιαλλαξία μας να οδηγήσουμε την Κύπρο στην οριστική διχοτόμηση και να εκμηδενίσουμε κάθε πιθανότητα εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συμμόρφωση της Τουρκίας προς την απόφαση του ΕΔΑΔ.

Αν εμείς υπαναχωρήσουμε από τη μόνη σωστή και διεθνώς επιθυμητή λύση της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας, είναι βέβαιο ότι η Τουρκία, ανεμπόδιστη, θα προχωρήσει στην ενσωμάτωση της μισής Κύπρου, με αίτηση των Τουρκοκυπρίων και η διεθνής κοινότητα θα

είναι ανίκανη και απρόθυμη να την υποχρεώσει να εφαρμόσει τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ για τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

Υπό το πρόσχημα, δηλαδή, ότι διεκδικούμε ασυμβίβαστοι τα δικά μας, οδηγούμε ενουνειδητα την πατρίδα μας στην καταστροφή. Το έργο, δηλαδή, που ανέλαβαν το 1974 με την ελληνική χούντα, οι ίδιοι άνθρωποι επιχειρούν να το ολοκληρώσουν σήμερα, επανεμφανιζόμενοι ως πατριώτες και αδιάλλαχτοι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που οι ίδιοι συνέβαλαν στην καταπάτησή τους. Μια τέτοια επιλογή, που είναι βέβαια πολιτική, είναι η καλύτερη συνταγή για την καταστροφή. Και ο απορριπτισμός υιοθετεί αυτή την εκλογή.

Λύση, η μόνη διεξόδός μας

Η μόνη ορθή πολιτική αξιοποίηση της απόφασης του ΕΔΑΔ είναι η σταθερή, ειλικρινής, τολμηρή και συνεπής προσήλωσή μας στην απόφαση για λύση του Κυπριακού, αν είναι δυνατόν πριν την έναρξη μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη βάση της διζωνικής - δικοινοτικής ομοσπονδίας.

Μια τέτοια πολιτική στάση θα μας επιτρέψει να απαιτήσουμε η λύση αυτή να στηριχτεί σε διατάξεις που θα κατοχυρώνουν τα ανθρωπίνια δικαιώματα και να επουλώνουν, στο βαθμό που είναι δυνατόν, τις πληγές που δημιούργησε η εισβολή και η συνεχιζόμενη κατοχή της μισής Κύπρου.

Δεν μπορεί η απόφαση του ΕΔΑΔ να αναίρεσει πλήρως τις τραγικές ιστορικές εξελίξεις της τελευταίας τριακονταετίας, ούτε μπορεί να αγνοήσει τις όποιες πρόνοιες επιβάλλεται να ληφθούν για να κατοχυρωθεί το ειρηνικό μέλλον της Κύπρου, ενώ βασικά θα αποκαθίστανται όλα τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

Έτσι κι' αλλιώς, με αναγνωρισμένη την τουρκοκυπριακή διοίκηση στη βόρεια ζώνη, μέσα στα πλαίσια της ομοσπονδίας, δεν θα είναι όλοι οι πρόσφυγες που θα επιθυμούν να γυρίσουν στα σπίτια τους υπό Τ/Κ διοίκηση, έστω κι' αν δεν θα απεμπολούν τα δικαιώματα στην ιδιοκτησία τους.

Δέκα άξονες για την εξωτερική μας πολιτική

Λάρκου Λάρκου*

Το κυπριακό ζήτημα συνιστά για δεκαετίες ένα μοναδικό πρόβλημα στο οποίο συναντώνται όλες οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται ο ορισμός της πολιτικής. Διεθνείς συσχετισμοί (ψυχρός πόλεμος, νέα τάξη), σύγκρουση των δύο συστημάτων (ΗΠΑ - ΕΣΣΔ), εθνικές επιλογές, λανθασμένες εκτιμήσεις και προβλέψεις, υπομονή ή ομφαλοσκοπήσεις, συσχετισμοί δυνάμεων στην Κύπρο, στην Ελλάδα και την Τουρκία, συνωμοσίες, αδιέξοδες ρητορείες. Μεταξύ άλλων δύο επιλογές, κατά τη γνώμη μου, μπορούν να αναδειχθούν ως διαχρονικά ιστορικές. Η μια για μίσηση, η άλλη για αποφυγή. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος η πρώτη, ο Γεώργιος Γρίβας η δεύτερη. Ο Ελ. Βενιζέλος (1931) έβλεπε με ρεαλισμό τις διεθνείς ροπές, τους συσχετισμούς Ελλάδας-Τουρκίας, τις ισορροπίες στην Κύπρο. Εισηγήθηκε την ένταση στο χρόνο, το διάλογο ανάμεσα σε Κύπρο - Μ. Βρετανία, την απομάκρυνση της Τουρκίας μέσω της μη ανάμιξης της Ελλάδας. Ο Γ. Γρίβας (1971 - 1974) ήταν στον αντίποδα. Χωρίς εμβάθυνση στο διεθνές σύστημα, με παιδαριώδη πολιτική κρίση, συνέβαλε αποφασιστικά στη ριζική μεταβολή του συσχετισμού δυνάμεων - τρομοκρατία, αγνόηση της τουρκικής ισχύος και, στη συνέχεια, πραξικόπημα, εισβολή.

Έτσι η Τουρκία πέτυχε de facto να ικανοποιήσει ένα σημαντικό γεωπολιτικό της στόχο, το «μη εγκλωβισμό» του μαλακού υπογάστριου της από μη φιλικές δυνάμεις και εκ δευτέρου, την αύξηση της δυνατότητας άσκησης πιέσεων στο Αιγαίο και τν Θράκη με βατήρα την Κύπρο. Η σύντομη αυτή αναφορά στο ιστορικό Κυπριακό είναι χρήσιμη. Ερμηνεύει σημερινές κινήσεις και επιλογές της Άγκυρας, είναι οδηγός για τις βασικές κατευθυντήριες αρχές του αυτόνομου επεκτατισμού της Τουρκίας. Οι προτάσεις Ντενκτάς στη Γενεύη (Ιούλιος 2000) στηρίζουν την πολιτική της «μη λύσης», υιοθετούν μια ελπίδα πως η de facto κατάσταση στην Κύπρο μέσα στον χρόνο θα αναγνωριστεί de iure, είτε ως νομική οντότητα, είτε ως κρατικό μόρφωμα από μικρό έστω αριθμό ακροίλαμικών χωρών (Τανζικιστάν, Πακιστάν, Μπακλαντές). Οι προτάσεις Ντενκτάς δε γίνονται δεκτές από καμία πολιτική

δύναμη και κατά συνέπεια οι βασικές μας στρατηγικές έχουν πολύπλοκο χαρακτήρα. Το κίνημα των Σοσιαδημοκρατών οφείλει να είναι σταθερά ρεαλιστικό στις αναλύσεις του, να είναι πρωτοπόρο στον πολιτικό σχεδιασμό που θα εμποδίζει, θα ακυρώνει και θα ανατρέπει τις πολιτικές ιεραρχήσεις της Άγκυρας. Ο λόγος μας χρειάζεται να είναι πειστικός, έγκυρος, τεκμηριωμένος. Γι' αυτό εισηγούμαι 10 άξονες δράσης που, κατά τη γνώμη μου, θα μας δώσουν μια νέα πρωτοπορία στο εθνικό ζήτημα μέσα σε νέες διεθνείς συνθήκες.

1. Ενότητα Βάθους

Το εσωτερικό μας μέτωπο πρέπει να έχει ισχύ, να είναι ποιοτικά δυνατό απέναντι στην ποσότητα του Αττίλα. Κανένας δεν θα σώσει την Κύπρο από μόνος του, κατά συνέπεια υποστηρίζουμε ότι όλα τα κόμματα έχουν λόγο και ρόλο σε αυτή την προσπάθεια. Η ενότητα για εμάς δεν είναι τέχνασμα, ούτε ευκαιριακό σύνθημα. Είναι υπόθεση βάθους και γι' αυτό αναλαμβάνουμε πρωτοβουλίες ή στηρίζουμε άλλες που θα δίνουν ισχύ και κύρος στη λαϊκή συμμετοχή, στη διπλωματία των μαζικών φορέων, στις αυτόνομες διεκδικήσεις των πολιτών, στην ανάδειξη μιας κοινωνίας πολιτών με γνώση, αντίληψη, κρίση.

2. Ισχυρή Κοινωνία

Συμμετοχή σημαίνει την ευρύτερη διασύνδεση με την ολοένα και πιο ισχυρή αμυντική οργάνωση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αμυντική ισχύ σημαίνει διαρκώς και πιο δυνατές ένοπλες δυνάμεις, αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος που δίνεται για νέα εξοπλιστικά προγράμματα. Για εμάς, όμως, για το ΚΙ.ΣΟΣ. Άμυνα δεν είναι μόνο οι εξοπλισμοί. Άμυνα είναι και οι πολιτικές εκείνες που ενισχύουν την αξιοκρατία, τη μεταρρύθμιση στην παιδεία και τη δημόσια διοίκηση, την περισσότερη δικαιοσύνη, τον αγώνα κατά της διαφθοράς και των σκανδάλων. Αυτή είναι η ποιοτική μας δια-

φορά από τα άλλα κόμματα. Ενώνουμε το πακέτο της ισχύος, δεν απομονώνουμε θέματα που η κοινωνική δυναμική τα ενώνει ως τις πολλές όψεις του ίδιου νομίσματος. Θέλουμε μια κοινωνία με αυτοπεποίθηση, με διάθεση προσφοράς, με στόχους και κατευθύνσεις. Η δική μας ιδεολογία μπορεί να συνθέτει αυτές τις πολιτικές, μπορεί να είναι η ατμομηχανή στις μεγάλες αλλαγές που απαιτεί η κοινωνία μας.

3. Ο ρόλος της ΚΕΠΠΑ

Μπορούμε να εμπλουτίσουμε τις πολλές διαστάσεις του ευρωπαϊκού μας δρόμου. Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. το 2004-5 δεν θα προκύψει από αυτόματες διαδικασίες. Απαιτεί συμμετοχή, δράση, συμμαχίες και αυτό βεβαιώνει η επιτυχημένη δράση μας στο Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Στο θέμα της αρχής όλα τα κόμματα συμφωνούν, όλα θέλουν ένταξη στην Ε.Ε. Το δικό μας κίνημα μπορεί τη συνολική δράση. Η Ε.Ε. επιχειρεί - Ελσίνκι, Λισσαβόνα, Νίκαια - μια σταδιακή διαμόρφωση ενός αμυντικού σχεδιασμού, μιας αυτόνομης στρατιωτικής δομής (60,000 ως το 2003) στα πλαίσια του υπό τον Χαβιέ Σολάνα μηχανισμού της ΚΕΠΠΑ - δεύτερος πυλώνας της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το κίνημα των Κυπρίων Σοσιαδημοκρατών στηρίζει αυτές τις πρωτοβουλίες, θέλει την Ε.Ε. να έχει ρόλο στις εξελίξεις. Θέλουμε η Κύπρος να έχει άποψη και προτάσεις στην κοινή ευρωπαϊκή άμυνα. Ωστόσο, δεν πρέπει να δίνουμε υπερβολικές διαστάσεις στα δρώμενα της ΚΕΠΠΑ. Για πολλά χρόνια ακόμα ο ρόλος των ΗΠΑ θα είναι κυρίαρχος, κατά συνέπεια στις διαδικασίες για επίλυση του κυπριακού το βασικό ρόλο θα τα έχουν οι ΗΠΑ. Αυτό που είναι εφικτό είναι να ενισχύσουμε το ρόλο της Ε.Ε., ώστε οι προτάσεις για λύση του Κυπριακού, από την πλευρά του ΟΗΕ να είναι συμβατές με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, ή οι όποιες μεταβατικές διατάξεις να έχουν - κατά πάγια κοινοτική αρχή - καταληκτική ημερομηνία. Ο ρόλος της ΚΕΠΠΑ θα ενισχύεται μέσα στο χρόνο. Γι' αυτό και ανάλογα με τις ζυμώσεις στο κυπριακό οφείλουμε ως ΚΙ.ΣΟΣ. να δώ-

σουμε στον Κοινό Ευρωπαϊκό Στρατό πρώτο ρόλο στις διεργασίες (ΟΗΕ, ΗΠΑ, Ε.Ε.), για συμμετοχή του στα πλαίσια των συζητούμενων ρυθμίσεων (ειρηνευτικά στρατεύματα) για αποχώρηση του τουρκικού στρατού κατοχής. Η προβολή αυτής της θέσης θα φέρει το Κυπριακό στα πόδια της ΚΕΠΠΑ, δηλ. στην ανάγκη επιδείξης μεγαλύτερης ευθύνης από ορισμένες δυνάμεις στην Ε.Ε. Στις διεθνείς σχέσεις δεν αρκεί να ζητάς ή να προβάλλεις δικαίες απαιτήσεις. Συνήθως όλα κινούνται στη βάση της αμοιβαιότητας, των κοινών συμφερόντων. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει μικρό αριθμό κινήσεων τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει.

* Η αεροπορική βάση Ανδρέας Παπανδρέου με ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να συμβάλει στην υλική υποδομή του Κοινού Ευρωπαϊκού Στρατού.

* Μπορούμε να διατυπώσουμε μια ειδική πρόταση για τη σύζευξη των αγγλικών βάσεων με ιδέες για τη δράση της ΚΕΠΠΑ στη Μέση Ανατολή. Το Λονδίνο ενδεχομένως να μη συναινέσει, αλλά αυτή είναι μια πρόταση με ευελιξία στο χρόνο.

* Την αναζωογόνηση του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος Κύπρου - Ελλάδας με διασύνδεσή του με πολιτικές της ΚΕΠΠΑ. Οι προϋποθέσεις τώρα τίθενται, γι' αυτό είναι μια καλή ευκαιρία να δώσουμε υλικό στη διπλωματία των κοινών συμφερόντων με προτάσεις λ.χ. για διάσωση από ατυχήματα στη θάλασσα ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα αποστολές στην ευρεία περιοχή μας.

* Το ζήτημα των αμυντικών διεργασιών στον αμυντικό χώρο έχει ιστορία, δεν γεννιέται ούτε ολοκληρώνεται με την ΚΕΠΠΑ. Υπάρχει ήδη μια σχέση της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Δ.Ε.Ε.) με το καθεστώς του συνδεδεμένου μέλους. Η ΔΕΕ ως το 2001-2 θα ενσωματωθεί στην ΚΕΠΠΑ, άρα ολοκληρώνει τον κύκλο της. Κρίσιμο και πολύπλοκο παραμένει το ζήτημα των μελλοντικών σχέσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με το ΝΑΤΟ και το προωθημένο πρόγραμμα του «συνεταιρισμός για την ειρήνη». Σε αυτό συμμετέχουν όλα τα ευρωπαϊκά της ανατολικής και νοτιοα-

νατολικής Ευρώπης έως και χώρες της κεντρικής Ασίας. Το ΝΑΤΟ διευρύνεται και ως επάλληλος κύκλος καλύπτει τις χώρες διεύρυνσης της Ε.Ε. (Πολωνία, Αυστρία, Ουγγαρία, Τσεχία). Το πακέτο ΝΑΤΟ-Ε.Ε. είναι πυκνό και αξεδιάλυτο, ιδιαίτερα στον αμυντικό τομέα. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αναθέτουν στην ευρωατλαντική συνεργασία το κύριο μέρος των αμυντικών δυνατοτήτων τους. Ο μακροπρόθεσμος στόχος μας είναι η αυτόνομη ευρωπαϊκή άμυνα, η ενδυνάμωση του ευρωπαϊκού της χαρακτήρα με βάση ψηφισμένες θέσεις της Ε.Ε. Αυτό ικανοποιεί τη δική μας αντίληψη για το ευρωπαϊκό μέλλον. Το δικό μας κίνημα θέλει τη διαρκώς και πιο ισχυρή φωνή, τα κράτη - μέλη της Ε.Ε. να δώσουν προτεραιότητα στον αμυντικό σχεδιασμό, να είναι η Ε.Ε. ένας παράγοντας ισορροπίας στο διεθνές σύστημα. Η αποτυχία της Ε.Ε. στο ζήτημα του Κοσόβου είναι μια ιστορία που δεν πρέπει να ξαναζήσουμε.

4. Το Εθνικό Συμβούλιο

Το Εθνικό Συμβούλιο είναι θεσμός σταθερά χρήσιμος. Η υπολειτουργία ή αναξιοπιστία του συνδέονται κυρίως με τη δομή και τα αρχηγικά πρότυπα δράσης. Υποστηρίζουμε τη θεσμική μεταρρύθμιση του με:

- * Δημιουργία ισχυρής επιτελικής ομάδας εμπειρογνομόνων, τεχνοκρατική υποστήριξη του. Την επεξεργασία της γνώσης, των σεναρίων και του σχεδιασμού κινήσεων. Αυτά θα γίνουν με προσλήψεις ή και αποσπάσεις ειδικών.
- * Τη δυνατότητα λειτουργίας του Ε.Σ. σε μηνιαία βάση με επίπεδο αντιπροσώπευσης από μη πρόεδρους για να προετοιμάζει και επεξεργάζεται λύσεις.
- * Υλική στήριξη της νέας δομής του Ε.Σ. σημαίνει ριζική τεχνολογική αναδιάρθρωση των υπηρεσιών του Υπ. Εξωτερικών. Η μετάβαση του στον κόσμο της πληροφορικής και του διαδικτύου, η συμμετοχή του στον κυβερνοχώρο είναι ζήτημα άμεσης προτεραιότητας για το κίνημά μας.

5. Εταιρική Σχέση Τουρκίας - Ε.Ε.

Είναι από κάθε άποψη κλειδί στις εξελίξεις το περιεχόμενο της υπό διαμόρφωση Εταιρικής Σχέσης Τουρκίας - Ε.Ε.. Η Ε.Ε. έχει πολιτικό χρέος να διαμορφώσει το περιεχόμενο της σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και του Λουξεμβούργου. Κατά συνέπεια άσκηση του έννομου κοινοτικού συμφέροντος με τα εξής κριτήρια:

- * Διασύνδεση της βαθμιαίας τουρκοκοινοτικής σχέσης με τον τρόπο που συμβάλλει η Τουρκία στις προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού. Εάν οι διαπραγματεύσεις παραμένουν σε αδιέξοδο έως και την υπογραφή της εταιρικής σχέσης, η Ελληνική Κυβέρνηση, στηρίζοντας τις προϋποθέσεις που θέτει το Ελσίνκι να επανεξετάσει τη θέση της απέναντι στα χρηματοδοτικά πρωτόκολλα Ε.Ε. - Τουρκίας με κριτήριο πώς η Άγκυρα εφαρμόζει τις ομόφωνες κοινοτικές αποφάσεις. Παράλληλα και υπό το φως των τότε δεδομένων, η Αθήνα να μελετήσει το ενδεχόμενο της ανοιχτής διαφωνίας, εάν το περιεχόμενο της εταιρικής σχέσης δεν είναι σε αντιστοιχία με όρους που αφορούν και όλες τις άλλες υποψήφιες προς ένταξη χώρες.
- * Ειδικές ρυθμίσεις για περιορισμό του πολιτικού ρόλου των στρατηγών στην Άγκυρα. Συνταγματικές και νομοθετικές αλλαγές που θα καταργούν τον κηδεμονευτικό ρόλο τους στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας.
- * Κατάργηση νόμων και διαταγμάτων που συνδέονται με την ελευθερία γνώμης, ανάπτυξη του σεβασμού στη διαφορετικότητα, πολιτικές πρωτοβουλίες για διάλογο με τους Κούρδους, ελεύθερη δημιουργία κομμάτων.
- * Σταθερή εμμονή (Λουξεμβούργο και Ελσίνκι) για σχέσεις καλής γειτονίας με την Ελλάδα, τερματισμό των προκλήσεων, προσφυγή στη Χάγη για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

6. Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις

Οι σχέσεις (Αιγαίο, Θράκη) είναι ακόμα μία έκφραση της τουρκικής επιθετικότητας. Γι' αυτό η ισχυρή στρατιωτική αποτρεπτική δύναμη είναι για την Ελλάδα δρόμος αυτονομίας, ένας από τους κύριους παράγοντες διατήρησης της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα και οι διακρατικές συνεργασίες συνιστούν απαραίτητους όρους ενίσχυσης μιας στενής και ειλικρινούς συνεργασίας ανάμεσα στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Εδώ και ένα χρόνο στις σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας αναπτύσσεται ένας διάλογος σε διάφορα επίπεδα. Ζούμε σε μια διεθνή συγκυρία που ο «μη διάλογος» θεωρείται ακατανόητος, σε ωθεί στο περιθώριο. Κατά συνέπεια θεωρούμε πως η πολιτική της επικοινωνίας ανάμεσα σε Αθήνα και Άγκυρα έχει διεθνή απήχηση. Αυτό από μόνο του δεν είναι αρκετό, δεν ικανοποιεί τις δικές μας ανάγκες, από τη στιγμή που η Τουρκία εξακολουθεί να είναι πλήρως αδιάλλακτη στο Κυπριακό. Θέλουμε αυτή η στρατηγική επικοινωνίας να κινείται σε ένα πλαίσιο αμοιβαιότητας, να δημιουργεί σταδιακά κλίμα για αμοιβαίως επωφελείς εξελίξεις. Κάτι τέτοιο έως σήμερα δεν συμβαίνει. Καταγράφεται μια πρόοδος σε ζητήματα «χαμηλής πολιτικής», όπως λ.χ. μείωση του αριθμού των παραβιάσεων στον εναέριο χώρο του Αιγαίου, βελτίωση της θέσης του Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη, επίσκεψη του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στην Καπαδοκία. Η πρόοδος αυτή, εάν δεν καταγραφεί σε σύντομα χρονικά διαστήματα και στα ζητήματα υψηλής πολιτικής (Κυπριακό, υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο), τότε θα χάσει την δυναμική της και θα εγκλωβιστεί σε ήσσονος σημασίας θέματα. Θα ακρωθεί μέσα στο χρόνο. Γι' αυτό χρειάζονται χειροπαστά δείγματα γραφής από την Τουρκία, διαφορετικά η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να δώσει νέες ισορροπίες στην εξωτερική της πολιτική. Δοκίμασε τα ανοίγματα, έπραξε αυτό που επιβάλλουν οι διεθνείς ροπές, πήρε επαίνους στο διεθνή στίβο, αλλά αυτό δεν είναι μόνιμο, δεν αντέχει στο

χρόνο. Το κίνημα μας υποστηρίζει αυτή τη διαφορετική ισορροπία. Σε κάθε περίπτωση το Κυπριακό παραμένει η λυδία λίθος πάνω στην οποία δοκιμάζεται η αξιοπιστία των τουρκοικών ανοιγμάτων και ασφαλώς είναι για κάθε Ελληνική Κυβέρνηση το σταθερά κορυφαίο ζήτημα.

7. Ε.Ε. - Τουρκοκύπριοι

Το κεφάλαιο είναι σημαντικό, με πολλές διαστάσεις και ποικίλες πτυχές. Με επίγνωση των ορίων της, η επαναπροσέγγιση είναι ένα βασικό τμήμα της πολιτικής μας. Θεωρούμε, όμως ότι οι συναντήσεις επιλεγμένων ομάδων κάτω από το συντονισμό ξένων πρεσβειών δεν προωθούν οτιδήποτε γι' αυτό και στο ζήτημα χρειάζεται να δώσουμε νέα περιεχόμενα, να οικοδομήσουμε νέες δράσεις:

- * Το ΡΙΚ (ειδικότερα το τμήμα της τηλεόρασης) έχει, ως δημόσιος φορέας εικόνες και ιδεών, πολιτικό καθήκον να ανοίξει ένα μέρος του στον κόσμο των Τ/Κ, να απευθυνθεί με λόγο και ταινίες και στις νότιες περιοχές της Τουρκίας - ισχυρότεροι πομποί, τουρκικές ταινίες, πληροφόρηση σε ζητήματα της Ε.Ε.
- * Το κίνημα των Σοσιαλδημοκρατών συμμετέχει στις συναντήσεις με τα τουρκοκυπριακά κόμματα, είτε στην Κύπρο, είτε στο εξωτερικό. Οι επαφές αυτές αν και συχνά μη παραγωγικές είναι μέρος του πολιτικού μας σχεδιασμού.
- * Δημιουργούμε πλαίσιο επαφών με κόμματα της αντιπολίτευσης, ιδιαίτερα με το Κίνημα της Πατριωτικής Ενότητας και σε άλλο επίπεδο με το Τουρκικό Ρεπουβλικανικό και το Κόμμα της Κοινοτικής Απελευθέρωσης. Το ΚΙ.ΣΟΣ. θέλει να έχει απήχηση και στους Τ/Κ, επιδιώκει να έχει δίκτυο συνεννόησης μαζί τους και στην Κύπρο και στο εξωτερικό.
- * Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής μας πορείας χρειάζεται να επεξεργαστούμε (κόμματα-κυβέρνηση-εθνικό συμβούλιο) μια σύγχρονη πολιτική ανοιγμάτων προς τους Τ/Κ. Η Ε.Ε. με αποφάσεις της το 1995, το 1998 και το 1999 κάλεσε την Κυπριακή Κυβέρνηση να προωθήσει

ένα πακέτο ανοιγμάτων προς τους Τ/Κ ώστε να κατανοήσουν τα οφέλη από την ενταξιακή διαδικασία. Είναι απολύτως χρήσιμο η κυβέρνηση να κάμει προτάσεις στη γραφειοκρατία των Βρυξελλών για έγκριση χρηματοδοτικών προγραμμάτων προς τους Τ/Κ, ειδικά σε μειονεκτούσες ζώνες κατά πάγια κοινοτική αρχή. Η όλη εξέλιξη πρέπει να μένει στα χέρια της Κυπριακής Κυβέρνησης, η οποία οφείλει να συμπεριφέρεται ως κυβέρνηση όλων των Κυπρίων. Ένα βασικό μήνυμα από το Ελσίνκι στη Κυβέρνηση και τα ε/κ κόμματα ήταν το εξής: κάντε ανοίγματα προς τους Τ/Κ, μη μένετε αδρανείς, απλώς να περιμένετε το χρόνο για να ενταχθείτε στην Ε.Ε. Το δικό μας κίνημα οφείλει να αποκρυπτογραφήσει με καθαρή σκέψη τη πτυχή αυτή, γιατί και μέσω αυτής θα ενισχύσουμε τη διαπραγματευτική μας θέση στην κρίσιμη περίοδο του 2003-2005.

8. Ένταξη και χωρίς λύση

Η πιο πιθανή εξέλιξη στο Κυπριακό κατά το χρονικό διάστημα του επόμενου κύματος διεύρυνσης της Ε.Ε. (15 +6) είναι η μη πρόοδος, η διατήρηση του σημερινού αδιεξόδου. Σε αυτή θα επιδιώξουμε ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. και χωρίς επίλυση του Κυπριακού, ένταξη νομικά όλες της επικράτειας, όπως έγινε παλαιότερα 1988 με την τελωνειακή ένωση Κύπρου-ΕΟΚ. Αυτή η εξέλιξη συνιστά μια εκ των πραγμάτων σοβαρή άσκηση πίεσεων στην Αγκυρα, θα αυξήσει το αίσθημα ασφάλειας των Ε/Κ, θα δώσει ανάσες οξυγόνου στους Τ/Κ. Ενώ η Κυπριακή Δημοκρατία θα καθίσταται μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας, σημαντικοί γεωπολιτικοί στόχοι της Τουρκίας θα ακυρώνονται και οι όλοι συσχετισμοί Κύπρου -Τουρκίας θα αποκτήσουν νέες ισορροπίες. Προς αυτή την κατεύθυνση συμβάλλει το κείμενο του Ελσίνκι -1999 -όπως το διαμόρφωσε η διορατικότητα του Γιάννου Κρανιδιώτη. Σ' αυτό το δύσκολο χρονικό διάστημα 2000-2003, οι προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού πρέπει να συνεχίζονται. Σε κάθε γύρο συνομιλιών έχουμε

χρέος να δοκιμάζουμε, να είμαστε δραστήριοι, με ιδέες στηριγμένες στα κείμενα του ΟΗΕ για τη δίκαιη επίλυση του Κυπριακού. Αυτή η θετική δράση μας θα υπολογιστεί σοβαρά από την ευρωπαϊκή οικογένεια, θα αποδυναμώνει τους αντιπάλους μας στην Ε.Ε. και θα δώσει επιπρόσθετα επιχειρήματα στους συμμάχους μας. Η Αγκυρα είναι πολύ πιθανόν να θελήσει ως αντάλλαγμα 2004 για την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. να πάρει η ίδια χρονοδιάγραμμα για ενταξιακές διαπραγματεύσεις, χωρίς επίλυση του Κυπριακού. Σε αυτό το ζήτημα η θέση μας ως ΚΙ.ΣΟΣ πρέπει να είναι σαφής: Τουρκία ούτε τώρα ούτε το 2003 θα πληρεί τις προϋποθέσεις για να είναι χώρα με ενταξιακό καθεστώς. Γι' αυτό υποστηρίζουμε με βάση την ιστορία στις τουρκοκοινοτικές σχέσεις (1963, 1996, 1999) ότι η καλύτερη δυνατή εξέλιξη για τις ευρωπαϊκές απαιτήσεις είναι ένα μελλοντικό καθεστώς «Συνδεδεμένου Εταίρου», όπως με την Ουκρανία.

9. Η λύση του κυπριακού

Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής είναι ένας συνδυασμός ισχύος. Ένα σύστημα σχέσεων από στοιχεία οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος. Επιδιώκουμε ένα δυναμικό πλαίσιο εξέλιξης που θα δίνει στην Κυπριακή Δημοκρατία περισσότερες δυνατότητες για την επίλυση του Κυπριακού και την ενσωμάτωσή της στην πιο προηγμένη οικογένεια κρατών στον πλανήτη μας, στην Ε.Ε.. Στη διεθνή και εσωτερική μας δράση, το ΚΙ.ΣΟΣ πρέπει να έχει καθαρές θέσεις. Επιδιώκουμε λύση με βάση τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, τις δύο συμφωνίες υψηλού επιπέδου, στηρίζουμε τις ομόφωνες αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου του 1989 εξελιγμένες και προσαρμοσμένες στο ευρωπαϊκό κερτημένο. Το ΚΙ.ΣΟΣ δεν είναι άρνηση ή κόμμα διαμαρτυρίας. Ο ιστορικός συμβιβασμός για λύση ομοσπονδίας είναι αποδεκτός από το κίνημά μας, γιατί μέσα σε ορισμένο πλαίσιο δυνάμεων επιτρέπει στους Ε/Κ τη μέγιστη δυνατή αλλαγή και βελτίωση της θέσης μας, την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων μας - επιστροφή, ελεύθερη διακίνη-

ση, εγκατάσταση, απόκτηση περιουσίας. Οι καθαρές θέσεις, οι επεξεργασμένες πολιτικές για ακύρωση των τουρκικών στόχων επιτρέπουν την πιο μαζική δράση μας, την ευρύτερη αποδοχή των θέσεών μας.

10. Ο μεταρρυθμιστικός συνδυασμός

Οι διεθνείς σχέσεις, η εξωτερική πολιτική οικοδομείται μέσα σ' ένα ορισμένο περιβάλλον, όπου πολλοί παράγοντες διαμορφώνουν εξελίξεις, συχνά καθορίζουν τη μορφή και το περιεχόμενό του. Οι αλληλεξαρτήσεις, τα κοινά συμφέροντα, η συμμετοχή στο διεθνές γίγνεσθαι, η πολιτική των διασυνδέσεων και ο κόσμος της πληροφορικής επιτρέπουν στα μικρά κράτη, όπως η Κύπρος, να έχουν ρόλο στις εξελίξεις, να δημιουργούν συμμαχίες να επηρεάζουν ως ένα βαθμό το διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο μας. Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής απαιτεί βαθύ συναίσθημα ευθύνης, προβλέψεις, σχέδια αλλαγών, μακριά από δημαγωγίες και εύκολα χειροκροτήματα. Το Κυπριακό σε πολλές φάσεις του κύκλου του ταλαιπωρήθηκε από πρόσωπα και δυνάμεις που έβαλαν ιδιοτελείς προσωπικούς τους στόχους πάνω από το εθνικό συμφέρον. Διαχειρίστηκαν το Κυπριακό για να το φέρουν στα δικά τους ασημαντα μέτρα. Είναι οι ίδιοι που παραμένουν πιστοί οπαδοί των αρνήσεων και της ρητορικής κατατρόπωσης των εχθρών, την ίδια στιγμή που είναι οι πρωταθλητές στα ρουσφέτια, δηλ. στη συστηματική υπονόμευση της κοινωνικής συνοχής. Το δικό μας κίνημα μπορεί να διαγράψει ένα νέο τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής στηριγμένο σε μια σύγχρονη πατριωτική αντίληψη, σε ένα μεταρρυθμιστικό συνδυασμό εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής. Μπορούμε να δώσουμε στην πατρίδα μας νέες δυνατότητες. Ο λαός μας το θέλει και εμείς το μπορούμε.

δ
ι
ά
λ
ο
γ
ο
ς
/
ε
κ
λ
ο
γ
έ
ς

Απάντηση ΔΗΚΟ προς «Εξ Υπαρχής»

Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. είναι σήμερα βασικός, ουσιώδης και κοινά αποδεκτός στόχος της Ε/Κ κοινότητας και της Ελλάδας. Νοούμενου ότι αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται, θα ήταν το κόμμα σας διατεθειμένο να αποδεκτεί λύση του Κυπριακού που θα προνοούσε κάποια προσέγγιση των Τ/Κ θέσεων (π.χ. πλήρη πολιτική ισότητα των δυο κοινοτήτων, σταδιακή εφαρμογή του ευρωπαϊκού κερτημένου, που θα περιλαμβάνει μεταβατικές περιόδους σχετικά με το ζήτημα των τριών βασικών ελευθεριών, κλπ);

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βασική επιδίωξη πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Κυπριακού λαού. Όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων της Κύπρου.

Είναι «κοινό όραμα» όλων των κομμάτων και όλου του Λαού και, γι' αυτό, δεν είναι καν θέμα προς αμφισβήτηση η συζήτηση.

Το θέμα που εγείρεται είναι αν η ένταξη της Κύπρου θα γίνει προτού εξευρεθεί λύση ή μετά τη λύση.

Γι' αυτό η απάντηση στο ερώτημα σας, δεν μπορεί να δοθεί εκτός αν διαχωρίσετε τις πιο πάνω διαζευκτικές περιπτώσεις.

Επανελημμένα Συμβούλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δηλαδή συνεδρίες των αρχηγών των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) έχουν αποφασίσει ότι η λύση του Κυπριακού δεν είναι προϋπόθεση για ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αν η λύση εξευρεθεί πριν την ένταξη, που είναι στόχος, επιδίωξη και επιθυμία της Ελληνοκυπριακής πλευράς, η ένταξη της Κύπρου μπορεί να εξαρτηθεί από την μορφή της λύσης που θα βρεθεί. Για παράδειγμα, αν η λύση, εμπεριέχει πρόνοιες που είναι αντίθετες προς τις βασικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όσον αφορά τη δημοκρατικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις βασικές ελευθερίες, όπως αυτά τα δικαιώματα έχουν τώρα καθοριστεί τελεσίδικα και δεσμευτικά από την Απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην 4η Διακρατική Προσφυγή της Κύπρου εναντίον της Τουρκίας), τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση - τόσο Κυβερνήσεις αλλά κυρίως Κοινοβούλια - δικαιούνται και πρέπει να αναμένεται, ότι θα απορρίψουν την αίτηση της Κύπρου, διότι το εσωτερικό της δίκαιο, αντίκειται προς το Ευρωπαϊκό κερτημένο.

Δηλαδή, η αίτηση της Κύπρου, μπορεί να απορριφθεί γι' αυτό τον λόγο και, τότε, θα είναι διπλά

δύσκολο για την Ελλάδα, να δικαιολογήσει άσκηψη του «βέτο» για διεύρυνση.

Από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίνει ότι, τυχόν παρεκκλίσεις είναι μόνο περιθωριακές και δεν καταπατούν βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού κεκτημένου (όπως αυτές που προαναφέρονται), η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να δεχτεί την αίτηση της Κύπρου και η Κύπρος θα ενταχθεί.

Μια και η Κύπρος ενταχθεί, τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ούτε αρμοδιότητα ούτε εξουσία να διαταράξει το **εσωτερικό δίκαιο** που θα έχει συμφωνηθεί για τη λύση του Κυπριακού. Άρα είναι μύθος, η άποψη που συχνά εκφράζεται ότι, μια και ενταχθούμε τα προβλήματα που δημιουργούνται από την πρακτική εφαρμογή της ελεύθερης διακίνησης, εγκατάστασης και δικαιωμάτων περιουσίας, θα μας τα λύσει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ένα πολύ σοβαρό σημείο, είναι μια προϋπόθεση που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για ένταξη των αιτήτριων χωρών.

Αυτή η προϋπόθεση είναι, οι Αιτήτριες χώρες που θα γίνουν μέλη, να έχουν αποτελεσματική Κυβέρνηση, που να μπορεί να λαμβάνει γρήγορες και άμεσες αποφάσεις για εφαρμογή του Ευρωπαϊκού κεκτημένου. Διότι, ο Γάλλος, ο Γερμανός, ο Ιταλός ή άλλος πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορεί να περιμένει μέρες ή μήνες ή χρόνια για να συμφωνήσουν, με συναίνεση, για παράδειγμα, ο κ. Κληρίδης και ο κ. Ντενκτάς (με βάση τη λήψη αποφάσεων με βάση το 50% - 50% της ισότητας), για να αποκτήσει, αυτός ο Ευρωπαίος πολίτης, το «α» ή το «β» δικαίωμα που του παρέχει η μια ή άλλη Ευρωπαϊκή Οδηγία.

Γι' αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση αποκλείει από ένταξη, χώρες που δεν έχουν θεσμούς ή διαδικασίες για γρήγορη και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. Για τον ίδιο λόγο, αποκλείει χώρες με συνομοσπονδιακό καθεστώς, δηλαδή, δυο

χωριστά και ισότιμα κράτη, που αποφασίζουν με βάση το 50%-50%.

Αν, από την άλλη, η ένταξη γίνει προτού λυθεί το Κυπριακό, τότε, το σενάριο που προωθεί η Κυπριακή Κυβέρνηση (και που είναι σωστό) είναι ότι εντάσσεται η Κυπριακή Δημοκρατία (που υπέβαλε και την Αίτηση) και ολόκληρη η εδαφική επικράτεια της Δημοκρατίας. Στη συνέχεια, η Κυπριακή Δημοκρατία, θα ζητήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναστολή της υποχρέωσης της να εφαρμόζει το Ευρωπαϊκό κεκτημένο στις κατεχόμενες περιοχές της επικράτειας, για όσο χρόνο συνεχίζεται η κατοχή και τα τούρκικα στρατεύματα εμποδίζουν τις νόμιμες αρχές να εφαρμόσουν το Ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Αυτό το ενδεχόμενο, δημιουργεί διάφορα συνταγματικά, νομικά, πολιτικά και πρακτικά προβλήματα (που δεν είναι του παρόντος να απαριθμήσω, εντός αν ρωτηθώ) που δεν είναι, μεν, ανυπερβλήτα, αλλά που χρειάζονται επιστημονική και ενδελεχή μελέτη. Είναι γι' αυτό το λόγο, που το ΔΗΚΟ στο προεκλογικό του πρόγραμμα και στο κεφάλαιο «Ευρώπη», έχει εισηγηθεί την ίδρυση θεσμοποιημένης «Επιτροπής» εμπειρογνομόνων από την Κύπρο, Ελλάδα και Ευρώπη, για μελέτη αυτών των προβλημάτων και επινόηση πρακτικών λύσεων.

2. Ενόψει την πιο πάνω, προκύπτει και η απάντηση στο ακαδημαϊκό και υποθετικό ερώτημά σας για αποδοχή «λύσης» που όπως λέγετε «θα προνοούσε **κάποια** προσέγγιση των Τ/Κ θέσεων».

Το «κάποια προσέγγιση» είναι ένας πολύ γενικός και αόριστος όρος. Εμείς το «κάποια», το μεταφράζουμε σε «οποιαδήποτε», νοούμενου ότι αυτό δεν θα αποτελεί παρέκκλιση ή αντίθεση προς βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού κεκτημένου, όπως είναι η πρακτική εφαρμογή των τριών βασικών ελευθεριών, της ελεύθερης εγκατάστασης, διακίνησης και δικαιω-

μάτων περιουσίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και λειτουργίσιμης Ομοσπονδίας που θα λαμβάνει αποφάσεις χωρίς την «μυλόπετρα» του 50%-50%, που είναι συνταγή για δημιουργία αδιεξόδων.

Τέτοιες «προσεγγίσεις» ισοδυναμούν με αυτοαποκλεισμό μας, από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πλήρης πολιτική ισότητα των περιφερειών και των πολιτών έναντι του νόμου, όχι βέβαια αριθμητική διότι, τότε, προκύπτει το 50%-50% στη λήψη αποφάσεων, είναι αποδεκτή.

Όμως η «πολιτική» ισότητα είναι εντελώς διάφορο θέμα από την «καθεστωτική ισότητα», που είναι η απαίτηση της Τ/Κ πλευράς και που είναι απαράδεκτη, διότι εγείρει θέμα «μερισμού της κυριαρχίας» και, άρα, δαιωνίζει δικαιώματα απόσχισης.

«Σταδιακή εφαρμογή του Ευρωπαϊκού κεκτημένου» και «μεταβατικές περιόδους» δεν είναι, πια, επιτρεπτές από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αυτή είναι απόφαση των Συμβουλίων της Κοπεγχάγης, του Λουξεμβούργου και της Ουαλίας και δεν παρέχονται, πια, μεταβατικές περιόδους για οποιοδήποτε θέμα, πέραν των 12 μηνών, στις νέες Αιτήτριες χώρες.

Πρόσθετα στην πράξη, η Τούρκικη πλευρά θα καθιερώσει τις «μεταβατικές περιόδους» σε μόνιμη κατάσταση. Ούτε είναι δυνατό, σε βασικά θέματα, όπως είναι η εφαρμογή των βασικών ελευθεριών, να αφεθεί στη διακριτική ευχέρεια της Τούρκικης πλευράς. Τα ίδια τα Ηνωμένα Έθνη (άτυπα έγγραφα Ντε Σότο) προνοούν ότι μιλούμε για συνολική λύση, όπου «τίποτε δεν θα παραμείνει για περαιτέρω διαπραγμάτευση ή για μελλοντική εφαρμογή».

Προβολή τέτοιων θέσεων, απλώς ενισχύει την Τούρκικη αδιαλλαξία και προσφέρει προσχήματα / επιχειρήματα στην Τούρκικη πλευρά.

Οι συνέπειες μιας ομοσπονδιακής λύσης του Κυπριακού

Χριστοφή Οικονομίδη

Μεταξύ του Φεβρουαρίου 1977 και Αυγούστου 1998, ο κ. Ραούφ Ντενκτάς και η Τουρκική Κυβέρνηση υποστήριζαν λύση του κυπριακού προβλήματος με Δικονομική και Διζωνική Ομοσπονδία.

Η τελευταία πρόταση των Ηνωμένων Εθνών ήταν η λεγόμενη Δέση Ιδεών (Set of Ideas) του Γενικού Γραμματέα κ. Γκάλι, την οποία προσυέγραψε το Συμβούλιο Ασφαλείας με το ψήφισμα 774 (1992) ως τη βάση για επίτευξη ενός συνολικού πλαισίου λύσης του Κυπριακού. Όπως είχε δηλώσει στο Γενικό Γραμματέα ο κ. Ντενκτάς, η Τουρκική πλευρά απεδέχθη τις 91 από τις 100 παραγράφους της Δέσης Ιδεών και είχε κάποιες επιφυλάξεις για τις υπόλοιπες 9 παραγράφους. Εκ μέρους της Ελληνοκυπριακής πλευράς, ο κ. Γιώργος Βασιλείου είχε δηλώσει ότι αποδέχεται τη Δέση Ιδεών ως βάση για επίτευξη ενός γενικού πλαισίου συμφωνίας, υπό την επιφύλαξη οποιωνδήποτε τροποποιήσεων που θα συμφωνηθούν και οι οποίες θα εξυπηρετούν τα συμφέροντα και των δύο πλευρών.

Ξαφνικά, όμως, στις 31 Αυγούστου 1998, ο κ. Ντενκτάς, ανάγγειλε στη Λευκωσία, στην παρουσία του υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας, κ.

Ισμαήλ Τζεμ, ο οποίος συμφωνούσε με τον κ. Ντενκτάς ότι άλλαξε γνώμη και αποφάσισε όπως ζητήσει από τώρα και στο εξής οι διαπραγματεύσεις για λύση του Κυπριακού προβλήματος, να διεξάγονται μεταξύ των αρχηγών των δύο «κρατών» της Κύπρου και η λύση την οποία θα επιδιώξουν θα είναι Συνομοσπονδία των δύο «κρατών».

Στο άρθρο αυτό, θα προσπαθήσω να συγκρίνω τις συνέπειες από μια Ομοσπονδιακή λύση του Κυπριακού από τη μια πλευρά και μια Συνομοσπονδιακή λύση από την άλλη πλευρά.

Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ ομοσπονδίας και συνομοσπονδίας

Η πρώτη κύρια διαφορά μεταξύ μιας Ομοσπονδίας και μιας Συνομοσπονδίας είναι ότι η Ομοσπονδία έχει μόνο μια διεθνή προσωπικότητα και κυριαρχία, ενώ στη Συνομοσπονδία κάθε μέρος της έχει δική του διεθνή αντιπροσώπευση στο εξωτερικό και χωριστή κυριαρχία.

Σήμερα, δεν υπάρχει κανένα συνομοσπονδιακό κράτος στον κόσμο και ο οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έμμεσα απαγορεύει στις συνομοσπονδίες να γίνουν μέλη του, γιατί προνοεί ότι «όλα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών θα πρέπει να έχουν ίση κυριαρχία».

Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα υπήρχε μια μόνο συνομοσπονδία, η οποία ονομαζόταν Ομοσπονδία Αραβικών Δημοκρατιών. Είχε ιδρυθεί το 1971 από την Αίγυπτο, τη Λιβύη και τη Συρία και διαλύθηκε το 1973. Παρόλον που το όνομα της ήταν Ομοσπονδία, στην πραγματικότητα ήταν Συνομοσπονδία διότι προέβλεπε ότι τα μέλη της θα συνέχιζαν να έχουν χωριστές διεθνείς αντιπροσωπείες.

Μια άλλη χώρα, η οποία αποκαλείται Συνομοσπονδία ενώ το σύνταγμα της είναι Ομοσπονδιακό, είναι η Ελβετία, η οποία για ιστορικούς λόγους, συνεχίζεται να ονομάζεται Ελβετική Συνομοσπονδία. Αν και από το 1848 αποφάσισαν να υιοθετήσουν ένα Ομοσπονδιακό Σύνταγμα, για λόγους ιστορικούς άφησαν το όνομα όπως είχε προηγουμένως, Ελβετική Συνομοσπονδία.

Η δεύτερη κύρια διαφορά μεταξύ Ομοσπονδίας και Συνομοσπονδίας είναι ότι κύριες εξουσίες και λειτουργίες του κράτους, (όπως είναι η Εξω-

τερική πολιτική, η Οικονομική και Νομισματική πολιτική, η Είσοδος αλλοδαπών, η Κυριαρχία και η Ασφάλεια και Άμυνα) είναι στα χέρια της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης. Αυτό προνοείται στην Παράγραφο 26 της Δέσμης Ιδεών, από τις 91 παραγράφους, τις οποίες είχε δεχθεί ο κ. Ντενκτάς.

Τα αποτελέσματα της Κυπριακής Ομοσπονδίας

Εάν η λύση του Κυπριακού με Διζωνική, Δικοινοτική Ομοσπονδία όπως είχε συμφωνηθεί στη Δέση Ιδεών, γίνει αποδεκτή από την Τουρκοκυπριακή πλευρά, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η Κυπριακή Ομοσπονδία Δημοκρατία θα γίνει αποδεκτή ως πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε τέτοια περίπτωση, η εξωτερική πολιτική της Κυπριακής Ομοσπονδίας θα είναι στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι αυτό θα συντείνει στη βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας και στην αύξηση των πιθανοτήτων να γίνει αποδεκτή ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Τουρκία.

Αν κοιτάξουμε μακροχρόνια τις σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας, θα δούμε ότι αυτές χειροτέρεψαν από το 1955, εξαιτίας του αγώνα της επαναστατικής οργάνωσης ΕΟΚΑ για απελευθέρωση της Κύπρου και Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Πριν το 1955, οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας ήταν πολύ φιλικές και είχαν αρχίσει να είναι τέτοιες από το 1930, όταν ο μεγάλος Έλληνας πολιτικός, Ελευθέριος Βενιζέλος, είχε υπογράψει μαζί με τον μεγάλο Τούρκο πολιτικό, Κεμάλ Ατατούρκ, το Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας.

Δεδομένου ότι μια λύση, όπως την περιγράφει η Δέση Ιδεών, θα απαγορεύει κάθε κίνηση για ένωση της Κύπρου είτε με την Ελλάδα, είτε με την Τουρκία και επίσης θα απαγορεύει τη διχοτόμηση, η Κύπρος θα πάψει να είναι τότε «μήλο της έριδος» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά θα γίνει γέφυρα ειρήνης μεταξύ αυτών των γειτονικών χωρών, που η μοίρα της έταξε γεωγραφικά να είναι γείτονες και φυσική συνέπεια θα είναι να συνεργάζονται παρά να τσακώνονται.

Η οικονομική και νομισματική πολιτική

Εφόσον οι εξουσίες της Ομοσπονδιακής Κύπρου θα περιλαμβάνουν την άσκηση οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικονομία της Ομοσπονδιακής Κύπρου θα ενωθεί και η κυπριακή λίρα θα γίνει το κοινό νόμισμα για όλη την Κύπρο. Έτσι η Τουρκοκυπριακή Κοινότητα θα απαλλαγεί από την τουρκική λίρα, η οποία εισήχθη στην τουρκοκυπριακή οικονομία το 1974 και ήταν η κύρια αιτία της οικονομικής καταστροφής της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας. Η νέα γενιά θα εκπλαγεί να μάθει ότι το 1973 μια κυπριακή λίρα ίσούτο με μόνο 36 τουρκικές λίρες, μια κυπριακή λίρα ίσούται με ένα εκατομμύριο εννιακόσμιες τουρκικές λίρες!

Με την οικονομική ενοποίηση όλης της Κύπρου και την υιοθέτηση της κυπριακής λίρας δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι θα αυξηθεί το κατά κεφαλή εισόδημα των Τουρκοκυπρίων, το οποίο σήμερα δεν υπερβαίνει τα 3.000 δολάρια και θα φτάσει το κατά κεφαλή εισόδημα των Ελληνοκυπρίων που είναι άνω των 16.000 δολαρίων.

Αποτέλεσμα της οικονομικής βελτίωσης της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας, είναι ότι θα σταματήσει η μετανάστευση των Τουρκοκυπρίων στο εξωτερικό, η οποία συνεχίζεται σ' όλα αυτά τα χρόνια και έφτασε στο σημείο, το ένα τρίτο των Τουρκοκυπρίων να έχει μεταναστεύσει. Επίσης, θα αρχίσουν και η επιστροφή πολλών Τουρκοκυπρίων που μετανάστευσαν γιατί θα βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση της Κοινότητας τους.

Σύμφωνα με τους Παραγράφους 86-91 της Δέσμης Ιδεών, με τις οποίες συμφωνήσε όχι μόνο η Ελληνοκυπριακή Κοινότητα αλλά και ο κ. Ντενκτάς, με την εγκαθίδρυση της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης θα ληφθούν ειδικά μέτρα για την ανάπτυξη της Τουρκοκυπριακής Ομοσπονδίας Πολιτείας με την σύσταση ενός ειδικού ταμείου στο οποίο, όπως προβλέπει η Δέση Ιδεών, θα κληθούν από το Συμβούλιο Ασφαλείας οι ξένες κυβερνήσεις και οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί να συνεισφέρουν.

Με τη λύση του Κυπριακού θα αυξηθεί ο τουρισμός προς τη Βόρεια Κύπρο και ενώ σήμερα μόνο μερικές χιλιάδες τουρίστες έρχονται στο βορρά, μελλοντικά θα αυξηθεί αυτός ο

αριθμός μέχρι 2 εκατομμύρια που είναι ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται την Νότια Κύπρο μέχρι πρόσφατα.

Επίσης το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο των Τουρκοκυπρίων θα βελτιωθεί με τα μέτρα τα οποία παίρνει η Ευρωπαϊκή Ένωση για όλες τις περιοχές των χωρών που την αποτελούν, και έχουν ανάγκη βοήθειας.

Άλλες συνέπειες

Κάτω από τις σημερινές συνθήκες Κόπου η είσοδος αλλοδαπών από την Τουρκία είναι ελεύθερη, είναι γνωστό ότι έφθασαν στο Βορρά 110 χιλιάδες έποικοι από την Ανατολία, οι οποίοι με τον ανταγωνισμό τους ανάγκασαν, όπως ανέφερα πιο πάνω, το ένα τρίτο της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας να μεταναστεύσει. Κάτω από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, όμως, ο έλεγχος εισόδου αλλοδαπών στην Κύπρο θα γίνεται από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα σταματήσει αυτή η ελεύθερη είσοδος των Ανατολιτών εποίκων στην Κύπρο. Και όχι μόνο τούτο, αλλά θα ληφθούν μέτρα ώστε αφού αποζημιωθούν να εγκαταλείψουν την Κύπρο, όσοι δεν ρίζωσαν δηλ. όσοι δεν παντρεύτηκαν εδώ και δεν έκαναν παιδιά. Όλα αυτά τα μέτρα θα βοηθήσουν την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας.

Το θέμα της ασφάλειας

Η άμυνα και η ασφάλεια της Κυπριακής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας θα ενταχθεί στα πλαίσια της κοινής ασφάλειας και άμυνας όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα τεράστια έξοδα που γίνονται σήμερα τόσο από την Κύπρο, όσο και από την Ελλάδα και την Τουρκία και τα οποία ανέρχονται σχεδόν σε 5% του ακαθάριστου εγχωρίου εισοδήματος σε σύγκριση με 2,2% που ξοδεύουν τα άλλα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα καταστούν αχρείαστα ή θα ελαττωθούν σημαντικά. Αυτό το μέτρο θα ελευθερώσει τεράστια ποσά από τους προϋπολογισμούς αυτών των χωρών, τα οποία αντί να ξοδεύονται για εξοπλισμούς, θα ξοδεύονται για κοινωνικούς και αναπτυξιακούς σκοπούς. U

Τουρκία: η Οικονομία πολιορκεί την Πολιτική

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Η ανάδυση και επικράτηση του καπιταλιστικού συστήματος στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης συνοδεύτηκε από το διαχωρισμό της οικονομίας από την πολιτική. Από το 18ο αιώνα στην Αγγλία και μετέπειτα στις άλλες χώρες, η οικονομία και η πολιτική αποτελούν ουσιαστικά δύο ξεχωριστές σφαίρες της κοινωνικής ζωής. Το σύστημα της ελεύθερης αγοράς επικράτησε, αφού κατάφερε να καταστρέψει την αυθαιρεσία της απολυταρχίας και τα εκτεταμένα προνόμια της φεουδαρχίας, τα οποία δεν γνώριζαν και φυσικά δεν αναγνώριζαν όρια ανάμεσα στην πολιτική και οικονομική ζωή. Πάνω στη νέα πραγματικότητα οικοδομήθηκε η δημοκρατική θεωρία και πρακτική, όπως τη γνωρίζουμε και τη βιώνουμε στη σημερινή εποχή, παρόλο που η ολοκλήρωσή της ακολούθησε μια οδυνηρή και συχνά διακοπτόμενη διαδικασία. Εξάλλου οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, όπως αποκρυσταλλώθηκαν με την επικράτηση του καπιταλισμού, δεν αντιμετωπίστηκαν –τουλάχιστον όχι απ' όλους– ως φυσιολογική ή αναπόφευ-

κτη έκφραση της ανθρώπινης ύπαρξης. Αντίθετα, αποτέλεσαν και είναι ακόμα αντικείμενο κριτικής, η οξύτητα της οποίας ποικίλλει ανάλογα με την εποχή και τις περιστάσεις.

Δεν είχαν όλες οι χώρες την ίδια ιστορική πορεία. Οι εκουγχρονιστικές προσπάθειες των Οθωμανών σουλτάνων, που είχαν ως αφετηρία την ανησυχία τους μπροστά στην στρατιωτική τους αποδυνάμωση, σε σύγκριση πάντα με τις δυτικές δυνάμεις, δεν εξικνούσαν μέχρι του σημείου της απεμπόλησης της αυταρχικής άσκησης της εξουσίας. Ούτε βέβαια οι οικονομικές δομές της αυτοκρατορίας ούτε οι πολιτικές παραδόσεις και πραγματικότητες ήταν τέτοιες, ώστε να ευνοούν μια παρόμοια προς εκείνη της Δύσης πορεία. Η επανάσταση του Κεμάλ, παρόλη την εχθρότητα της προς τις οθωμανικές πρακτικές, δεν είχε στο λεξιλόγιό της την έννοια του πολίτη. Το κέντρο βάρους εξακολούθησε να είναι η συλλογικότητα, με κύριες έννοιες το λαό, το έθνος και το κράτος, που ανέλαβε εκ των άνω τον εκουγχρονισμό της κοινωνίας.

Σε μια κοινωνία όπου η οικονομία και το κράτος τέμνονται και επικαλύπτονται, οιαδήποτε συζήτηση της οικονομίας, ως απομονωμένης αφηρημένης έκφρασης της ανθρώπινης συμπεριφοράς δεν θα είχε πολύ νόημα. Γιατί η φύση του ίδιου του κράτους και η ιδεολογία που υιοθέτησε ήταν καθοριστικής σημασίας για τη διαδρομή της οικονομίας δια μέσου του χρόνου, αλλά και για τις διαμορφωμένες μέχρι σήμερα οικονομικές δομές.

Η περίοδος μέχρι το 1950 Το μονοκομματικό κράτος

Η Οθωμανική Τουρκία εμφάνιζε στις αρχές του εικοστού αιώνα κάποιες ομοιότητες με την περίπτωση της Ιαπωνίας. Και οι δύο χώρες είχαν αυτοκρατορικές καταβολές και δεν ανήκαν στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης, που εκείνη την εποχή κυριαρχούσε στην υφήλιο. Ήταν επίσης από τα ελάχιστα μη ευρωπαϊκά κράτη που είχαν την τύχη να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους, αφού οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν κατόρθωσαν να τις καταστήσουν αποικίες. Οι ιαπωνικές επιτυχίες στον πόλεμο μεταξύ της Ρωσίας και της Ιαπωνίας δεν πέρασαν απαρατήρητες στο χώρο των Τούρκων μεταρρυθμιστών, επειδή ακριβώς προκαλούσαν ενδιαφέροντες συνειρμούς⁽¹⁾. Ωστόσο οι ομοιότητες ως εδώ σταματούν – οι δύο χώρες είχαν πολύ διαφορετικές παραδόσεις και έμελλαν να έχουν διαφορετική εξέλιξη.

Η Οθωμανική κληρονομιά έμελλε να έχει αρκετή επίδραση στο πολιτικό σύστημα που έγινε γνωστό ως «κεμαλισμός». Σ' αντίθεση με την Ευρώπη, η Οθωμανική αυτοκρατορία στηριζόταν σ' ένα ισχυρό συγκεντρωτικό κράτος που αποτελείτο από μια προνομιοσύχα γραφειοκρατία. Η γραφειοκρατία δεν ήταν κληρονομική και τα πολλαπλά προνόμια της εξαρτιόνταν σχεδόν απόλυτα από τη θέληση του σουλτάνου. Τα θεσμοθετημένα κερτημένα

προνόμια της ευρωπαϊκής αριστοκρατίας, που στην Ευρώπη αποτελούσαν σοβαρό αντίβαρο στην ισχύ της μοναρχίας, δεν είχαν εφαρμογή στην περίπτωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο εκσυγχρονισμός που οραματίστηκαν οι νεότουρκοι και στη συνέχεια οι κεμάλιστές έφερε το σπέρμα αυτής της παράδοσης, μια που οι ίδιοι προέρχονταν από την ίδια την αυτοκρατορική πανίσχυρη γραφειοκρατία.

Ο αυταρχικός και επλεκτικός εκδυτικισμός που προωθήθηκε αυτή την περίοδο, που δεν είναι άσχετος με τις οθωμανικές παραδόσεις, βρήκε την έκφραση του στον κρατισμό, που αποτέλεσε ένα από τους βασικούς ιδεολογικούς πυλώνες του καθεστώτος. Στην περίοδο της μεγάλης οικονομικής ύφεσης, - και ίσως σε κάποιο βαθμό ως αποτέλεσμα της- συγκεκριμένα το 1931 στο συνέδριο του R.P.P. (Ρεπουβλικανικό Λαϊκό Κόμμα), ο κρατισμός αναγορεύθηκε ως η επίσημη οικονομική πολιτική του κράτους (devletcilik). Ο όρος δεν εξυπονοούσε με κανένα τρόπο οιοδήποτε σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Αν και, όπως άλλωστε συμβαίνει συνήθως σε παρόμοιες περιπτώσεις, η σημασία του δεν διευκρινίστηκε, υποδήλωνε μάλλον τη θέληση του κράτους να αναλάβει την ευθύνη της δημιουργίας και διαχείρισης βιομηχανικών μονάδων τις οποίες ο ιδιωτικός τομέας αδυνατούσε να αναλάβει⁽²⁾.

Εντυπωσιασμένη η τουρκική άρχουσα ελίτ από τα οικονομικά επιτεύγματα της Σοβιετικής Ένωσης και ακολουθώντας τις εισηγήσεις Σοβιετικών ειδικών, υιοθέτησε το 1933 πενταετή οικονομικά σχέδια ανάπτυξης και προχώρησε στην εξαγγελία ενός φιλόδοξου για την εποχή και την κατάσταση της χώρας προγράμματος εκβιομηχάνισης. Το κράτος προχώρησε στην ενεργό ανάμιξη στην παραγωγή και την οικονομία γενικότερα, δημιουργώντας βιομηχανικές μονάδες και ενθαρρύνοντας άλλες στον ιδιωτικό τομέα με διάφορες άμεσες και έμμεσες επιδοτήσεις, μέσα σ' ένα κλίμα έντονου προστατευτισμού. Οι επενδύσεις έγιναν σε βάρος του αγροτικού πληθυσμού

και των εργατικών στρωμάτων, που επέφεραν - ο πρώτος από την πτώση στις πραγματικές τιμές των γεωργικών προϊόντων και τα δεύτερα από τη συγκράτηση των μισθών σε χαμηλά επίπεδα. Το 1936 το καθεστώς εφάρμοσε μια συγκεκριμένη παραλλαγή της αντεργατικής νομοθεσίας του Μουσολίνι, που μεταξύ άλλων απαγόρευσε το δικαίωμα της απεργίας⁽³⁾.

Το αποτέλεσμα αυτών των πολιτικών ήταν να δημιουργηθεί μια συμμαχία ανάμεσα σε μια νέα βιομηχανική τάξη και την κρατική γραφειοκρατία, η διαπλοκή των οποίων έγινε το κατ' εξοχήν χαρακτηριστικό του τουρκικού οικονομικού συστήματος. Το κράτος φαινόταν να γοητεύεται από την έννοια του μεγέθους και παρέσχε γενναιοδωρα κίνητρα με σκοπό τη δημιουργία και διατήρηση γιγαντιαίων μονοπωλίων τα κέρδη των οποίων άφηναν φυσιολογικά ικανοποιημένη την τάξη των βιομηχάνων, αλλά και των γραφειοκρατών των επιχειρήσεων⁽⁴⁾.

Η κατάσταση πραγμάτων δεν ήταν αρεστή στη μεγάλη μάζα του πληθυσμού και ιδιαίτερα στις αγροτικές μάζες, που αντιμετώπιζαν πτώση στα εισοδήματα τους, ενώ παράλληλα υφίσταντο την καταπίεση της χωροφυλακής ενός δεσποτικού συγκεντρωτικού κρατικού μηχανισμού. Η κοινωνική δυσανεμία εκτεινόταν σε κάποιο βαθμό ακόμα και σε κύκλους της αστικής τάξης, που δεν ήταν πλήρως ικανοποιημένη με το status της υποδεέστερης στην κοινωνική ιεραρχία τάξης σε σχέση με τη στρατιωτική και πολιτική γραφειοκρατία, που κυριαρχούσε μέσα στο κεμαλικό μονοκομματικό κράτος.

Η κατάσταση άλλαξε με τη λήξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και την έναρξη του ψυχρού πολέμου. Η Τουρκία δέθηκε στο άρμα των ΗΠΑ δεχόμενη οικονομική βοήθεια, η οποία ήταν πολύτιμη για μια χώρα όπου επικρατούσε σπανιότητα κεφαλαίου, πράγμα που είχε την αντανάκλαση του στα πειστικά προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών. Η νέα αυτή κατάσταση ώθησε την άρχουσα ελίτ σε μερική άρση της απομόνωσης της από τη διεθνή

οικονομία και, με την συμβολή της εσωτερικής πίεσης, στη μερική πολιτική φιλελευθεροποίηση, που είχε ως αποτέλεσμα τον τερματισμό του μονοκομματισμού.

Η οικονομία κατά τη διακυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος 1950-60

Το Δημοκρατικό Κόμμα, που είχε ταχθεί ενάντια στον κρατισμό ως οικονομική πολιτική, πρόσβυε την ανάγκη φιλελευθεροποιήσεων. Έθεσε ως πρώτη προτεραιότητα την αναζωογόνηση και ανάπτυξη της υπαίθρου, αφού η Τουρκία ήταν το 1950 κυρίαρχα αγροτική οικονομία (75% του πληθυσμού κατοικούσε στην ύπαιθρο).

Η οικονομική πολιτική κατευθύνθηκε, λοιπόν, προς την αγροτική ανάπτυξη με την παροχή χαμηλού κόστους δανείων και τη στήριξη τεχνητά ψηλών τιμών για τα αγροτικά προϊόντα. Το οικονομικό πρόγραμμα του Δημοκρατικού Κόμματος είχε την υποστήριξη των Αμερικανών ειδικών, που μέσα στα πλαίσια της παραχώρησης μαζικής οικονομικής βοήθειας, ενθάρρυναν την τουρκική κυβέρνηση να δώσει προτεραιότητα στον αγροτικό τομέα. Τα αποτελέσματα ήταν πράγματι εντυπωσιακά και η χώρα με επί κεφαλής την αγροτική οικονομία κατάφερε να επιτύχει ευνοϊκότατους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης.

Παρά τη φιλελεύθερη ρητορική η νέα διακυβέρνηση δεν άφησε τα πράγματα στους νόμους της ελεύθερης αγοράς. Με χαρακτηριστικό σταυροφοριακό ποпуλιστικό πνεύμα επιδίωξε τη βιομηχανική επέκταση και το κράτος συνέχισε να έχει σημαντικό ρόλο στην επενδυτική προσπάθεια. Οι κρατικές και οι άμεσες ή έμμεσες επιδοτημένες ιδιωτικές επενδύσεις δεν ήταν άμεσα οι καταλληλότερες. Το φιλόδοξο πρόγραμμα ταχείας οικονομικής απογείωσης οδήγησε σε επιδείνωση

του ισοζυγίου πληρωμών και σε ελλειμματικούς προϋπολογισμούς, ενώ παράλληλα η ελλειμματική χρηματοδότηση ανέβασε τον πληθωρισμό στα ύψη.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 η Τουρκία αντιμετώπισε το πρόβλημα που ταλαιπώρησε πολλές από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Η προσπάθεια επίτευξης οικονομικής μεγέθυνσης έφερε ανεξέλεγκτη άνοδο στις εισαγωγές - εξοπλισμού, πρώτων υλών και ειδών κατανάλωσης - και ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών με αποτέλεσμα την κάθε τόσο ανακοπή της σκοπούμενης μεγέθυνσης. Αυτό το φαινόμενο αποτελεί μέχρι σήμερα μια από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της τουρκικής οικονομίας.

Τελικά η τουρκική κυβέρνηση βρέθηκε το 1958 αντιμετώπιση με μία οξεία οικονομική κρίση και υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει τις κλασικές συνταγές του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου - υποτίμηση του νομίσματος, άρση των περιορισμών στις εισαγωγές και εξαγωγές και τέρμα στις τεχνητές τιμές και τις επιδοτήσεις.

Παρά τα δύσκολα προβλήματα η διακυβέρνηση του Δ.Κ. κατάφερε να παγιώσει μια βιομηχανική βάση. Οι ρυθμοί βιομηχανικής ανάπτυξης υπήρξαν πράγματι εντυπωσιακοί. Η συμμετοχή της βιομηχανίας στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 13% το 1950 σε 16.5%, ενώ για πρώτη φορά ξεκινά η σύνδεση υπαίθρου και πόλεων με τη μετακίνηση πληθυσμού στις πόλεις και την εγκαίνιαση κάποιας γεωγραφικής και οικονομικής κινητικότητας.

Η Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία 1960-80 Από το πραξικόπημα στην οικονομική κρίση 78-80

Οι φιλελεύθεροι φραστικοί προσανατολισμοί του Δ.Κ. δεν ήταν αρκετοί για να διασπάσουν μό-

νιμα τον κοινωνικό συνασπισμό μεγαλοαστικής τάξης και γραφειοκρατικού κατεστημένου. Αν και η σχέση δεν ήταν πάντα αρμονική, οι οικονομικές πραγματικότητες συντηρούσαν τη διαπλοκή τους, έστω και αν τμήματα της πρώτης φιλοδόξησαν να επιτύχουν κάποια σχετική χειραφέτηση.

Στη δεκαετία του 1960 η οικονομική φιλοσοφία που επικράτησε ενέτεινε τη εσωστρέφεια της τουρκικής οικονομίας και επαύξησε το ρόλο του κράτους στην παραγωγική διαδικασία. Η περίοδος χαρακτηρίζεται από έντονο προστατευτισμό και την επιδίωξη της εκβιομηχάνισης μέσω κρατικού προγραμματισμού. Η βιομηχανική πολιτική στρέφεται τώρα σαφώς προς την επίτευξη αυτάρκειας και επιδιώκει την ικανοποίηση των εσωτερικών οικονομικών αναγκών με την υποκατάσταση των καταναλωτικών εισαγωγών. Έτσι στα μάτια της άρχουσας ελίτ νομιμοποιούνται μόνο οι εισαγωγές μηχανημάτων και πρώτων υλών.

Η πολιτική αυτή βρήκε την υποστήριξη των ντόπιων βιομηχάνων γιατί, πέρα από τα άλλα προνόμια, η παρεμπόδιση του ξένου ανταγωνισμού σε συνδυασμό με τα χαμηλά ημερομίσθια παρείχε υψηλά και εγγυημένα κέρδη. Έτσι η οποιαδήποτε αντιπαράθεση ανάμεσα στο βιομηχανικό κεφάλαιο και τη γραφειοκρατία αμβλύθηκε και περιορίστηκε στη συζήτηση γύρω από την επιθυμητή ισορροπία ιδιωτικής και δημόσιας ιδιοκτησίας και ρόλου.

Στην περίοδο αυτή η εσωτερική μετανάστευση του αγροτικού πληθυσμού εντάθηκε, έτσι ώστε ο αστικός πληθυσμός να ανέλθει από το 32% το 1960 στο 44% το 1980⁽⁵⁾. Είναι φανερό ότι για την προγραμματισμένη εκβιομηχάνιση ο αγροτικός πληθυσμός αποτέλεσε τη δεξαμενή άντλησης εργατικού δυναμικού. (Την ίδια περίοδο ξεκινά επίσης η μετανάστευση στη Γερμανία. Τα εμπόδια των μεταναστών εξυπηρέτησαν για μεγάλο χρονικό διάστημα το ισοζύγιο πληρωμών).

Η πολιτική αυτή κατέληξε αναπόφευκτα σε μακροοικονομικές ανι-

σορροπίες. Η Τουρκία συνέχισε ν' αντιμετωπίζει το πρόβλημα των ελλειμμάτων στο ισοζύγιο πληρωμών, τα οποία για ένα διάστημα κάλυπτε με την εισροή τεράστιας αμερικανικής οικονομικής βοήθειας. Η ενεργειακή κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 1970 όξυνε το πρόβλημα και οι κυβερνήσεις κατέφυγαν σε πληθωριστική χρηματοδότηση που είχε σαν αποτέλεσμα την εκτίναξη του πληθωρισμού γύρω στο 90% κατά το 1979.

Για μία ακόμα φορά η Τουρκία υποχρεώθηκε να καταφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο που επέβαλε τις γνωστές του συνταγές. Η προσπάθεια εφαρμογής τους βρήκε αυτή τη φορά την έντονη αντίδραση των εργατικών σωματείων και προκάλεσε γενική οικονομική αναταραχή.

Ωστόσο, παρά τις ανεπάρκειες, η πολιτική της υποκατάστασης των εισαγωγών είχε κάποια θετικά αποτελέσματα. Στην περίοδο μεταξύ 1963 και 1976 ο μέσος αριθμός μεγέθυνσης ήταν της τάξης του 7% και η συμμετοχή της βιομηχανίας το 1978 (έτος που εκδηλώθηκε η κρίση) στο 25.5% σε σύγκριση με 15.9% το 1960⁽⁶⁾.

Αναδιάρθρωση και φιλελευθεροποίηση από το 1980

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Τουργκούτ Οζάλ σήμανε μια νέα εποχή. Η έναρξη του ψυχρού πολέμου υποχρέωσε, όπως είδαμε, την Τουρκία να κάνει τα πρώτα βήματα απομάκρυνσης από την απομόνωση. Η λήξη του ψυχρού πολέμου και η νέα μορφή που πήρε η παγκόσμια οικονομία έκαναν την ένταξη και της ίδιας της Τουρκίας να φαίνεται αναπόφευκτη. Ο Οζάλ, έχοντας ακριβώς κατανοήσει αυτές τις πραγματικότητες εμφανίστηκε ως ο υπέρμαχος της εξωστρέφειας. Η ίδια η τουρκική οικονομία είχε βέβαια υποστεί μεταβολές. Η αστική τάξη διευρύν-

θηκε σαν αποτέλεσμα μιας πολύχρονης ανάπτυξης. Ο ορθολογιστής τεχνοκράτης, ως διευθυντής της νέας δυναμικής οικονομικής μονάδας σε στενή επαφή με τη διεθνή οικονομία άρχισε να αναδύεται, ως απαραίτητο στοιχείο της αναπτυξιακής προσπάθειας σε αντιδιαστολή με τις πολιτικοποιημένες μεθόδους διεύθυνσης της κρατικής επιχείρησης.

Ο Οζάλ ανέλαβε ουσιαστικά να δώσει εξωστρέφεια στη τουρκική οικονομία εφαρμόζοντας στην πράξη το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του ΔΝΤ. Το νέο πρόγραμμα περιλάμβανε τρεις βασικούς σκοπούς: Την εξυγίανση του ισοζυγίου πληρωμών, τη χαλιναγώγηση του πληθωρισμού, και τη δημιουργία μιας οικονομίας της αγοράς με εξαγωγικό προσανατολισμό.

Τα εργαλεία πολιτικής που χρησιμοποιήθηκαν, με τις ευλογίες πάντα του ΔΝΤ, ήταν βασικά τα ακόλουθα: Η δραστική υποτίμηση της τουρκικής λίρας ώστε να καταστούν ανταγωνιστικά τα βιομηχανικά προϊόντα, η άνοδος στα επιτόκια για να μειωθεί η κατανάλωση και ο πληθωρισμός, η παγοποίηση των μισθών για να καταπολεμηθεί ο πληθωρισμός, και η κατάργηση των επιδοτήσεων με στόχο τη δημιουργία ελεύθερης αγοράς.

Τα αποτελέσματα της νέας φιλελεύθερης πολιτικής ήταν και είναι αμφιλεγόμενα. Η νέα πολιτική υποβοήθησε πράγματι τις εξαγωγές καθώς και την αναδιάρθρωση της σύνθεσής τους. Οι εξαγωγές ανέβηκαν με αξιοσημείωτους ρυθμούς, όπως αξιοσημείωτη υπήρξε η μεταβολή στη δομή τους. Ενώ το 1980 οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων ανέρχονταν στο 57.4% του συνόλου και οι αντίστοιχες βιομηχανικές εξαγωγές στο 36%, το 1990 οι πρώτες περιορίστηκαν στο 18.4% ενώ οι δεύτερες ανήλθαν στο 79%. Η αλλαγή στη δομή της οικονομίας ήταν, λοιπόν, προφανής και ο βαθμός ενσωμάτωσης της στην διεθνή οικονομία πολύ μεγαλύτερος⁽⁷⁾. Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας στη δεκαετία του 1980 ήταν της τάξης του 4-5% και συγκρινόταν ευνοϊκά με τα διεθνή δεδομένα. Ωστόσο, η νέα προσέγγιση δεν κατά-

φερε να περιορίσει τον πληθωρισμό παρά τα ψηλά επιτόκια και το πάγωμα των μισθών. Αντίθετα τα ψηλά επιτόκια υποβοήθησαν μάλλον την κερδοσκοπία, που τροφοδοτήθηκε από το ανεπαρκές και διεφθαρμένο τραπεζικό σύστημα. Φυσικά ο πληθωρισμός συντηρούνταν σε ψηλά επίπεδα από τα κρατικά ελλείμματα που δεν έγινε, στη δεκαετία που εξετάζουμε κατορθωτό να περιοριστούν. Επιπρόσθετα, η ανεργία ανέβηκε και η κατανομή του εθνικού εισοδήματος χειροτέρευσε με αποτέλεσμα την εργατική αναταραχή της περιόδου 1990-1991. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων του Οζάλ δεν προχώρησε μέχρι το 1990 εξαιτίας ποικίλων αντιδράσεων και παρέμεινε ουσιαστικά διακήρυξη προθέσεων.

Το 1994 η Τουρκία βυθίστηκε σε μια νέα οικονομική κρίση. Ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) περιέγραψε την κατάσταση ως εξής. Παρά τους ικανοποιητικούς ρυθμούς μεγέθυνσης η οικονομία παρουσίασε οξείες μακροοικονομικές ανισορροπίες ως αποτέλεσμα των μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων, την άνοδο στον πληθωρισμό (κατά μέσο όρο 50-70% από τα τέλη της δεκαετίας του 1980), και την πτώση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας. Ο ΟΟΣΑ επέρριψε την κύρια ευθύνη στην οικονομική πολιτική που δεν κατάφερε να ελέγξει τα ελλείμματα με αποτέλεσμα τον υψηλό πληθωρισμό, τη διόγκωση του δημοσίου και εξωτερικού χρέους και τα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.⁽⁸⁾

Μετά την εκδήλωση της κρίσης και την πτώση της τουρκικής λίρας κατά 70%, η κυβέρνηση προχώρησε στη εφαρμογή νέου σταθεροποιητικού προγράμματος, που περιλάμβανε μείωση δαπανών, πάγωμα μισθών, σχέδιο ιδιωτικοποιήσεων, νομοθεσία για τον ανταγωνισμό και μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος.

Η πιο πρόσφατη κρίση των περασμένων μηνών είναι παρόμοια με την προηγούμενη. Αυτή όμως τη φορά εισήλθε ένα νέο στοιχείο: Ο αυξημένος ρόλος των κερδοσκόπων δεν έλυσαν το πρόβλημα αφού την

κρίσιμη στιγμή αυτοί που, αντιδρώντας με μεγάλη ταχύτητα στην πολιτική κρίση που εκδηλώθηκε με την αντιπαράθεση προέδρου και πρωθυπουργού, επέφεραν την κατάρρευση του οικονομίας. Οι διαρθρωτικές, όμως, αδυναμίες παρέμειναν οι ίδιες και είναι σύμφυτες με το ίδιο το πολιτικό σύστημα. Επιπρόσθετα, από την άλλη, η Τουρκία, όσο ποτέ άλλοτε, είναι συνδεδεμένη με τη διεθνή οικονομία και έχει γίνει ευάλωτη απέναντι στα διακινούμενα κεφάλαια. Οι οικονομικές αδυναμίες την υποχέωσαν να εξαρτά την τύχη του ισοζυγίου πληρωμών από βραχυπρόθεσμο δανεισμό που εύκολα καταλήγει σε κρίση στο νόμισμα. Τα πανύψηλα επιτόκια που προσέλκυαν του κερδοσκοπούς εγκατέλειψαν τη σκηνή προκαλώντας την κατάρρευση της τουρκικής λίρας και του αναποτελεσματικού τραπεζικού συστήματος της χώρας.⁽⁹⁾

Το Αόρατο Χέρι του Άνταμ Σμιθ ή το Αισάλινο Χέρι του Στρατού;

Η ιστορική διαδρομή που διαγράψαμε αποσκοπούσε στην τοποθέτηση της σημερινής οικονομικής κρίσης της Τουρκίας σε μια προοπτική. Όπως είναι φανερό η τωρινή κρίση είναι μια από τις πολλές που έχει υποστεί η Τουρκία, η οποία ωστόσο κατάφερε να αναπτύσσεται μέσα από διαδοχικές κρίσεις. Δεν θα έπρεπε, όμως, να μείνει κάποιος στην εμπειρική αυτή παρατήρηση. Τα οικονομικά προβλήματα της χώρας είναι όχι μόνο υπαρκτά αλλά και ενδημικά.

Υπάρχουν μερικά στοιχεία που διατρέχουν ιστορικά τη σύγχρονη Τουρκία και επηρεάζουν αποφασιστικά την οικονομική της εξέλιξη: Η ιδεολογία του κρατισμού εξακολουθεί να διατηρεί σημαντική απήχηση και εκφράζει συγκεκριμένες ισχυρές κοινωνικές δυνάμεις. Οι δυνάμεις αυτές παρουσιάζουν μια

αμφιθυμία απέναντι στο δυτικό εκουγχρονισμό τον οποίο κατανοούν κατά τρόπο επιλεκτικό. Οι ίδιες δυνάμεις παρουσιάζουν μια αντίσταση απέναντι στη σύνδεση με τη διεθνή οικονομία- που είναι επίσης φαινόμενο με βαθιές ιστορικές καταβολές.

Ωστόσο, η σύνδεση με τη διεθνή οικονομία φαίνεται να είναι μια μονόδρομος, ο οποίος δεν μπορεί να εγκαταλειφθεί χωρίς τεράστιες πολιτικές επιπτώσεις για τη χώρα. Η διεθνής οικονομία επιτάσσει μεταρρυθμίσεις που προκαλούν την αντίδραση του συντηρητικού κατεστημένου, η οποία λαμβάνει τη μορφή της διαμάχης ευρωπαϊστών και παραδοσιακών δυνάμεων. Η προοπτική της ένταξης στη Ε.Ε. λαμβάνει τη μορφή της εξωτερικής πίεσης προς την κατεύθυνση των φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων⁽¹⁰⁾ που δεν είναι μόνο οικονομικές, αλλά ταυτόχρονα συνεπάγονται σαρωτικές αλλαγές σε σχέση με την ίδια τη φύση του πολιτικού συστήματος.

Πολλοί διερωτώνται ποια θα είναι η στάση του στρατού δεδομένου του κεντρικού του ρόλου στη λειτουργία του συστήματος, που είναι ακόμα ένα φαινόμενο με βαθιές ιστορικές ρίζες. Ο στρατός έχει επίσης κατοχυρώσει για τον εαυτό του σημαντικά οικονομικά προνόμια μέσα στο συγκεκριμένο σύστημα εξουσίας, για το οποία έχουν κατά καιρούς γραφτεί παρά πολλά⁽¹¹⁾. Είναι δύσκολο να εκτιμήσει κανείς τις ενδεχόμενες αντιδράσεις μιας τόσο αδιαφανούς δομής, όπως είναι ο τουρκικός στρατός, ο οποίος είναι εξάλλου δεμένος στο άρμα των δυτικών συστημάτων ασφάλειας.

Οι προφητείες δεν είναι ούτε ενδιαφέρουσες ούτε προ πάντων χρήσιμες. Αν η έκβαση της διαμάχης ανάμεσα σε φιλελεύθερους και συντηρητικούς- συχνά πρισσότερο υπογείας παρά ανοικτής- είναι ακόμα αβέβαιη, εκείνο που ωστόσο μπορεί να λεχθεί είναι πως το κεραλικό καθεστώς υφίσταται συνεχή και συστηματική διάβρωση από τις πραγματικότητες της παγκόσμιας οικονομίας.

Σημειώσεις:

(1) Βλ. Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey*, OUP, London 1968. σ.206

(2) Βλ. Erik J. Zürcher, *Turkey, A Modern History*, 1993. σ.205

(3) Zürcher, σ.206,209

(4) Βλ. Caglar Keyder, *The Political Economy of Turkish Democracy*, eds I.R.Schick and E.A.Tonak, *Turkey in Transition*, OUP, 1987, σ.36., όπου αναφέρει ότι η δημιουργία καρτέλ και η κάθετη ολοκλήρωση της βιομηχανίας στηρίζονταν ενεργά από την κυβερνητική πολιτική.

(5) Keyder, *Economic Development and Crisis:1950-80*, στο ίδιο, σ.297.

(6) Keyder, στο ίδιο, σ.295.

(7) Βλ. G. Kazgan, *External pressures and the new policy outlook*, eds C.Balkir and A.M.Williams, London 1993, σ.83.

(8) OECD *Economic Surveys, Turkey* 1995.

(9) Βλ. Για μια περιγραφή της εκτύλιξης των γεγονότων της κρίσης των ημερών εκείνων, *The Economist, Turkey's Future, On the brink again*, Feb 24th - Mar 2nd 2001.

(10) Kazgan.

(11) Βλ. για παράδειγμα Eric Rouleau, *La Republique des Pachas*, *Le Monde Diplomatique*, Sept.2000.

Οι Ιταλικές Εκλογές: Ένα πολύπλοκο παιγνίδι

Ιωσήφ Παγιάτα

Η Ιστορία των αριθμών

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ιταλικού Υπουργείου Εσωτερικών, ο συνασπισμός του «Οίκου των ελευθεριών» (C.D.L.) του οποίου ηγείται ο Silvio Berlusconi, κατέλαβε τις 368 από τις 630 έδρες του Κοινοβουλίου, έναντι 242 του συνασπισμού της «Ελιάς» (Ulivo) του οποίου ηγείτο ο Francesco Rutelli και 11 του Κόμματος της Κομμουνιστικής Επανίδρυσης (P.C.R.), του Fausto Bertinotti. Στη Γερουσία σε σύνολο 315 εδρών το C.D.L. κατέλαβε τις 177, έναντι 128 της Ελιάς και μόλις 3 του P.C.R.

Με εξαίρεση το Κόμμα της Κομμουνιστικής Επανίδρυσης, τα κόμματα που ήταν εκτός συνασπισμών δε ξεπέρασαν το όριο του 4%. Οι περιπτώσεις της Emma Bonino (2,2%) και της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας (2,4%) του Giulio Andreotti, που επικαλέστη-

καν το Κέντρο, όσο παράδοξο κι αν φαίνεται, καταδικνείουν ότι οι Ιταλοί δε ψήφισαν για το κέντρο, απαρνούμενοι έτσι όλες τις κατά τεκμήριο αρετές του. Έτσι, στα πλαίσια του διπολισμού που επικράτησε, έγυραν τη πλάστιγγα προς τη πλευρά του ανθρώπου που υπόσχεται: πιο ασφαλείς πόλεις, πιο αξιοπρεπείς συντάξεις και λιγότερους φόρους για όλους.

Η μεγάλη πλειοψηφία που έχει εξασφαλίσει (118 έδρες περισσότερες από την Εληά στη Βουλή

και 49 περισσότερες στη Γερουσία) αφήνει ελεύθερα τα χέρια στον «Οίκο των ελευθεριών» και τον Berlusconi, για να προχωρήσουν στην υλοποίηση των εξαγγελιών τους. Ωστόσο, λόγω της επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης της ιταλικής οικονομίας, τα περιθώρια ελιγμών από πλευράς οικονομίας, είναι περιορισμένα.

Κατά τα άλλα σε σύνολο 37,1 εκ. ψηφοφόρων (εψήφισαν το 81,2%) εξασφάλισαν:

Δημοκράτες της Αριστεράς (D' Alema)	6,147,624	ψήφους ή	16,6%
Μαργαρίτα (Rutelli)	5,386,950	ψήφους ή	14,5%
Κομμουνιστική Επανίδρυση (Bertinotti)	1,868,1134	ψήφους ή	5%
Ιταλία των Αξιών (Di Pietro)	1,443,271	ψήφους ή	3,9%
Forza Italia (Berlusconi)	10,923,146	ψήφους ή	29,5%
Εθνική Συμμαχία (Fini)	4,459,397	ψήφους ή	12%
Λέγκα του Βορρά (Bossi)	1,461,854	ψήφους ή	3,9%

Το υπόλοιπο 14,6% μοιράστηκε ανάμεσα σε 26 άλλες κομματικές καταστάσεις.

Οι αντιδράσεις από το εξωτερικό

Όπως θα ανέμενε κανείς, κατακλύστηκε ο Berlusconi με συγχαρητήρια από το εξωτερικό. Αθνάρ και Μπλάιρ είναι μερικά από τα ονόματα, ενώ ο Chirac έχει βεβαιώσει για τη «πλήρη διαθεσιμότητά του για συνεργασία». Ακόμα και ο Romano Prodi, αντίπαλος του το '96, εξέφρασε από τις Βρυξέλλες τις ευχές και τα συγχαρητήρια για την επιτυχία του καθώς «και για το συνασπισμό που τον υπεστήριξε», περιλαμβανομένων βέβαια και των Fini / Bossi!

Σ' αυτό το στάδιο ο Berlusconi δεν έχει να φοβάται τίποτε από τους ευρωπαίους συνεταίρους του στην Ε.Ε. που μάλλον θα περιοριστούν σε κάποια καχυποψία που μερικοί απ' αυτούς επέδειξαν στο παρελθόν, αφού το αυστριακό προηγούμενο ήταν ένα μάθημα για τους «δεκαπέντε». Ως γνωστόν, ως αποτέλεσμα της εισδοχής στην αυστριακή κυβέρνηση του F.P.Ö, του ακροδεξιού κόμματος του Jörg Haider, στη Βιέννη επεβλήθησαν κυρώσεις που βασικά πήραν τη μορφή παγώματος των διμερών σχέσεων. Εφτά μήνες αργότερα, χάρις σε μια έκθεση κατευνασμού από μέρος της «επιτροπής των σοφών», αναρρέθηκαν οι κυρώσεις, χωρίς να έχει αλλάξει η πολιτική κατάσταση στην Αυστρία.

Κάποιοι υπαιτιγμός για μέτρα σε ενδεχόμενη ανάρρηση στην εξουσία στην Ιταλία της ακροδεξιάς, έγινε το περασμένο Μάρτη και από τον αρχηγό της βελγικής διπλωματίας Louis Michéel. Ωστόσο για τους ευρωπαίους ιθύνοντες, η «διαφορά» είναι πολύ εμφανής. Η

Ιταλία είναι μια χώρα των 58 σχεδόν εκατομμυρίων, ένα από τα έξι ιδρυτικά μέλη της Ε.Ε. και της οποίας η κοινοτική εμπλοκή ποτέ δεν αμφισβητήθηκε. Επιπλέον, οι σύμμαχοι του Berlusconi είναι λιγότερο «αφιονισμένοι» και λιγότερο δυνατοί απ' ό,τι ο Haider.

Ακόμα και το Ευρωκοινοβούλιο που τον Φεβράρη του 2000 ήταν πρόθυμο να εγκρίνει ψήφισμα εναντίον της Αυστρίας, αυτή τη φορά το παίζει μετριοπαθώς: Θα έπρεπε να κρίνουμε με βάση τα γεγονότα, περιορίστηκε να παρατηρήσει πρόσφατα ο Enrique Baron, πρόεδρος των Ευρωσοσιαλιστών στο Ευρωκοινοβούλιο. Την ίδια στιγμή, εκφράζοντας τους Πράσινους επατηρούσε η Heidi Hautala, ότι «ο Berlusconi ανέρχεται στην εξουσία αλλά όχι κάτω από υποψίες». Όσο για τον Francis Wurtz της Ενωμένης Αριστεράς, αρκέστηκε να παρατηρήσει ότι: «Δυστυχώς δεν είναι δυνατό να αναμένουμε κάποια έντονη αντίδραση από τις κυβερνήσεις. Γι' αυτό και θα πρέπει να επαγρυπνούμε στο μέγιστο δυνατό βαθμό».

Εν πάση περιπτώσει, δεν παύουν οι ευρωπαϊκοί κύκλοι να αναρωτιούνται για τις επιδιώξεις τις καινούριας ομάδας. Προφανώς οι προεκλογικές υποσχέσεις για μαζική μείωση της φορολογίας σε συνδιασμό με την ανάληψη μεγάλων έργων υποδομής, δε φαίνεται να συνάδουν με τη σταθερότητα που επιβάλλει η νομισματική ενοποίηση. Ούτε οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές πεποιθήσεις και η αμερικανοφιλία του Berlusconi είναι τέτοιες, που απλά να δικαιολογούν «τη προσοχή και επαγρύπνηση» που υπόσχεται ο αρχηγός της γαλλικής διπλωματίας.

Όσο για το Βέλγο Υπουργό Εξωτερικών Louis Miché, που στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας επέκρινε τη συμμαχία του Berlusconi με τον Bossi, δε έχασε την ευκαιρία σε δηλώσεις του στη γαλλική Figaro να εκφράσει «τη βαθειά του ικανοποίηση για την άτακτη φυγή και την εξευτελιστική ήττα του κ. Bossi,

του νοσταλγού αυτού κράτη του ρατσισμού και της αδιαστικής ξеноφοβίας!»! Δεδομένου, ωστόσο, ότι από τη 1η Ιουλίου θα είναι πρόεδρος του Συμβουλίου των Ευρωπαίων Υπουργών, δεν εδίστασε να αναφέρει ότι θα προσαρμοστεί πλήρως στις συνθήκες και τους κανόνες λειτουργίας της Ένωσης, της οποίας η Ιταλία είναι κατά πάντα συνεταίρος». Εδικοιολόγησε όμως τη στάση του έναντι του Bossi, παρατηρώντας ότι: Αν δεν είχαμε καταγγείλει την ιδεολογική παραδρόμηση που εκπροσωπεί ο κ. Bossi δεν θα εσυγκέντρωνε λιγότερο από το 4% των ιταλών ψηφοφόρων αλλά πολύ περισσότερους. Ακόμα, επατηρήσε ότι αν δεν είχαμε καταγγείλει ότι συνέβει με το αυστριακό FPÖ, ο Jörg Haider θα ήταν σήμερα ο πιο πιθανός διεκδικητής της καγκελλαρίας [της Αυστρίας]... Μ' αυτούς τους ανθρώπους, δεν υπάρχει η δυνατότητα συμβιβασμού. Η σιωπή είναι συνενοχή»!

Εν ολίγοις, με δεδομένη κάποια ανησυχία για το ρόλο που ενδεχομένως θα μπορούσε να διαδραματίσει ο Bossi, η Ευρώπη θα τηρήσει έναντι του Berlusconi στάση αναμονής αλλά και συνεργασίας.

Οι δυο πονοκέφαλοι του Berlusconi

Πέρα από τον Bossi, τους ευρωπαίους φαίνεται να ενοχλούν και τα ιδιωτικά συμφέροντα του Berlusconi, που δεν φαίνονται να συνάδουν με οποιαδήποτε έννοια δημοσίου συμφέροντος. Πράγματι στις επόμενες εκατό μέρες, ο νέος ιταλός πρωθυπουργός, θα πρέπει να βρει το τρόπο να ρυθμίσουν τα δύο σοβαρά αυτά θέματα. Η αλήθεια είναι ότι ο δισεκατομμυριούχος Berlusconi, αντιλαμβάνεται ότι θα πρέπει στο θέμα της σύγκρουσης συμφερό-

ντων, να βρει μια λύση το συντομότερο, εφόσον κάτι τέτοιο άπτεται άμεσα της αξιοπιστίας του. Μέχρι το τέλος του μηνός που μας πέρασε, τρεις διεθνείς εμπειρογνώμονες θα του υπέβαλλαν σχετικά τις εισηγήσεις τους και το όλο θέμα θα πρέπει το συντομότερο να τύχει νομικής ρύθμισης. Εν πάση περιπτώσει, ο ίδιος άφησε να νοηθεί ότι προαναπολιζέται στη σύσταση ενός «blind trust» όπου θα εμπιστευθεί τη διοίκηση των επιχειρήσεων του σε τρίτους. Βέβαια γνωρίζοντας ότι θα τις ανακτήσει στο τέλος της θητείας του, ποιός, μπορεί να είναι βέβαιος ότι κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του δε θα πάρει αποφάσεις που να τον ευνοούν; Η ερώτηση αυτή τίθεται διαρκώς, χωρίς να έχει βρει την απάντησή της.

Όμως δε είναι μικρότερο το πρόβλημα από τους συνεταίρους του, τον Bossi κυρίως. Πράγματι, οι σύμμαχοι του στα πλαίσια του «Οίκου των ελευθεριών» αμέσως μετά τις εκλογές άρχισαν να κάνουν γνωστές τις απαιτήσεις τους. Έτσι ο πρόεδρος της μεταφασιστικής Εθνικής Συμμαχίας Gianfranco Fini, που παρουσιάζεται ως ο μέλλον αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης, ζητά επαναστατικές αλλαγές στη κρατική ραδιοτηλεόραση, το RAI, που με τα τρία της κανάλια συναγωνίζεται έντονα τις αντίστοιχες επιχειρήσεις του Berlusconi. Βέβαια αν χρισθεί ο Fini αναπληρωτής πρωθυπουργός, θα γίνει έτσι το Νο2 της Δεξιάς και στα 45 του χρόνια θα θεωρηθεί ως ο μέλλον διάδοχος στη παράταξη.

Αλλά περισσότερο πειστικός φαίνεται να είναι ο αρχηγός της Λέγκα του Βορρά, ο Umberto Bossi και πιο συγκεκριμένα ο ρόλος της Λέγκα στα πλαίσια του συνασπισμού. Εδήλωσε σχετικά ο Bossi μετά τις εκλογές: «Πιστεύω ότι επί κυβερνήσεως Berlusconi θα γίνουν οι μεταρρυθμίσεις στις οποίες πιστεύει η Λέγκα». Και αναφέρεται κυρίως στην θέσπιση νομοθεσίας για την ομοσπονδία, την ενίσχυση του θεσμού της

οικογένειας καθώς και τον έλεγχο της μετανάστευσης, για τα οποία μετά την εκλογική αποτυχία δέχεται έντονες πιέσεις από τη βάση του κόμματός του. Ακόμα διεκδικεί ο Bossi τη προεδρία του ενός εκ των δύο νομοθετικών σωμάτων, καθώς επίσης και υπουργεία / κλειδιά. Και τούτο παρά το ότι οι δεκαέξι εκλεγέντες βουλευτές της Λέγκα δεν είναι απαραίτητοι για να έχει η Δεξιά τη πλειοψηφία, για να μη αναφαίρουμε ότι ο Berlusconi τον εθεωρούσε κάποτε υπεύθυνο για τη πτώση της Κυβέρνησής του, εφτά μήνες μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης το '94. Βέβαια ο ίδιος ο Bossi πιστεύει ότι «επλήρωσε πολύ ακριβά για να κερδίσει ο «Οίκος των ελευθεριών»...

Παρά τις απαιτήσεις του, επισημαίνεται ωστόσο ότι ο Bossi διαθέτει 31 μόνο έδρες από τις 630 της Βουλής και 16 από τις 317 της Γερουσίας. Εξού και η ξενόφοβη κίνησή του δε μπορεί να διαδραματίσει το ρυθμιστικό ρόλο του '94, όταν ξανά βρισκόταν ο Berlusconi στην εξουσία, ούτε να παίξει το χαρτί μιας ενδεχόμενης πολιτικής ανταρσίας.

Που το πάει ο Berlusconi;

Στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, ο ηγέτης της κεντροδεξιάς είχε ανακηρυχθεί σε «εργάτη των μεταρρυθμίσεων». Αμέσως μετά τις εκλογές εκάλισε τους Ιταλούς να συμφιλωθούν και να θυμηθούν ξανά τις εθνικές προτεραιότητες: τις μεταρρυθμίσεις, το διάλογο ανάμεσα σε όλους τους Ιταλούς και την επαναβεβαίωση των δεσμεύσεων της Ιταλίας στην Ευρώπη. Επισημαίνεται ότι το δεύτερο εξάμηνο του 2003, η Ιταλία θα αναλάβει τη προεδρία των 15, σε μια κρίσιμη περίοδο για την ανέλιξη της Ευρώπης,

αφού θα βρίσκονται επί τάπητος η διεύρυνση, η θεσμική μεταρρύθμιση της Ένωσης και ο προϋπολογισμός. Ιδιαίτερα κρίσιμη θα είναι αυτή η περίοδος και για τη Κύπρο, αφού τότε θα βρισκομαστε στις παρειφές τις ένταξης. Και το ανησυχητικό για μας είναι ότι, από ιθύνοντες του νέου ιταλικού καθεστώτος έχουν εκφραστεί επιφυλάξεις για την ένταξη των 6 του πρώτου κύματος, με το δικαιολογητικό ότι αντί στους 6, τα χρήματα θα μπορούσαν να διατεθούν στον υποανάπτυκτο ιταλικό Νότο.

Εν πάση περιπτώσει, χωρίς να περιμένει να κληθεί επίσημα από τον αρχηγό του ιταλικού Κράτους Carlo Azèglio Ciampi για να σχηματίσει τη καινούρια κυβέρνηση, από την επομένη των εκλογών, ο αρχηγός της Forza Italia είχε ήδη καθορίσει τις προτεραιότητες του. «Κατά τη διάρκεια της πρώτης συνεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου» επατήρησε χαρακτηριστικά, «θα εγκρίνουμε τη κατάργηση του φόρου κληρονομίας και δωρεάς». Υποσχέθηκε ακόμα την ανάκληση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, την αλλαγή του συστήματος των δημόσιων προσφορών καθώς και την αναπροσαρμογή του τρόπου λειτουργίας των καραμπινιέρων, της αστυνομίας και της πολιτοφυλακής. Θέλοντας να τονίσει τις αλλαγές στις οποίες προσβλέπει, επατήρησε αμέσως μετά τις εκλογές ότι, «Όσοι μας επήψαν έχουν εκφράσει την επιθυμία τους για αλλαγή. Δεν θα τους απογοητεύσουμε και θα κυβερνήσουμε σε συνθήκες σταθερότητας μέχρι νάρθει το τέλος της πενταετούς μας θητείας».

Βέβαια, σε μια προσπάθεια επίκλησης του ρεαλισμού επατήρησε αργότερα, ότι αν καταφέρει να υλοποιήσει το 50 ή 60% του προγράμματος του, τούτο θα είναι ικανοποιητικό. Επισημαίνεται ότι η εργοδοτική πλευρά εκάλισε τον μέλλοντα πρωθυπουργό «να σεβαστεί τις υποσχέσεις του για μεταρρυθμίσεις, ενώ το πανίσχυρο συνδικάτο CGIL, επιβεβαίωσε την

αντίθεσή του στο κοινωνικό πρόγραμμα του «Οίκου των ελευθεριών».

Στο βαθμό που τούτο θα μπορούσε να εκληφθεί ως ένδειξη της εξωτερικής πολιτικής που θα ακολουθήσει, ο Berlusconi εδήλωσε πρόσφατα: «Είμαστε περήφανοι που συμμετέχουμε στην Ε.Ε. και που έχουμε προνομιακές σχέσεις με τις Η.Π.Α. Θα εργαστούμε για ενίσχυση αυτών των σχέσεων»...

Ο Berlusconi σκοπεύει ακόμα να ιδιωτικοποιήσει τα δυό από τα τρία κανάλια του RAI. Ωστόσο ο γραμματέας της συντεχνίας των δημοσιογράφων του, RAI Roberto Natale, θέτει τρεις προϋποθέσεις για να υπάρξει δυνατότητα συζήτησης για αλλαγές: Όχι ομίχρωση του μεγέθους του κρατικού τομέα, όχι ομίχρωση της ακροαματικότητας από υποκατάσταση γενικών δημοφιλών προγραμμάτων με ελιτίστικα και τέλος ότι, όλων των αποχρώσεων οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να μπορούν να εκφράζονται μέσα από το RAI. Βέβαια από ένα από τα στελέχη του εκφράστηκε σχετικά η απορία κατά πόσο στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Berlusconi θα συμπεριφερθεί ως «φιλελεύθερος μονάρχης» ή ως «κοινός ιδιοκτήτης».

Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας ο Berlusconi επρότεινε συμβολικά ένα συμβόλαιο με τους Ιταλούς, όπου αναλάμβανε την υποχρέωση να μη παρουσιαστεί ξανά στις εκλογές του 2006, αν δεν υλοποιούσε τους 4 τουλάχιστον από τους 5 στόχους του προγράμματός του: τη μείωση της φορολογίας, το σχέδιο ασφάλειας των πολιτών, την αύξηση των συντάξεων, τη δημιουργία ενάμιση εκατομμυρίων θέσεων εργασίας και το άνοιγμα τουλάχιστον του 40% των εργοταξίων υποδομής που υποσχέθηκε σ' ένα δεκαετές σχέδιο.

Το βέβαιο είναι ότι ο Berlusconi, θα δοκιμάσει να διευθύνει την Ιταλία όπως διηύθυνε τη βιομηχανική του αυτοκρατορία... Άλλο βέβαιο αν θα τα καταφέρει...

Αναδιφώντας το αποτέλεσμα

Παρόλο που για καιρό οι δημοσκοπήσεις στην Ιταλία με συνέπεια προέβλεπαν τη νίκη της Δεξιάς και η ήττα της αριστεράς δεν υπήρξε κεραυνός εν αιθρία, θα άξιζε ίσως να δοκιμάσει κανείς να ψηλαφήσει, τρόπον τινά, τους λόγους που οδήγησαν στο εκλογικό αποτέλεσμα.

Κατ' αρχήν η Κέντρο Αριστερά στη πενταετία που κυβέρνησε, δε μπόρεσε να προωθήσει τις πραγματικές της αξίες, ούτε και να παρουσιάσει έργο που να μπορεί να εκτιμηθεί από τον πληθυσμό. Έτσι οι εξαγγελίες της Δεξιάς για αλλαγές και μεταρρυθμίσεις βρήκαν ευήκονους.

Αλλά γιατί δε μπόρεσε η Κεντροαριστερά ύστερα από πέντε χρόνια να πείσει τους Ιταλούς; Η πρώτη απάντηση θα μπορούσε να αναζητηθεί στην αριθμητική. Με τις ψήφους της «Ιταλίας των Αξιών» του Di Pietro καθώς και εκείνες της Κομμουνιστικής Επανίδρυσης του Bertinotti, θα μπόρουσε η Αριστερά να ανέτρεπε την εικόνα των εκλογών. Όμως δεν υπήρξε συμφωνία. Πράγματι ο Di Pietro έψεξε την απερχόμενη Κυβέρνηση για τους ενδοισμούς της να διώξει τους φοροφυγάδες, ενώ ο Bertinotti διαρκώς καταδίκαζε τα νεοφιλελεύθερα ανοίγματα των παλιών του φίλων, με τους οποίους συνδέσταν όταν το κομμουνιστικό κόμμα εκυριαρχούσε στην Αριστερά. Ο ίδιος ο Bertinotti απεδώσε την αποτυχία για την ευρύτερη αριστερά, στη δυσαρέσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού (των φοιτητών, των συνταξιούχων, των εργατών), που παραδοσιακά αποτελούσαν δεξαμενές άντλησης για την Αριστερά. Η εξήγηση έχει μεγάλη δόση αληθείας, αφού ένα από τα «επιτεύγματα» της κεντροαριστεράς στη διάρκεια της πενταετίας, ήταν ότι επέφερε εξυγίανση στην οικονομία, ώστε να

μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες του ευρώ και να ξεκινήσει τη μεταρρύθμιση των μισθών, των συντάξεων και των κοινωνικών ασφαλίσεων, μέτρα επαχθεί για σημαντικά κοινωνικά στρώματα, που δεν ήταν έτσι δύσκολο να επηρεαστούν από τις υποσχέσεις του Berlusconi. Κάτι που εξηγεί το καταποντισμό της Κεντροαριστεράς στο Νότο, σε αντίθεση με την αξιοπρεπή παρουσία της στο Βορρά, όπου στις προηγούμενες εκλογές είχε κακοποιηθεί.

Ο απολογισμός της πενταετούς διακυβέρνησης της Αριστεράς από πλευράς εθνικής οικονομίας καθώς και της εικόνας που πρόβαλλε η Ιταλία στο εξωτερικό, ήταν ικανοποιητικός, πλην όμως φθοροποιός για τους αυτουργούς. Πέραν όμως από τη φθορά, στις προσπάθειες της να επικεντρώσει τις επικρίσεις της στο πρόσωπο του Berlusconi, υπέστη η Αριστερά από τους αντιπάλους της τα κτυπήματα των μίντια. Χωρίς στη πράξη να τον δυσκολεύουν, έκαναν οι επιθέσεις να φαίνεται ο Berlusconi ως το θύμα της εκδικητικότητας των γραφειοκρατών, που δε μπορούσαν να ανεχθούν τον επιτυχημένο επιχειρηματία. Ακριβώς αυτή η εικόνα του επιτυχημένου επιχειρηματία που ελειτούργησε, τόσο μέσα στους μικροεπιχειρηματίες όσο και τη νεολαία, εβοήθησε στην υπερψήφιση του «Οίκου των ελευθεριών».

Τούτο επισημαίνει και ο καθηγητής των πολιτικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Bologna και αρθρογράφος της Corriere de la Sera Panebianco: «Οι νέοι είναι αυτοί που επέφεραν τη πτώση της Αριστεράς». Ακόμα αναφέρεται ο καθηγητής στην έντονη αναδιανομή ανάμεσα στους δύο μεγάλους σχηματισμούς και με εξαίρεση τη Κομμουνιστική Επανίδρυση, τη περιθωριοποίηση των σχηματισμών που δεν εντάχθηκαν στους συνασπισμούς. Απλή σύγκριση των αποτελεσμάτων των εκλογών του '96 και του '01 θα βεβαιώσει του λόγου το ασφαλές.

Είναι ακόμα φανερό ότι η Forza Italia έχει επιβληθεί σε βάρος των κεντρικών συμμάχων της, της Εθνικής Συμμαχίας και φυσικά της Λέγκα του Βορρά. Την ίδια ώρα στα πλαίσια της Κεντροαριστεράς, η Μαργαρίτα του Rutelli ελειτούργησε σε βάρος των Δημοκρατών της Αριστεράς του D' Alema που διέρχονται κρίση, έτσι που να χρειάζεται να αναζητηθούν νέες στρατηγικές και ιδιότητες. Λόγω του ετερογενούς του σχήματος της (Χριστιανοδημοκρατάτες της Αριστεράς, κεντρώοι, Δημοκράτες του Romano Prodi), είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς το μέλλον της Μαργαρίτας. Ωστόσο το εκλογικό αποτέλεσμα επιτρέπει τη πολιτική επιβίωση του κ. Rutelli.

Όσο για τη Κεντροδεξιά έχει στρατολογήσει περισσότερους ψηφοφόρους από το συνασπισμό της αντιπολίτευσης μεταξύ των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτόνομων εργαζομένων. Κατά κύριο λόγο όμως, όπως αναφέρθηκε ήδη, έχει προσχωρήσει σ' αυτή ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός νεολαίας, που εκφράζει έτσι τη διαμαρτυρία της έναντι των δυσκαμφιών της πολιτικής των συνδικάτων, που καθιστούν προνομιούχο τον ενεργό εργαζόμενο (τα γνωστά κεκτημένα), σε βάρος των ανέργων και υπερασπίζονται τις συντάξεις συγκεκριμένης ηλικίας. Οι ψηφοφόροι αυτοί ψήφισαν το συνασπισμό που υποσχεται περισσότερη ευελιξία στην αγορά εργασίας και προφανώς η δική τους ψήφος ευθύνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό για την ήττα της Κεντροαριστεράς.

Στην ήττα της Κεντροαριστεράς συνέβαλαν επίσης οι πολυάριθμοι καυγάδες ανάμεσα σε πρόσωπα και κόμματα στα πλαίσια της Εληάς και που δεν θα βοηθήσουν οι δύο διαφορετικές στρατηγικές που φαίνεται να υιοθετούν η αριστερά του D' Alema και η κεντροαριστερά του Rutelli. Διαφορές υπάρχουν βέβαια και στους ίδιους τους κόλπους των Δημοκρατών της Αριστεράς. Έτσι «προειδοποιεί» ο συντονιστής του κόμμα-

τος Pietro Folena, ότι η προϋπόθεση επιστροφής στη ταυτότητα της αριστεράς του τύπου των αρχών του αιώνα δεν στέκει, την ίδια ώρα που ο Πρόεδρος D' Alema πιστεύει στην ανάγκη ύπαρξης μιας μεγάλης δύναμης, που να εμπνέεται από το σοσιαλισμό και τη δημοκρατία».

Θα πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι ο διπολισμός και η έντονη προσωποποίηση των εκλογών - που ο ίδιος ο Berlusconi εκαλλιέργησε - με το Francesco Rutelli από τη μια και το Silvio Berlusconi από την άλλη, έκανε τους ψηφοφόρους να συσπειρωθούν πίσω από τις δύο προσωπικότητες, παρά τους συνασπισμούς των οποίων ηγούντο. Είναι μέσα σ' αυτά τα πλαίσια που θα πρέπει να αντιληφθεί κανείς το 29,5% που πήρε η Forza Italia και το 14,5% της Μαργαρίτας. Η εμφάνιση ενός χαρισματικού ηγέτη όπως ο Berlusconi, ικανού να κινητοποιήσει τα πλήθη, να χρησιμοποιήσει τα μίντια με τον καλύτερο τρόπο και να προστρέξει πλήρως σ' όλες τις τεχνικές του πολιτικού μάρκετινγκ, βοήθησαν στην επιτυχία της Forza Italia. Αντίθετα, οι απώλειες του Κεντροαριστερού συνασπισμού σε δύο σημαντικές εκλογές που έγιναν στο μεσοδιάστημα, τις ευρωπαϊκές του '99 και τις περιφερειακές του 2000, δεν βοήθησαν το είδωλο της Αριστεράς.

Καταληκτικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι οι συνθήκες πολιτικής αρχηγίας έχουν αναδημιουργηθεί στην Ιταλία, φέρνοντας την μάλιστα απ' αυτής της απόψεως σε πλεονεκτικότερη θέση vis-a-vis άλλων χωρών της Ευρώπης. Βέβαια η προσωπικότητα του Ιταλού Πρωθυπουργού εμβάλλει σε κάποιες ανησυχίες και προκαλεί κάποιους φόβους, για τους οποίους το μέλλον θα δείξει αν είναι δικαιολογημένοι. Είτε θα κάμει κατάχρηση της δύναμης, και των προνομίων του ο Berlusconi, κάτι που θα αποτελέσει πλήγμα για την ιταλική δημοκρατία και την εξέλιξη των θεσμών· είτε θα μετριάσει τις πολιτικές του φιλο-

δοξίες, θα ρυθμίσει τις συγκρούσεις συμφερόντων και θα εμφανιστεί ως ο δημιουργός ενός νέου καθεστώτος διαφορετικού της Πρώτης Δημοκρατίας αλλά όχι χωρίς ομοιότητες με τα πολιτικά συστήματα των γειτονικών χωρών.

Θα μπορέσει ο Berlusconi να μετατρέψει τον εαυτό του σε όργανο των αναγκαίων αλλαγών και να ξεπεράσει το λαϊκισμό του; Η Ιταλία της τελευταίας δεκαετίας ήταν παραφορτωμένη με όλων των ειδών τους λαϊκισμούς, τον εξαγνιστικό λαϊκισμό του Di Pietro· τον άξεστο και αγροίκο λαϊκισμό του Bossi τον υπερσύγχρονο και καθόλου δημαγωγικό λαϊκισμό του Panella· τον λαϊκισμό των μίντια του Berlusconi. Οι Ιταλοί προφανώς αποφάσισαν ότι η χώρα έχει ίσως μια μοναδική ευκαιρία να μεταρρυθμιστεί εξαιτίας και παρά τον Silvio Berlusconi. Ανάλογα με το αν θα παραμείνει επιχειρηματίας ή θα γίνει πολιτικός, το μέλλον της χώρας θα μπορούσε ν' αλλάξει δραματικά...

U

Αναμένοντας μια περιβαλλοντική καταστροφή! Η Λεύκα και η CMC.

Murat Erdal

Εισαγωγή

Τα δύο πιο σοβαρά οικολογικά προβλήματα στην Κύπρο που από τον καιρό της αποικιοκρατίας αναμένεται να τύχουν χειρισμού, είναι το αμιαντωρυχείο στο Τρόδος και το μεταλλωρυχείο στη Λεύκα. Ακόμα και οι επιπτώσεις τους πάνω στην υγεία του ανθρώπου έχουν αγνοηθεί, ενώ δεν γίνονται γνωστά τα πορίσματα επιστημονικών ερευνών πάνω στο θέμα. Η κατάσταση αυτή και η έκταση της ρύπανσης στη Λεύκα όμως, είναι δυνατό να επηρεάσει ολόκληρη τη Μεσόγειο, ακόμα και χώρες όπως την Ιταλία, την Ισπανία και το Μαρόκο και ασφαλώς τις γειτονικές χώρες Ισραήλ, Αίγυπτο, Συρία, Λίβανο, Τουρκία και Ελλάδα, περιλαμβανόμενων βέβαια και των κατοίκων τους.

Οι δραστηριότητες της Κυπριακής Μεταλλευτικής Εταιρείας, που άρχισαν το 1913 και διάρκεσαν για μισό περίπου αιώνα, οι μέθοδοι και τα χημικά που χρησιμοποιήθηκαν, οδήγησαν στη δημιουργία μιας από τις χειρότερες (αν όχι της χειρότερης) περιοχές περιβαλλοντικής καταστροφής σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο. Το ζήτημα είναι ότι δεκαετίες αμέλειας, η οποία οφείλεται στην άγνοια και την έλλειψη πόρων, οδήγησαν σε διαρροές που κατά πάσα πιθανότητα θα μπορούσαν να "ξεχειλίσουν" και να επηρεάσουν ολόκληρη την περιοχή αν δεν περιο-

ριστούν το συντομότερο δυνατό και μακροπρόθεσμα αποκατασταθούν εντελώς.

Στις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχουν γίνει πολλές περιβαλλοντικές αναφορές για την περιοχή της Λεύκας. Η πρώτη έγινε το 1971 από τους Γ. Παρισινό, Β. Κυριάκου, Χρ. Οικονομίδη, Α. Σωτηριάδου, Σ. Σοφοκλέους, Β. Κρέντο, Η.Μ. Gurkan και Irfan - ομάδα ειδικών που εργάζονταν τότε στο Υπουργείο Γεωργίας και τον Τουρκοκυπριακό Αγροτικό Σύνδεσμο. Η πρώτη ενδεδειγμένη έρευνα έγινε το Φεβρουάριο του 1994 από την Αμερικανική εταιρεία A & M Engineering and Environmental Services Inc. Από τότε, η συνεχώς αυξανόμενη ερευνητική προσπάθεια καταδεικνύει την τεράστια έκταση του προβλήματος και τις δυσκολίες για τον περιορισμό του, πόσο μάλλον για την πλήρη εξάλειψή του.

Η περιοχή και ο κόσμος της

Η μάχη των Ενετών και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για τον έλεγχο της Κύπρου, τέλειωσε το 1572 με νίκη της δεύτερης. Μετά από αυτό, οι περισσότεροι από τους Ενετούς και άλλους Λατίνους κατοίκους εγκατέλειψαν το νησί στο οποίο εγκαταστάθηκαν Οθωμανοί, κυρίως από τη Νότια Ανατολία. Η Λεύκα

αποτελεί κατεξοχήν παράδειγμα περιοχής όπου εφαρμόστηκε η πολιτική αντικατάστασης των Λατίνων κατοίκων με Οθωμανούς. Είναι γι' αυτό το λόγο που η Λεύκα είναι παραδοσιακά γνωστή ως τουρκικό χωριό. Κατά την Οθωμανική κυριαρχία, ήταν το βορειοδυτικό διοικητικό κέντρο, ενώ ακόμα και σήμερα έχει τα καλύτερα παραδείγματα της Οθωμανικής αρχιτεκτονικής μετά τη Λευκωσία.

Όμως η Λεύκα ήταν επίσης και τόπος καταγωγής Ελληνοκυπρίων. Ακόμα πιο σημαντικό, ήταν ο τόπος του πρώτου οργανωμένου κοινού αγώνα Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων εργατών. Οι μεταλλωρύχοι της Λεύκας και ο αγώνας τους κατά των απάνθρωπων συνθηκών εργασίας της CMC διαμόρφωσε την ανάπτυξη του εργατικού κινήματος ολόκληρου του νησιού. Μάλιστα, η ενότητα και η άψογη συνεργασία των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων μεταλλωρύχων θεωρήθηκαν, τόσο από τους Ελληνοκύπριους όσο και από τους Τουρκοκύπριους εθνικιστές, ως πρόβλημα για τις αντίστοιχες θέσεις τους.

Η Λεύκα ήταν ανέκαθεν μια γεωργική περιοχή, με εύφορη γη και άφθονους υδάτινους πόρους. Αυτή η γεωργική παράδοση ανατράπηκε από τις δραστηριότητες της CMC που απαιτούσαν εργάτες και γη για εκμετάλλευση. Μετά το κλείσιμο των ορυχείων της

CMC, οι κάτοικοι είτε έφυγαν, είτε ξαναγύρισαν στις γεωργικές τους ασχολίες για να διαπιστώσουν όμως ότι η πολύτιμη γη και οι υδάτινοι πόροι τους είχαν μολυνθεί με αρσενικό και βαρέα μέταλλα.

Τοποθετημένη στη βορειοδυτική πλευρά του νησιού, κοντά στη θάλασσα, και 12 χλμ περίπου δυτικά της Μόρφου, η Λεύκα τώρα φιλοξενεί ένα Πανεπιστήμιο και είναι στη διαδικασία μετατροπής της από μεγάλο χωριό σε μικρή πόλη, με τους περισσότερους από τους κατοίκους της να εξαρτούνται και πάλι από τη γεωργία για τα προς το ζην. Η έκταση όμως της μόλυνσης και η σοβαρότητα του θέματος εξακολουθούν να μην λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από τους ντόπιους. Εξακολουθούν να καλλιεργούν τη γη, να πίνουν νερό και να χρησιμοποιούν γενικά τους υδάτινους πόρους της περιοχής, να βόσκουν τα κοπάδια τους στα χωράφια και να κολυμπούν στη θάλασσα.

Λόγω της απουσίας οργανωμένων επιστημονικών μελετών, είναι αδύνατο να υπολογιστούν οι ακριβείς αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης στον άνθρωπο, τα ζώα και τη φύση γενικότερα. Είναι όμως κοινά γνωστό ότι οι περιπτώσεις καρκίνου στην περιοχή είναι πολύ περισσότερες από το μέσο όρο ολόκληρης της Κύπρου. Υπάρχουν χωριά κοντά στη Λεύκα όπου πολλοί άνθρωποι έχουν πεθάνει από καρκίνο, αντιπροσωπεύοντας ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του ντόπιου πληθυσμού.

Ιστορία της Κυπριακής Μεταλλευτικής Εταιρείας (CMC)

Το 1913, ο Charles G. Gunther, μεταλλειολόγος από τις ΗΠΑ, έφθασε στην Κύπρο για να ερευνησει τη δυνατότητα ύπαρξης κερδοφόρων μεταλλευμάτων. Κατά τη διερεύνηση ολόκληρου του νησιού, εντόπισε πλούσια μεταλλεύματα χαλκού κοντά στη Λεύ-

κα και έπεισε τους Philip Wiseman και Seeley W. Mudd, τότε ιδιοκτήτες της Αμερικανικής εταιρείας CMC, να εξασφαλίσουν άδεια από τη Βρετανική Αποικιακή Διοίκηση για έρευνα και εκμετάλλευση. Αμέσως μετά την άδεια, η CMC μετέφερε μηχανήματα, μηχανικούς και άλλους επαγγελματίες από τις ΗΠΑ και πρόσλαβε ντόπιους, Τουρκοκύπριους και Ελληνοκύπριους εργάτες. Στο σύντομο διάστημα των τριών μόλις χρόνων, η CMC είχε ήδη αρχίσει την εξαγωγή χαλκού και άλλων μεταλλευμάτων από την Κύπρο.

Ξεκινώντας το 1916, η εταιρεία συνεχώς αναπτυσσόταν και πολύ σύντομα κάλυψε ολόκληρη την περιοχή της Λεύκας. Συνολικά, πριν από το 1930 η εταιρεία επένδυσε το ποσό των 2 εκ. αγγλικών λιρών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο προϋπολογισμός του δήμου της Λεύκας κατά τη δεκαετία του 1920 ήταν γύρω στις 300 κυπριακές λίρες, φαίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρα το γιγαντιαίο μέγεθος των δραστηριοτήτων της CMC. Πολύ γρήγορα, η γεωργική κοινότητα της Λεύκας και της γύρω περιοχής μετατράπηκε σε κοινότητα με ορυχεία. Σύμφωνα με στοιχεία της εταιρείας, το 1927 η συνολική παραγωγή ήταν 1.257.132 τόνοι, ενώ 1.800 εργάζονταν στα ορυχεία. Μέχρι το 1936, ο συνολικός αριθμός των μεταλλωρύχων έφθασε τις 6.000, αυξάνοντας έτσι το μέγεθος του πληθυσμού της κομότητας κατά τέσσερις φορές. Οι συνθήκες διαβίωσης από κακές έγιναν απάνθρωπες αφού όλο και μεγαλύτερα κύματα ανθρώπων από άλλες περιοχές κατέφθαναν ψάχνοντας για δουλειά στη Λεύκα, τότε μια μικρή κομότητα που δεν είχε την απαιτούμενη υποδομή για αντιμετώπιση της νέας κατάστασης. Μαζικοί θάνατοι από μολυσματικές ασθένειες ήταν κοινό φαινόμενο. Ο δήμος της Λεύκας προσπάθησε χωρίς επιτυχία να φορολογήσει την εταιρεία για να μπορεί να αντιμετωπίσει τις αυξανόμενες ανάγκες της πόλης. Η CMC ανταποκρίθηκε παίρνοντας τα πράγματα στα χέρια της, κτιζοντας σπίτια, ένα σχολείο και ένα

νοσοκομείο. Στο κάτω-κάτω, η επιχείρηση των μεταλλείων με τη μεγάλη ένταση εργασίας που απαιτείτο, δεν μπορούσε να επιβιώσει με ετοιμοθάνατους εργάτες.

Οι μεταλλωρύχοι οργανώθηκαν ουσιαστικά μετά το 1926, πράγμα που οδήγησε στην επιβολή από την εταιρεία του διαχωρισμού των εργατών για να διατηρήσει τον έλεγχο της. Οι εργάτες μπήκαν σε τρεις κατηγορίες: των ανειδίκευτων, των ειδικευμένων και του διοικητικού προσωπικού. Ο διαχωρισμός επιβλήθηκε μέσω διαφορετικών οικιστικών περιοχών για κάθε κατηγορία, διαφορετικά καφενεία, ακόμα και διαφορετικά καταστήματα.

Η εταιρεία συνέχισε να λειτουργεί και να αποκομίζει τεράστια κέρδη χωρίς να ενδίδει ούτε στους εργάτες ούτε και στο δήμο. Το 1944, όταν το δικαίωμα του συνδικαλιζέσθαι παραχωρήθηκε από τη Βρετανική Αποικιακή Διοίκηση, τόσο η ΠΕΟ όσο και η Τουρκοκυπριακή Ομοσπονδία Εργατικών Συνδικάτων κατάφεραν να προωθηθούν ανάμεσα στους εργάτες, με αποτέλεσμα να αναγκάσουν την εταιρεία σε κάποιες παραχωρήσεις. Ο αγώνας μεταξύ των εργατών, που ζητούσαν το δικαίωμα μερίδιο τους από τα κέρδη, και της CMC, που προσπαθούσε να αυξήσει τα κέρδη της, συνεχίστηκε μέχρι και το κλείσιμο των ορυχείων.

Το 1975, η CMC πωλήθηκε σε άλλη μεταλλευτική εταιρεία, τη Cyprus Amax που συγχωνεύθηκε με την εταιρεία Asarco, επίσης μεταλλευτική εταιρεία και πολύ γνωστή για την πρόκληση περιβαλλοντικών καταστροφών. Πέρι, η Amax αγοράστηκε από την εταιρεία Phelps Dodge, που είναι η μεγαλύτερη εταιρεία εξόρυξης χαλκού στον κόσμο. Όταν κάποιος προσπαθήσει να ερευνησει τη CMC και τις δραστηριότητές της στη Λεύκα, θα αντιμετωπίσει μεγάλες δυσκολίες στη συλλογή στοιχείων, νοιώθοντας ότι σχεδόν εσκεμμένα οι πληροφορίες είτε κρύβονται είτε παραποιούνται.

Η Έκταση της Μόλυνσης και οι Πιθανοί Κίνδυνοι

Έχουν διεξαχθεί πολλές περιβαλλοντικές μελέτες για τη Λεύκα και τα ορυχεία της CMC. Η πρώτη έγινε το 1971 από το Υπουργείο Εργασίας της Κυπριακής Δημοκρατίας και τον Τουρκοκυπριακό Αγροτικό Σύνδεσμο, ενώ αρκετές άλλες διεξάγονται τώρα. Τα πορίσματα τους είναι τρομακτικά. Θα προσπαθήσω να αποφυγώ τεχνικές λεπτομέρειες και περιγραφή μακρών καταλόγων και πινάκων που δεν θα είναι χρήσιμα, εκτός αν ο αναγνώστης είναι ειδικός. Για εκείνους, όμως, που ενδιαφέρονται για τα πορίσματα μπορούν να τα πάρουν μέσω της εφημερίδας Financial Mirror.

Από τις αναλύσεις εδάφους, νερού και δειγμάτων φυτών που έγιναν για τη χημική σύνθεση τους, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη βαρέων μετάλλων όπως ψευδάργυρου, χρωμίου, κάδμιου, μολύβδου και νικελίου (Zn, Cr, Cd, Pb and Ni), όπως επίσης και των εξαιρετικά επικίνδυνων υδράργυρου και αρσενικού, όλα γνωστά για τις καρκινογόνες και καταστροφικές τους επιπτώσεις πάνω στον άνθρωπο και την άγρια ζωή. Όλες ανεξαιρέτως οι αναλύσεις δείχνουν τιμές πολύ πέραν των αποδεκτών ορίων, τόσο ψηλές που θα έπρεπε να απαγορευθούν η χρήση της γης, του νερού και των φυτών για οποιαδήποτε ανθρώπινη ανάγκη.

Η περιοχή και οι υδάτινοι πόροι της δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται για τη γεωργία ή για κανένα άλλο σκοπό. Ζώα της περιοχής όπως τα πρόβατα και τα βοοειδή δεν θα έπρεπε να βόσκουν στο χωράφι ενώ τα προϊόντα τους (γάλα, τυρί) δεν θα έπρεπε να καταναλώνονται χωρίς ολοκληρωμένες αναλύσεις. Ακόμη πιο σημαντικό, οι άνθρωποι πρέπει να αποφεύγουν την περιοχή γενικά, ακόμα και για μια απλή επίσκεψη.

Αν κάποιος επισκεφθεί τις περιοχές της ρύπανσης, πράγμα το οποίο δεν πρέπει να γίνεται χωρίς

προστατευτικά ρούχα, αντιλαμβάνεται ότι δεν υπάρχει ίχνος ζωικής ή φυτικής ζωής. Ένα τεχνητό φράγμα, κτισμένο κοντά στο ορυχείο με σκοπό την παροχή νερού για αρδευτικούς σκοπούς, δεν έχει ούτε ένα βάτραχο και δεν το πλησιάζουν ούτε πουλιά. Μια περιοχή τουλάχιστον 100 χλμ. έχει υποστεί άμεσα ρύπανση, περιλαμβάνοντας τους υδάτινους πόρους, τόσο υπέργειους όσο και υπόγειους, τη βλάστηση -όση έχει επιβιώσει, το έδαφος και την άγρια ζωή- και πάλι όση έχει επιβιώσει. Αυτό μεταφράζεται σε μια μεγαλύτερη περιοχή με έκταση πάνω από 500 τετρ. χλμ. ως το εξωτερικό όριο πιθανής ρύπανσης, το οποίο επεκτείνεται μέχρι και μέσα στη θάλασσα. Περιττό να προσθέσω ότι τόσο η άμεσα επηρεαζόμενη περιοχή όσο ο πιο ευρύς περίγυρος της επεκτείνονται μέχρι τη Νότια πλευρά των συνόρων, δηλαδή στην περιοχή που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Οι μέθοδοι και τα χημικά που χρησιμοποιούνταν στα ορυχεία είχαν ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση πολλών ανεπιθύμητων και μολυσμένων υπο-προϊόντων, τα οποία η εταιρεία αποθήκευσε στην περιοχή ρίχνοντάς τα σε ανεξέλεγκτους χώρους που βρίσκονται στους λόφους μέχρι χαμηλά την ακτή. Οι ρύποι έχουν ήδη διασκορπιστεί μέσω των υπέργειων και υπόγειων νερών, δημιουργώντας την "Κοιλιά του Θανάτου", όπως είναι γνωστή στους ντόπιους. Η διαδικασία εξάπλωσης της ρύπανσης και οι χημικές αντιδράσεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή είναι ακόμα σε νηπιακό στάδιο. Λαμβάνοντας υπόψη μόνο τις σημερινές επιπτώσεις, μπορεί κάποιος να υπολογίσει αλλά και να ανησυχεί για τις πιθανές μελλοντικές επιπτώσεις πάνω στον άνθρωπο και το περιβάλλον, αν τα απόβλητα δεν περιοριστούν και δεν τύχουν επισημονικής μεταχείρισης.

Λόγω της διάβρωσης, οι χώροι που κατασκευάστηκαν για αποθήκευση των ρύπων άρχισαν να καταρρέουν, ενώ η ακτή και η θάλασσα, που επίσης είναι μέρος της "Κοιλιάς του Θανάτου", επι-

δεινώνουν την κατάσταση. Ολόκληρη η Μεσόγειος και οι ακτές της, από την Ισπανία μέχρι το Ισραήλ και το Μαρόκο και περιλαμβάνοντας βέβαια ολόκληρη την Κύπρο, δυνατό να μολυνθούν ανεπανόρθωτα.

Επιλογος

Το πρόβλημα έχει δύο διαστάσεις. Η πρώτη είναι η ολοφάνερη σημερινή και μελλοντική περιβαλλοντική επίδραση που έχει η περιοχή, και η δεύτερη αφορά στις σχετικές νομικές πτυχές του προβλήματος. Η CMC αρνείται να αναλάβει οποιαδήποτε ευθύνη για την περιοχή και τη ρύπανσή της. Η εταιρεία διατείνεται ότι μετά το 1974 έχασε όλα της τα δικαιώματα και επομένως και την ευθύνη που είχε. Η μη αναγνωρισμένη ΤΔΒΚ, με τους περιορισμένους της πόρους και την ελάχιστη διεθνή παρουσία, δεν μπορεί να προωθήσει το θέμα και να απαιτήσει αποζημιώσεις. Ούτε και μπορεί να περιορίσει το πρόβλημα, πόσο μάλλον να το εξαλείψει, λόγω των υψηλών κόστων που ένα τέτοιο εγχείρημα συνεπάγεται. Σύμφωνα με το Γερμανό επιστήμονα Καθηγητή H. G. Barth, μια τέτοια αποκατάσταση στη Γερμανία θα απαιτούσε τουλάχιστον \$500 εκατομμύρια.

Το θέμα είναι τέτοιο που απαιτεί όπως άμεσα γίνουν τα ακόλουθα:

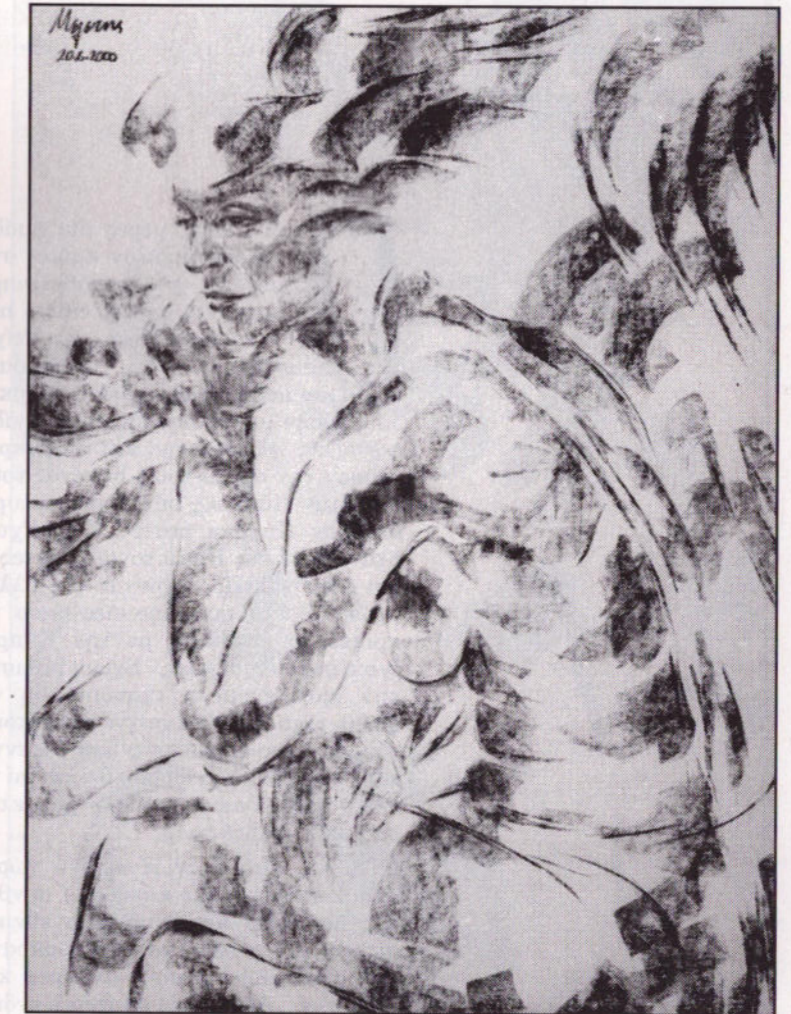
1. Συγκράτηση των ρύπων για να μη φτάσουν μέχρι τη θάλασσα
2. Αποκατάσταση των χώρων απόρριψης που καταρρέουν (ένας έχει ήδη καταρρεύσει)
3. Καταστροφή σύμφωνα με διεθνείς προδιαγραφές 250 βαρελιών μολυσμένων χημικών ουσιών που είναι διασκορπισμένα στην περιοχή
4. Καταστροφή σύμφωνα με διεθνείς προδιαγραφές των δηλητηριωδών υπο-προϊόντων χαλκού, τα οποία ξεπερνούν τους 2,5 εκ. τόνους και περιλαμβάνουν βαρέα μέταλλα
5. Καταστροφή σύμφωνα με διεθνείς προδιαγραφές των δηλητηριωδών υπο-προϊόντων χρυσού,

τα οποία ξεπερνούν τους 30.000 τόνους και που πολύ πιθανόν περιλαμβάνουν αρσενικό και υδράργυρο

6. Καταστροφή άγνωστων ποσοτήτων ρύπων που περιέχουν σίδηρο, χαλκό και άλλα μέταλλα και τα οποία βρίσκονται στο χώρο παραγωγής
7. Απαγόρευση της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της ανθρωπίνης παρουσίας στις μολυσμένες περιοχές με σκοπό να αποτραπεί η εισδοχή των ρύπων στην αλυσίδα τροφίμων
8. Αποτροπή της μόλυνσης των υδάτινων πόρων, πράγμα που με τη σειρά του θα επιδρούσε στην ευρύτερη περιοχή.
9. Οργάνωση διεθνών εκστρατειών για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για την περιοχή, το πρόβλημα της και τις πιθανές βλαβερές επιπτώσεις όπως επίσης και τη συγκέντρωση χρημάτων που χρειάζονται για την αποκατάσταση της ή τουλάχιστον τον περιορισμό του προβλήματος.

Βρισκόμαστε εδώ μπροστά σε ένα ανησυχητικό παράδειγμα που δείχνει ακόμα μια φορά ότι η μοίρα των δύο κοινοτήτων στο νησί είναι ταυτόσημη. Είναι επίσης κάτι που σχετίζεται με το περιβάλλον και την ευημερία όλων των κατοίκων της Κύπρου αλλά και της Μεσογείου γενικά. Έτσι, η αποκατάσταση της περιοχής μπορεί να αντιμετωπιστεί ως ένα κοινό πρόγραμμα από τις δύο πλευρές, με μακροπρόθεσμη προοπτική και να φέρει κοντά ανθρώπους και πόρους μέχρι την τελική εξάλειψή του. Διαφορετικά, δεδομένων της σημερινής κατάστασης στο Βορρά και της τεράστιας έκτασης του προβλήματος, είναι ν' απορεί κανένας για πόσο περισσότερο το ωραίο τουριστικό νησί της Κύπρου, θα διατηρήσει τις καθαρές ακτές του και τη φύση, που εξυπηρετούν τόσο το λαό όσο και τους τουρίστες του.

Η Κύπρος αλλά και ολόκληρη η περιοχή δεν μπορούν, περιβαλλοντικά και οικονομικά, να αγνοήσουν τις σοβαρές πιθανές και ευρύτερες αρνητικές επιπτώσεις των ορυχείων της CMC.

Η Πατροπαράδοτη Κυπριακή Φιλοξενία

Γιάννη Παπαδάκη

Πριν λίγες μέρες μια ομάδα νεαρών έπαιζαν κρίκετ στο μεγάλο χώρο στάθμευσης, απέναντι από το παλιό παντοπωλείο μέσα στα τείχη της Λευκωσίας. Από τα γύρω μπαλκόνια και πεζοδρόμια κι άλλοι παρακολουθούσαν με ενδιαφέρον το παιχνίδι, φώναζαν, σφυρούσαν και χειροκροτούσαν την ομάδα τους. Κανένας τους δεν ήταν Κύπριος, ούτε και παρευρίσκονταν Κύπριοι θεατές. Οι παίχτες ήταν Ινδοί και Πακιστανοί εργάτες ή και φοιτητές. Προέρχονταν από άλλες πρώην Βρετανικές αποικίες όπου το κρίκετ, σε αντίθεση με την Κύπρο, έγινε πολύ δημοφιλές. Έχουν μάλιστα την αμφιλεγόμενη ικανοποίηση να αντιμετωπίζουν και συχνά να νικούν τους πρώην «δασκάλους» και «αφεντικά» τους στο παιχνίδι που θεωρείται το πλέον παραδοσιακό και πιο χαρακτηριστικό αγγλικό σπορ.

Ινδία και Πακιστάν είναι δύο χώρες που διαχωρίστηκαν κάτω από συνθήκες βίας λόγω συγκρουσιακών εθνικιστικών κινημάτων και αποικιοκρατικής πολιτικής τύπου «Διαίρει και Βασίλευε». Ακόμα και σήμερα η ενδιάμεση περιοχή του Κασμίρ παραμένει εστία αναζωπύρωσης. Κάθε επισκέπτης στην περιοχή πρέπει να γνωρίζει καλά σε ποια πλευρά πρέπει να μιλά για «κατεχόμενο Κασμίρ» και σε ποιά για «ελεύθερο Κασμίρ». Εδώ όμως στην Κύπρο τους ενώνει το κοινό αποικιοκρατικό τους παρελθόν σε ένα παιχνίδι κρίκετ, όπως και η κοινή τους μοίρα ως εργάτες. Μια μοίρα, ή ορθότερα μια κοινωνική αντιμετώπιση που τους ωθεί να συμβιώνουν, θέλοντας και μη, μέσα στα ίδια κοινωνικά και γεωγραφικά περιθώρια. Έτσι καταλήγουν στην παραμεθόριο παλιά Λευκωσία, της οποίας η παρακμή συμβάλλει στο να συμπήκνουν, όπως και σε πολλές άλλες πόλεις, τα κοινωνικά με τα χωρικά πε-

ριθώρια. Παίζουν κρίκετ κοντά στην Πράσινη Γραμμή που μοιράζει την Κύπρο, της οποίας η ιστορία, αν σκεφτούμε ότι πρωτοδημιουργήθηκε το 1964, έχει ενδιαφέροντα κοινά σημεία με την ιστορία των δικών τους χωρών. Θα μπορούσε κάποιος ακόμα να υποστηρίξει ότι αν η παρουσία περισσότερων σκούρων ξένων (όπου το «περισσότερο σκούρος» είναι πάντα σχετικό με τον ντόπιο πληθυσμό) οι οποίοι δουλεύουν σε δουλειές τις οποίες οι ντόπιοι περιφρονούν είναι ένδειξη εξευρωπαϊσμού και εκδυτικοποίησης, τότε και οι δύο πλευρές της Κύπρου σκοράρουν ψηλά σε αυτή την κλίμακα.

Στην ελληνοκυπριακή πλευρά της Λευκωσίας τα φτηνά ενοίκια ωθούν τους ξένους να μένουν στην Παλιά Πόλη σε διάφορες πανσιόν χωρίς όνομα. Όπως το κτίριο που γράφει απ' έξω μόνο: «Ενοικιάζονται δωμάτια και θέσεις. Places for Rent» (Υπονοεί αυτό ότι οι ελληνόφωνοι πιθανόν να ενδιαφέρονται και για δωμάτιο, ενώ οι άλλοι μόνο για θέση-κρεβάτι στο ίδιο δωμάτιο μαζί με άλλους;) Στη Λεμεσό πολλοί μένουν στην παλιά πόλη, για τους ίδιους λόγους. Κάθονται και περιμένουν τα πρωϊνά στην οδό Ελευθερίας για να βρουν κάποιο μισθό εργοδότη. Στη Λευκωσία συχνά μαζεύονται στην Πλατεία Ελευθερίας τα απογεύματα για να περάσουν την ώρα τους.

Προς το παρόν όμως μιλούμε για άντρες. Οι γυναίκες έρχονται από άλλες χώρες για διαφορετικούς σκοπούς. Κυρίως από τις Φιλιππίνες και Σρι Λάνκα ως εργάτριες σε οπία, και από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ως, κατ' ευφημισμό (αφού δεν μπορούν να λεχθούν τα πράγματα με το όνομά τους) «καλλιτέχνιδες». Έτσι έχουν σιγά-σιγά δημιουργηθεί γενικές κατηγορίες όπως «η Ρωσίδα» ως συνώνυμο της πόρνης και πάλι άσχετο με την ακριβή της καταγωγή. Οι «Ρωσίδες»

στην μεν παλιά Λευκωσία κυκλοφορούν και αυτές γύρω από την Πλατεία «Ελευθερίας», ενώ στη Λεμεσό γύρω από την Πλατεία «Ηρώων». Ενώ οι «Φιλιππινέζες» στην παλιά Λευκωσία συναθροίζονται τα καλοκαιρινά βράδια στις ταράτσες των μεγάλων κτιρίων, το μόνο χώρο που έχουν στη διάθεσή τους τις καθημερινές.

Στην άλλη πλευρά της Λευκωσίας και πάλι γυναίκες από τις ίδιες χώρες βρίσκονται σε παρόμοια γεωγραφικά και κοινωνικά περιθώρια, σε λιγότερο όμως βαθμό λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης. Σε αυτή τη περίπτωση ο γενικός όρος για «Ρωσίδες» είναι «Natashas». Όσον αφορά τους άντρες η κατάσταση είναι κάπως διαφορετική. Υπάρχουν πολύ λιγότεροι Πακιστανοί και Ινδοί, ή Σύριοι στην τουρκοκυπριακή πλευρά. Οι πανσιόν κατακλιζονται από Τούρκους εργάτες που καθημερινά μαζεύονται νωρίς το πρωί γύρω από το άγαλμα του Ατατούρκ (ένα άλλο σύμβολο ελευθερίας), περιμένοντας να τους πάρουν με φορτηγά Τουρκοκύπριοι για να δουλέψουν για ένα μεροκάματο. Τα απογεύματα κάθονται σε καφενεία, παρακολουθώντας ποδόσφαιρο και πίνοντας «chay», το παραδοσιακό ποτό που πίνουν στην Τουρκία λόγω του ότι ο καφές είναι ακριβότερος. Άλλοι ασχολούνται με «το εμπόριο της βαλίτσας». Τραβούν πίσω τους μεγάλες βαλίτσες πάνω σε τροχούς, έχοντας έλθει από τη Τουρκία για να πουλήσουν φθηνότερα τουρκικά προϊόντα, και επιστρέφοντας με άλλα που αγοράζουν φθηνότερα στην Κύπρο.

Στην Ευρώπη, ιδίως στο Ηνωμένο Βασίλειο, Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι, Έλληνες και Τούρκοι, συχνά ενώνονται από την κοινή τους μοίρα ως μετανάστες, που δημιουργεί πρωτόγνωρες για πολλούς, συνθήκες συναδέλφωσης και συνεργασίας. Εκεί ωθούνται, θέλοντας και μη, σε κοινά κοινωνικά και γεωγραφικά περιθώρια, σε κακές εργασίες και γκέτο, τα οποία μοιράζονται με κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν παρόμοιες δυσκολίες, όπως Ινδούς και Πακιστανούς μεταξύ άλλων. Στην Κύπρο, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είναι εξίσου περήφανοι για την «κυπριακή πατροπαράδοτη φιλοξενία». Μόνο που αυτή καλύπτει μόνο ειδικές κατηγορίες ξένων. Όπως παραδόξως αποκλείοντας κυρίως αυτούς με κοινές ιστορικές εμπειρίες αποικιοκρατίας και παρόμοιες εμπειρίες μετανάστευσης.

Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών

Χρυσόστομου Α. Σοφianού

Πρόλο που η έννοια της κοινωνίας των πολιτών θεωρείται από μερικούς ως μια σύγχρονη έννοια, εντούτοις οι ρίζες της φθάνουν μέχρι την κλασική ελληνική αρχαιότητα. Από τότε και κατά τη διάρκεια πολλών αιώνων οι φιλόσοφοι ταύτιζαν την έννοια με το ίδιο το κράτος και μάλιστα χρησιμοποιούσαν πολλές φορές τους δύο όρους χωρίς καμία διάκριση.

Ο διαχωρισμός της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών από την έννοια του κράτους παρουσιάστηκε κυρίως στους φιλοσοφικούς και κοινωνιολογικούς κύκλους του 18ου και 19ου αιώνα, αλλά στη συνέχεια οι συζητήσεις για το περιεχόμενο του όρου τέθηκαν στο περιθώριο και επανεμφανίστηκαν στη σύγχρονη εποχή. Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές στα έργα των φιλοσόφων του διαφωτισμού, αλλά και άλλων διασήμων διανοουμένων, όπως των Adam Ferguson, Adam Smith, Hegel, Locke, Hume και Kant. Κατά τις συζητήσεις αυτές η κοινωνία των πολιτών ανέτειλε κυριολεκτικά ως έννοια αντίθετη με την έννοια του κράτους και κατέληξε να δηλώνει τις κοινωνικές ομάδες και δραστηριότητες μεταξύ του ατόμου και της οικο-

γένειας από τη μια και της κυβέρνησης από την άλλη.

Η δραστική αυτή αλλαγή στον καθορισμό του περιεχομένου της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών, οφειλόταν σε αρκετά αλληλένδετα ρεύματα της πολιτικής σκέψης και διανόησης, όπως:

(α) Η ταύτιση της έννοιας με το χώρο της ελεύθερης αγοράς. Σύμφωνα με αυτή την ερμηνεία η κοινωνία των πολιτών σήμαινε ένα κοινωνικό χώρο ελεύθερων ανταλλαγών, όπου άνθρωποι και εταιρείες συνεργάζονταν και συμβάλλονταν ελεύθερα για παραγωγή και κατανάλωση αγαθών. Είναι φανερό ότι η αγορά δεν αντικρουζόταν μόνο ως μια μορφή οικονομικής οργάνωσης, αλλά ως μια κοινωνική δομή με ηθική σημασία. Είναι, επίσης, φανερό ότι η κοινωνία των πολιτών, με αυτή την έννοια κατέληξε να κυριαρχείται από την μπουζουαρζία, την κοινωνική δηλαδή τάξη που ηγείτο της ανάπτυξης της ελεύθερης αγοράς και στη θεωρία και στην πράξη. Δεν είναι τυχαίο ότι στη γερμανική γλώσσα η κοινωνία των πολιτών ονομάζεται «κοινωνία των μπουρζουά».

β) Το δεύτερο πνευματικό ρεύμα,

που συνέβαλε στο διαχωρισμό της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών από το κράτος ήταν η ανάπτυξη του ιδίου του φιλελεύθερου κράτους. Όπως είναι γνωστό, ο φιλελευθερισμός αποδεχόταν πάντοτε την ιδέα της ύπαρξης του κράτους, αλλά ως αναγκαίου κακού. Μόνιμη, ωστόσο, ανησυχία των φιλελεύθερων διανοητών ήταν ότι το κράτος θα μπορούσε να υποτροπιάσει σε καταστάσεις απολυταρχικής και αυταρχικής νοοτροπίας. Γι' αυτό το λόγο στον 19ο αιώνα η έννοια της κοινωνίας των πολιτών χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για τον περιορισμό της δύναμης και της δικαιοδοσίας του κράτους.

γ) Με την εμφάνιση του Μαρξ η έννοια αυτή της κοινωνίας των πολιτών υπέστη πρωτοφανή κριτική, με το φιλόσοφο αυτό να υποστηρίζει ότι ο διαχωρισμός της ζωής σε πολιτισμική και πολιτική σφαίρα δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μόνο επιφανόμενο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Για τον Μαρξ, ο διαχωρισμός της κοινωνικής ζωής σε κράτος και κοινωνία των πολιτών ήταν ένα εφεύρημα για να συγκαλύψει τα ταξικά συμφέροντα της μπουζουαρζίας. Η ανθρώπινη απελευθέρωση προαπαιτούσε την ολοκλήρωση και τη συνένωση της πολιτικής και οικονομικής ζωής, που έπρεπε να τεθούν κάτω από λαϊκό έλεγχο, που για τους ορθόδοξους μαρξιστές ήταν πάντοτε ταυτισμένη με τον έλεγχο του κράτους.

Για τη σύγχρονη αναβίωση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών συνέβαλε αποφασιστικά η εργασία του φιλοσόφου Antonio Gramsci, ο οποίος ξεκινώντας από μαρξιστικές βάσεις διατύπωσε ένα τριμερές μοντέλο της κοινωνικής ζωής, που διαχώρισε την κοινωνία των πολιτών όχι μόνο από το κράτος, αλλά και από την οικονομία. Στην ουσία μετέφερε την κοινωνία των πολιτών από την οικονομική μαρξιστική της βάση, στο

επίπεδο του πολιτισμού και του κράτους. Σύμφωνα με τον Gramsci, ο πολιτιστικός τομέας δεν είναι απλή αντανάκλαση της οικονομικής βάσης της κοινωνίας, ούτε ένα παθητικό επιφανόμενο που κοσμεί την οικονομική βάση της, αλλά ένα αποφασιστικό πλαίσιο ταξικής πάλης. Έτσι, η έννοια της κοινωνίας των πολιτών με τον Gramsci απέκτησε ένα βαθμό ανεξαρτησίας, αφού καθόρισε τα διάφορα κοινωνικά ιδρύματα μέσα στην κοινωνία ως πλαίσια ταξικής πάλης για ιδεολογικό έλεγχο. Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών κατά τον Gramsci είναι συγχρόνως βήμα αντίστασης, αλλά και ελέγχου.

Σημαντικό ρόλο στην αναβίωση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών είχε ήδη πριν από τον Gramsci διαδραματίσει ο Alexis de Tocqueville, αλλά αυτή τη φορά από την κατεύθυνση της φιλελεύθερης διανόησης. Οι ιδέες του Tocqueville έπληξαν κατευθείαν την αγγλοαμερικανική έμφαση στην αγορά και τις ανταλλαγές ως το μοντέλο και τον πυρήνα της κοινωνίας των πολιτών. Κατά τον Tocqueville, η κοινωνία των πολιτών είναι αξία λόγου, όταν είναι συγχρόνως ελεύθερη και δημοκρατική. Δεν τον ενδιέφεραν οι γραφειοκρατικοί επιχειρηματικοί οργανισμοί, που κατά την άποψή του ήταν πηγή εγγενούς ανισότητας, αλλά οι μικρές κλίμακες ελεύθεροι συνεταιρισμοί και οι ομάδες κοινών συμφερόντων, που στελέχωναν τον κοινωνικό χώρο της Αμερικανικής Δημοκρατίας κατά τα μέσα του 19ου αιώνα. Σ' αυτούς της μικρής κλίμακας οργανισμούς ο Tocqueville έβλεπε το κύριο συστατικό στοιχείο στη δομή της αειφόρου λειτουργίας της Δημοκρατίας.

Παρά την ευρύτατη χρησιμοποίησή της στις σύγχρονες κοινωνιολογικές και πολιτικές συζητήσεις, η έννοια της κοινωνίας των πολιτών χρησιμοποιείται σήμερα, για να δηλώσει οτιδήποτε είναι εκτός κυβερνητικής δραστηριότητας, τη σφαίρα αλληλεπίδρασης μεταξύ του κράτους και αγοράς, διάφορους εθελοντικούς και μη κερ-

δοσκοπικούς οργανισμούς, κοινωνικούς οργανισμούς, γυναικείες οργανώσεις, ιδρύματα και συλλόγους, περιβαλλοντικές οργανώσεις, κοινωνικές ομάδες για προστασία των καταναλωτών, οργανωμένες ομάδες εναντίον του παγκόσμιου καπιταλισμού, την ελευθερία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και στο διαδίκτυο και γενικά παρουσιάζει μια πληθώρα σημασιών, όπου ο καθένας μπορεί να δει και τον εαυτό του. Κοινός παρανομαστής όλων αυτών των χρήσεων είναι η αναφορά σε ατομική και συλλογική δράση, με σκοπό την επίτευξη ενός κοινού καλού. Προφανέστατα, η έννοια της κοινωνίας των πολιτών δεν μπορεί να αποχωρισθεί από τις κλίμακες των αξιών και αφού είναι γνωστό πως υπάρχουν πολλές και διάφορες κλίμακες αξιών, υπάρχουν και διαφορές ως προς το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να σημειώσουμε ότι η έννοια της κοινωνίας των πολιτών βρέθηκε στο επίκεντρο των πολιτικών και αναπτυξιακών συζητήσεων κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ιδιαίτερα μάλιστα σε σχέση με τα διαδοχικά κύματα εκδημοκρατισμού στη Λατινική Αμερική, στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η κοινωνία των πολιτών θεωρήθηκε γενικά ως αποφασιστικός παράγοντας για τον περιορισμό της καταπιεστικής κρατικής εξουσίας, της ενδυνάμωσης της λαϊκής συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες, του υποβιβασμού του κοινωνικού ατομικισμού και των αρνητικών επιπτώσεων της αγοράς εργασίας και γενικά της βελτίωσης της ποιότητας της διακυβέρνησης ενός τόπου.

Στην προσπάθεια διατύπωσης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών, διαπιστώνουμε πολλές διαφορές, που οφείλονται προφανώς σε διαφορετικές πολιτικές και κοινωνικές φιλοσοφίες. Παραταύτα, και έχοντας υπόψη όλα τα δεδομένα, μπορεί ένας να καταλή-

Ξει σε δύο βασικούς ορισμούς της κοινωνίας των πολιτών, τον πολιτικό και τον κοινωνιολογικό.

Ο πολιτικός ορισμός της κοινωνίας των πολιτών βασίζεται στην αγγλοαμερικανική παράδοση της φιλελεύθερης - δημοκρατικής θεωρίας, η οποία θεωρεί τα πολιτικά ιδρύματα και την πολιτική δραστηριότητα ως ουσιώδη στοιχεία της εμφάνισης μιας πολιτισμένης κοινωνίας, βασισμένης στις αρχές της ιδιότητας του πολίτη, στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατική αντιπροσώπευση και τους κανόνες δικαίου.

Ο κοινωνιολογικός ορισμός της έννοιας κοινωνίας των πολιτών υποδηλώνει ότι μεταξύ του τομέα του κράτους από τη μια και των βασικών συστατικών στοιχείων της κοινωνίας από την άλλη (άτομα, οικογένειες και εταιρείες) υπάρχει ένας ενδιάμεσος χώρος, που καταλαμβάνεται από κοινωνικούς οργανισμούς, που διαθέτουν κάποιο βαθμό αυτονομίας και των οποίων τα μέλη συμμετέχουν πάνω σε εθελοντική βάση.

Ο πολιτικός ορισμός επικρίνεται συνήθως για τους ακόλουθους κυρίως λόγους:

- α) Προϋποθέτει την αντίληψη ότι όλες οι κοινωνίες, ανεξάρτητα από το στάδιο της πολιτιστικής, της κοινωνικής και της πολιτικής εξέλιξής τους, είναι προορισμένες να ακολουθήσουν την οδό της φιλελεύθερης εκδημοκρατικοποίησης.
 - β) Εκλαμβάνει ότι η έννοια της φιλελεύθερης εκδημοκρατικοποίησης είναι μονοσήμαντη και χωρίς διαφοροποιήσεις.
- Ο κοινωνιολογικός ορισμός επικρίνεται συνήθως για τους ακόλουθους κυρίως λόγους:
- α) Περιλαμβάνει όλους τους ενδιάμεσους εθελοντικούς οργανισμούς; Για παράδειγμα, η μαφία και άλλοι μυστικοί και εγκληματικοί οργανισμοί καλύπτονται και περιλαμβάνονται;
 - β) Μερικοί ενδιάμεσοι οργανισμοί δεν διαθέτουν τα χαρακτηριστικά της αυτονομίας

και της εθελοντικής συμμετοχής, παρά μόνο πάνω σε μερική βάση, διότι στηρίζονται γενικότερα είτε πάνω στο κράτος, είτε πάνω σε εξωτερικούς οργανισμούς.

- γ) Τι γίνεται με τους κοινωνικούς οργανισμούς που δεν βασίζονται πάνω σε τυπική δομή, αλλά είναι άτομοι;
- δ) Μπορεί στον ορισμό να περιληφθούν και οι εταιρείες και τα νοικοκυριά, που αυστηρά μιλώντας βρίσκονται στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ του ατόμου και του κράτους;
- ε) Τι γίνεται με τις ομάδες και τους οργανισμούς που λειτουργούν μυστικά είτε γιατί έχουν κηρυχθεί παράνομοι, είτε γιατί υποφέρουν από συστηματική κρατική καταπίεση;

Παρά τις πιο πάνω δυσκολίες μπορεί ένας να επιχειρήσει να διατυπώσει ένα ορισμό της κοινωνίας των πολιτών ως εξής:

Όταν μιλάμε για την έννοια της κοινωνίας των πολιτών, εννοούμε ένα ενδιάμεσο χώρο, που βρίσκεται μεταξύ του κράτους και της οικογένειας, στελεχώνεται από οργανωμένες ομάδες ή συνδέσμους, οι οποίοι είναι χωριστοί από το κράτος και έχουν κάποια αυτονομία στις σχέσεις τους με αυτό και σχηματίζονται εθελοντικά από μέλη της κοινωνίας, με σκοπό την προστασία ή την διεύρυνση των συμφερόντων, των αξιών και του χαρακτήρα τους.

Είναι προφανές ότι ο πιο πάνω ορισμός δεν καλύπτει άτυπους συνδέσμους προσωπικού χαρακτήρα, οικογένειες και νοικοκυριά, γιατί λειτουργούν πάνω σε ιδιωτική βάση. Σε αντίθεση η κοινωνία των πολιτών λειτουργεί στο δημόσιο τομέα. Ο ορισμός αυτός εξαιρεί επίσης τις εταιρείες, αλλά τι γίνεται για παράδειγμα με εταιρείες μέσω μαζικής επικοινωνίας και με μη κερδοσκοπικές εταιρείες, που θεωρούνται από πολλούς οπουδαία στοιχεία της κοινωνίας των πολιτών; Τι γίνεται επίσης με τους εμπορικούς συνδέσμους και τα εμπορικά επιμελητήρια;

Υπάρχει η άποψη ότι οι μυστικοί οργανισμοί και σύνδεσμοι πρέπει να αποκλειστούν από την έννοια της κοινωνίας των πολιτών, διότι δεν λειτουργούν στο δημόσιο τομέα. Ωστόσο, ιστορικά σε μερικές περιπτώσεις σχέσεων κράτους και κοινωνίας, οι μυστικοί αυτοί οργανισμοί αποδείχθηκαν σημαντικοί.

Τι γίνεται τέλος με τα πολιτικά κόμματα, που συνήθως θεωρούνται ως μέρος της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών; Στην πραγματικότητα τα πολιτικά κόμματα χρησιμεύουν ως γέφυρες μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και της κυβέρνησης. Από τη φύση τους όμως τα πολιτικά κόμματα μπορεί τα ίδια να υπονομεύσουν την αφοσίωση και την ανταπόκριση στις ανάγκες της κοινωνίας των πολιτών. Πολλές φορές για παράδειγμα ασκούν κρατική εξουσία ή ενεργούν σύμφωνα με τις υποδείξεις της κυβερνητικής εξουσίας. Μπορεί επίσης πολλές φορές να βρεθούν αναμεμιγμένα στις κυβερνητικές προσπάθειες για έλεγχο, εκφοβισμό, καταπίεση, περιθωριοποίηση ή παραπλάνηση της κοινωνίας των πολιτών. Σε πολλές επίσης περιπτώσεις τα πολιτικά κόμματα είναι δημιουργήματα των κυβερνήσεων ή των ιδίων των κρατών.

Εν πάση περιπτώσει, ο ρόλος και οι δραστηριότητες των διαφόρων πολιτικών οργανισμών μπορεί να εμπίπτουν σε ένα από τους ακόλουθους τομείς:

- α) Αντιπροσώπευση των συμφερόντων ορισμένων ομάδων σε σχέση με την Κυβέρνηση και άλλους τομείς της κοινωνίας.
- β) Κινητοποίηση κοινωνικών παραγόντων για αύξηση του επιπέδου συνειδητής δράσης και επιρροής.
- γ) Παρακολούθηση και διόρθωση της δράσης του κράτους και της συμπεριφοράς των δημοσίων προσώπων.
- δ) Κοινωνική δράση για βελτίωση της ευημερίας των μελών τους ή άλλων συστατικών στοιχείων της κοινωνίας.

Είναι επίσης προφανές ότι μερικοί οργανισμοί της κοινωνίας των πολιτών μπορούν να έχουν ευρύτερους στόχους επιρροής πάνω σε πολιτικές και κοινωνικές δομές και διαδικασίες, όπως για παράδειγμα η αλλαγή ενός απολυταρχικού και αυταρχικού καθεστώτος σε δημοκρατικό καθεστώς, η περαιτέρω ενδυνάμωση του δημοκρατικού χαρακτήρα ενός υπάρχοντος δημοκρατικού καθεστώτος, η αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων και η προώθηση της ευημερίας των φτωχών και μη προνομιούχων πολιτών.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι οργανισμοί και οι σύνδεσμοι της κοινωνίας των πολιτών διαφέρουν από χώρα σε χώρα σημαντικά, όπως διαφέρουν οι πολιτικές και ηθικές αρχές που τους διέπουν. Δεν μπορεί ένας να ξεκινά με την αντίληψη ότι η κοινωνία των πολιτών είναι εξ' ορισμού ηθική ή ότι περιλαμβάνει μια εγγενή δυναμική, που έχει ως σίγουρο αποτέλεσμα την καλύτερη διακυβέρνηση.

Μπορούμε να περιγράψουμε τη συνεισφορά της κοινωνίας των πολιτών στο στόχο μιας καλής διακυβέρνησης κάτω από τέσσερις επικεφαλίδες:

- α) Κινητοποίηση για πληρέστερη συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία και στις δημόσιες υποθέσεις.
- β) Αύξηση του βαθμού διαφάνειας και της πληροφόρησης αναφορικά με τη λήψη και την εφαρμογή αποφάσεων κυβερνητικής πολιτικής.
- γ) Συνεισφορά στην αύξηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των δημοσίων υπηρεσιών.
- δ) Προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της εφαρμογής των κανόνων δικαίου.

Έξι δισεκατομμύρια στον Πλανήτη. Μήπως είμαστε πάρα πολλοί;

Συγγραφέας: Michel Husson

Σταύρου Τομπάζου

Το 2000 ο πληθυσμός του πλανήτη έφθασε αισίως στα έξι δισεκατομμύρια. Η δημογραφία είναι χωρίς αμφιβολία μια δύσκολη επιστήμη. Ωστόσο, οι πληθυσμιακές προβλέψεις είναι συγκεκριμένες. Ο πληθυσμός της γης δεν θα αυξάνεται επ'αόριστον. Μέχρι το 2050 θα φθάσει στα 9 δισ. για να σταθεροποιηθεί κάπου εκεί. Αυτό τουλάχιστον καταδεικνύουν οι σοβαρότερες δημογραφικές αναλύσεις, βασιζόμενες πάνω στην υπόθεση ότι στα επόμενα 50 χρόνια δεν θα υπάρξουν δραματικές εξελίξεις, όπως ασυνήθιστες φυσικές καταστροφές ή θεομηνίες, πυρηνικοί πόλεμοι κ.λπ. οπότε και ο πληθυσμός θα είναι μικρότερος.

Τα κεντρικά ερωτήματα που ο συγγραφέας θέτει στον εαυτό του είναι τα ακόλουθα: Είναι η παγκόσμια γεωργία ικανή να θρέψει αυτό τον πληθυσμό, ή μήπως έχουν κάποια βάση οι νεο-μαλθουσιανές αντιλήψεις; Είναι σε θέση η ίδια η φύση να αντέξει την οικολογική επιβάρυνση μιας ενδεχόμενης ανάπτυξης των περιφερειακών κρατών, ή μήπως η υπανάπτυξη αποτελεί εν τέλει προϋπόθεση επιβίωσης των πληθυσμών στις ανεπτυγμένες μητροπόλεις; Το

παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα είναι συμβατό με μια ανάπτυξη που σέβεται τις οικολογικές ισορροπίες, ή μήπως η ιδέα του «σχεδιασμού» τομέων της οικονομίας οφείλει να επανέλθει στο προσκήνιο;

Καταρχήν σε τι συνίσταται ο περίφημος νόμος του Μάλθους σχετικά με τον πληθυσμό; Ο Μάλθους ισχυρίζεται ότι η αύξηση της γεωργικής παραγωγής δεν είναι δυνατό να είναι τόσο ταχεία όσο και η ανεξέλεγκτη αύξηση του πληθυσμού με αποτέλεσμα η τελευταία, στο βαθμό που ξεπερνά την αύξηση της γεωργικής παραγωγής να ρυθμίζεται από την έλλειψη τροφίμων. Ουσιαστικά, αναζητούνται στην ίδια τη φύση οι ευθύνες της καπιταλιστικής πολιτικής οικονομίας. Το πρόβλημα της πείνας δεν είναι θέμα ταξικών επιλογών και οικονομικής πολιτικής, αλλά φυσικός νόμος, ψυχρό δεδομένο, ανθρώπινη μοίρα. Παρά την μεγάλη διάδοση και φαινομενική πειστικότητα του νόμου του Μάλθους, ο νόμος αυτός δεν επιβεβαιώνεται από την οικονομική ιστορία. Παρά την τεράστια αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού και την πείνα σε πολλές περιφερειακές χώρες, η μέση δόση τροφίμων ή το κατά κεφαλήν καλάθι τροφίμων δεν έπαψε να αυξάνεται

μέχρι τις μέρες μας. Με άλλους όρους, η γεωργική παραγωγή αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων ένα εξίσου ελαστικό μέγεθος όσο ο πληθυσμός. Η πείνα και οι επιδημίες που μαστιζουν τον κόσμο δεν οφείλονται στον ελλειμματικό χαρακτήρα της γεωργικής παραγωγής ή την εξάντληση κάποιων αναγκαίων φυσικών πόρων, αλλά στον άνισο χαρακτήρα της κατανομής ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και τις γεωγραφικές περιοχές.

Πολλές σύγχρονες νεο-μαλθουσιανές αντιλήψεις, όπως αυτές των P. Ehrlich, G. Hardin, E. Ross, V. Abernathy και άλλες, παρακάμπτοντας επιμελώς τα δεδομένα, δεν είναι απλώς λανθασμένες, είναι και αντιδραστικές. Η Abernathy π.χ. καταδίκασε τη βοήθεια στον τρίτο κόσμο με την ευρεία της έννοια (χρηματική βοήθεια, μεταφορά τεχνολογίας, τεχνολογική πρόοδος κ.λπ.), ως παράγοντα που ευνοεί τη γονιμότητα. Ωστόσο, οι πιο στοιχειώδεις δημογραφικοί δείκτες αποδεικνύουν ακριβώς το αντίθετο. Οι περιπτώσεις υψηλής γονιμότητας (πέρα των 3 παιδιών ανά γυναίκα) σπανίζουν σε χώρες με κατά κεφαλή εισόδημα πέρα των 5 000 δολαρίων, ενώ και σε χώρες με χαμηλότερο εισόδημα ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες της χαμηλής γονιμότητας είναι η δυνατότητα πρόσβασης σε αντισυλληπτικά μέσα. Ο Hardin θεωρεί «τραγική» την ιδέα ότι η γέννηση δίνει αυτόματα δικαίωμα στην επιβίωση και εισηγείται ουσιαστικά τη «φυσική» ρύθμιση του πληθυσμού χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Λυπάται όμως γιατί άτομα με υψηλό IQ δεν χαρακτηρίζονται από την τάση να κάνουν πολλά παιδιά. Με την παραβολή της «ναυαγοσωστικής λέμβου» που παραπέμπει κατευθείαν στον Τιτανικό, πιστεύει ότι διευκολύνει την κατανόηση των θέσεων του πάνω στο ζήτημα του υπερπληθυσμού. Βέβαια, οι ναυαγοσωστικές λέμβοι του Τιτανικού δεν έσωσαν τους εξυπνους, αλλά τους επιβάτες της πρώτης θέσης. Ισχυρίζεται ότι για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του υπερπληθυσμού είναι προτιμότερη η χρήση ατομικών βομβών, παρά η αποστολή τροφίμων!

Επειδή, ευτυχώς, δεν υπάρχουν εμπειρικά δεδομένα που να διαψεύ-

δουν ή να επιβεβαιώνουν την επίδραση της ακραίας βαρβαρότητας πάνω στο θέμα του υπερπληθυσμού, ο συγγραφέας περιορίζεται στην εξέταση «ημιβάρβαρων πολιτικών» ρύθμισης της πληθυσμιακής μεταβλητής, όπως π.χ. αυτή του «μοναδικού παιδιού στην Κίνα». Το 1979, η Κίνα επιχείρησε να επιβάλει την πολιτική του μοναδικού παιδιού, καθιστώντας, έτσι, ακόμη πιο ακραία μια παλαιότερη, περιοριστική πολιτική ρύθμισης των γεννήσεων. Στα χρόνια του 1980, οι περισσότερες γεννήσεις ήταν γεννήσεις δεύτερου παιδιού. Το ποσοστό γονιμότητας, 2,5 παιδιά, δεν παρουσίασε κάμψη, με αποτέλεσμα το 2000 ο πληθυσμός της Κίνας να είναι κατά 100 εκατομμύρια μεγαλύτερος από τον αναμενόμενο και συνεχίζει να αυξάνεται αντίθετα με τις επιδιώξεις των αρχών που ανέμεναν σταθεροποίηση του πληθυσμού στα 1200 εκατομμύρια το 2000. Αυτή η ημιβάρβαρη πολιτική, όχι μόνο δεν είχε κανένα επιθυμητό αποτέλεσμα, αλλά οδήγησε σε εξίσου ακραίες μορφές αντίστασης: πολλαπλασιασμός των εκτρώσεων μετά από υπερηχογράφημα, παιδοκτονία, εγκαταλείψεις παιδιών, ελλιπής περίθαλψη που, μεταξύ άλλων, αλλοίωσαν τη φυσική αναλογία ανάμεσα στα φύλα εις βάρος των κοριτσιών.

Αυτή λοιπόν η πολιτική αποτελεί παράδειγμα προς αποφυγή, όχι μόνο για ηθικούς λόγους, αλλά και εξαιτίας της πρακτικής αναποτελεσματικότητάς της. Αντίθετως, χώρες που εφάρμοσαν πολιτισμένες μεθόδους ρύθμισης της πληθυσμιακής μεταβλητής, όπως π.χ. η Κούβα, είχαν πολύ καλά αποτελέσματα. Το ποσοστό γονιμότητας είναι 1,6 στην Κούβα έναντι 2 στις ΗΠΑ. Μια πολιτική χειραφέτησης των γυναικών, διάδοσης των αντισυλληπτικών μεθόδων, μετατόπισης της μέσης ηλικίας σύναψης γάμων προς τα πάνω, ψηλού μορφωτικού επιπέδου, είναι δυνατό να έχει εντυπωσιακά αποτελέσματα στην πληθυσμιακή μεταβλητή. Η οικονομική ανάπτυξη και

το υψηλό εισόδημα συμβάλλουν στη σταθεροποίηση του πληθυσμού χωρίς να αποτελούν το μοναδικό σημαντικό παράγοντα.

Αν εξετάσει κανείς την καμπύλη της πληθυσμιακής ανάπτυξης, εν μέρει πραγματική, εν μέρει υποθετική μια και η σχετική σταθεροποίηση του πληθυσμού δεν ολοκληρώθηκε, θα διαπιστώσει μια ομοιότητα με τις καμπύλες που περιγράφουν την πληθυσμιακή ανάπτυξη άλλων ζώντων οργανισμών. Ο συγγραφέας δείχνει με πολύ πειστικά επιχειρήματα ότι αυτή

η ομοιότητα είναι τυχαία. Ο ζωικός πληθυσμός καθορίζεται από φυσικά και βιολογικά δεδομένα. Ο πληθυσμός των ζώων ορίζεται βιολογικά από την τροφική αλυσίδα και τις ισορροπίες που επιβάλλει ανάμεσα στα είδη, καθώς και από τις περιβαλλοντολογικές συνθήκες που διέπουν τις βιολογικά προσδιορισμένες ανάγκες διατροφής των ειδών. Ο άνθρωπος αντίθετα είναι το μόνο είδος που πέτυχε αύξηση της μακροβιότητάς του, που εισήγαγε στο φυσικό του πολλαπλασιασμό τον «οικογενειακό προγραμματισμό», που μετακίνησε τα φυσικά όρια της πληθυσμιακής μεταβλητής με την εργασία και την επένδυση. Η καλλιέργησιμη γη είναι δυνατό να παραχθεί, η κτηνοτροφία αντικατέστησε το κυνήγι. Ο άνθρωπος μετακινεί τα εκάστοτε φυσικά όρια της πληθυσμιακής του ανάπτυξης. Σήμερα, ο πληθυσμός τείνει να σταθεροποιηθεί στον ανεπτυγμένο κόσμο, εκεί δηλαδή που τα μεταβλητά φυσικά όρια της αναπαραγωγής αφήνουν τα πιο πλατιά περιθώρια πληθυσμιακού πολλαπλασιασμού. Εν ολίγοις είναι υπό το πρίσμα των κοινωνικών σχέσεων, που είναι δυνατό να αναλυθεί η πληθυσμιακή μεταβλητή. Η τελευταία δεν αφορά στη βιολογία, αλλά στην πολιτική οικονομία.

Με εξίσου πειστικό τρόπο ο συγγραφέας καταδεικνύει τις ασυνέπειες τόσο της «φονταμενταλιστικής οικο-

λογίας», όσο και την τυφλή πίστη της νεο-κλασικής προσέγγισης στην τεχνική πρόοδο. Σύμφωνα με την πρώτη, επιβάλλεται μια από-ανάπτυξη, μείωση δηλαδή του ΑΕΠ, διότι δήθεν, η ανθρώπινη δραστηριότητα αντλεί υποχρεωτικά τους περιορισμένους φυσικούς πόρους. Αυτή είναι η άποψη του Ν. Jeorgescu-Roegen που θεωρείται ως ένας από τους πρόδρομους της «οικολογικής οικονομίας». Ωστόσο ούτε όλοι οι φυσικοί πόροι είναι περιορισμένοι, ούτε και ο άνθρωπος αντλεί υποχρεωτικά τα αποθέματα. Το πετρέλαιο είναι περιορισμένο και ο άνθρωπος αντλεί από κάποια αποθέματα. Ποια αποθέματα αντλεί η χρήση της ηλιακής ενέργειας; Με τη λογική του Jeorgescu-Roegen, η οικολογική καταστροφή είναι ουσιαστικά θέμα χρόνου. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, θα αξίζει τον κόπο η ασκητική ζωή που μας εισηγείται; Ποιες κοινωνικές δυνάμεις θα μπορούσαν να την επιβάλουν; Η «φονταμενταλιστική οικολογία», βασισμένη σε αβασίσιμες προϋποθέσεις, οδηγεί ουσιαστικά σε σκέτο φονταμενταλισμό χωρίς οικολογία (θρησκευτικό). Δεν υπάρχουν αναντικατάστατοι φυσικοί πόροι, ούτε και περιορισμένες πηγές ενέργειας που δεν επιδέχονται εναλλακτικών χρήσεων. Σ' αυτό το σημείο είναι μάλλον η νεο-κλασική προσέγγιση που έχει δίκαιο, παρά η οικολογική.

Βέβαια, όχι μόνο οι οικολογικοί κίνδυνοι είναι υπαρκτοί, αλλά ούτε και ο κίνδυνος τελικής καταστροφής είναι δυνατό να αποκλεισθεί. Η συνεχής και μακροχρόνια συσσώρευση αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, είναι δυνατό να επιδείξει χασομική συμπεριφορά, να προκαλέσει τεράστιες καταστροφές απότομα, μόλις τα αέρια αυτά ξεπεράσουν κάποιο επίπεδο συσσώρευσης που κανείς δεν γνωρίζει σήμερα επακριβώς. Μια οικολογική, ορθολογική διαχείριση επιβάλλεται, όχι στο όνομα μιας υποτιθέμενης εξάντλησης των φυσικών πόρων, αλλά επειδή η οικονομική δραστηριότητα καπιταλιστικού τύπου δεν εξασφαλίζει αυτόματα τη συμβατότητά της με την διατήρηση κάποιων οικολογικών ισορροπιών μεγάλης σημασίας. Αντίθετα, η λογική της αγοράς επιταχύνει τη διάβρωση του

περιβάλλοντος. Η Susan George έδειξε καθαρά την αιτιοκρατική σχέση ανάμεσα στο πρόβλημα του χρέους του τρίτου κόσμου, που ακολούθησε την αύξηση των επιτοκίων στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις και την καταστροφή των δασών στο νότο, από τα οποία εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό ο ρυθμός συσσώρευσης του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Θυσιάζοντας το δάσος του Αμαζόνιου για να κερδίσει κτηνοτροφικές εκτάσεις, η Βραζιλία π.χ. κλείνει τρύπες στο ισοζύγιο πληρωμών της, που δημιουργήθηκαν λόγω της αύξησης των τόκων που έπρεπε να καταβάλει στη Δύση.

Η ανάπτυξη του τρίτου κόσμου δεν αποτελεί απειλή για το περιβάλλον, αλλά μια βάση για μια ορθολογική, οικολογική διαχείριση του πλανήτη. Η ικανοποίηση των πιο στοιχειωδών ανθρώπινων αναγκών (πρόσβαση σε πόσιμο νερό, ικανοποιητική τροφή, αντισυλληπτικά μέσα για περιορισμό των γεννήσεων, παιδεία για εξάλειψη του αναλφαβητισμού των παιδιών και μείωση του αναλφαβητισμού των ενηλίκων) όχι μόνο είναι δυνατή από οικονομική, τεχνολογική και οικολογική άποψη, αλλά και απαιτεί σήμερα ένα γελοίο ποσό. Σε 40 δισ. δολάρια εκτίμησε το ποσό αυτό η Έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη, 1994 του ΟΗΕ, ένα ποσό πολύ μικρότερο από τους ετήσιους τόκους που ο πρώτος κόσμος επωφελείται από τον τρίτο. Εκτός από την εξάλειψη της μιζέριας με μια τόσο μικρή «επένδυση», θα εξέλειπαν και

οι «εξωτερικότητες» της στο επίπεδο της γονιμότητας και του περιβάλλοντος.

Η ανάπτυξη του φαινομένου του θερμοκηπίου φαίνεται εκ πρώτης όψεως μη συμβατή με την οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας. Βέβαια, είναι τα ανεπτυγμένα κράτη που προκάλεσαν και προκαλούν προς το παρόν το φαινόμενο αυτό. Μόνο οι ΗΠΑ ευθύνονται για ένα ποσοστό πέραν του 20% της «παραγωγής» διοξειδίου του άνθρακα, λόγω της μεγάλης κατά κεφαλήν κατανάλωσης ενέργειας. Τι γίνεται, επομένως, αν υποθέσουμε ότι μια χώρα σαν την Κίνα συνεχίσει να αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό; Η υπανάπτυξη είναι προϋπόθεση οικολογικής ισορροπίας;

Η απάντηση του M. Husson είναι σαφής. Είναι δυνατό να αναπτυχθεί η περιφέρεια κερδίζοντας τον αγώνα δρόμου με την περιβαλλοντολογική καταστροφή. Μια τέτοια εξέλιξη είναι θέμα προγραμματισμού και τε-

χνολογίας. Αν εξετάσει κανείς την καμπύλη της κατανάλωσης ενέργειας ως προς τις οικολογικές της επιπτώσεις στα ανεπτυγμένα κράτη, θα διαπιστώσει ότι αυτή μοιάζει με ένα ανάποδο γράμμα υ. Μετά από κάποιο στάδιο τεχνολογικής εξέλιξης, η κατανάλωση ενέργειας επιβαρύνει όλο και λιγότερο το περιβάλλον. Επομένως μεγάλο μέρος του προβλήματος είναι δυνατό να υπερπηδηθεί με μεταφορά τεχνολογίας, που θα επέτρεπε την παράκαμψη της πρώτης φάσης της καμπύλης. Επιβάλλεται επίσης η μεταφορά πόρων στην έρευνα της τεχνολογίας εναλλακτικών πηγών ενέργειας που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον. Ποσά ανάλογα με αυτά που επενδύθηκαν στην εξέλιξη της κινητής τηλεφωνίας θα επέτρεπαν μια ταχεία πρόοδο της εκμετάλλευσης τέτοιων πηγών ενέργειας, και θα μείωναν περαιτέρω τις περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις της ενεργειακής κατανάλωσης και στα ανεπτυγμένα κράτη. Η κυρίαρχη οικονομική σκέψη, ακό-

μη και αυτή με πραγματικές οικολογικές ευαισθησίες, αδυνατεί να εντάξει την οικολογία στο εννοιολογικό της πλαίσιο. Είναι δυνατό να υπολογίσει κανείς το κόστος μιας επένδυσης με σκοπό την προστασία από τον τάδε περιβαλλοντολογικό κίνδυνο. Το κόστος της περιβαλλοντολογικής καταστροφής δεν είναι όμως πάντα δυνατό να υπολογιστεί. Ποιο είναι το κόστος μιας καταστροφής τύπου Τσέρνομπιλ; Ποιο είναι το κόστος των πλημμύρων στη Βενεζουέλα που έπνιξε χιλιάδες ανθρώπους ή μιας ενδεχόμενης βύθισης κατοικημένων περιοχών λόγω της υπερψώσης της στάθμης της θάλασσας (ως αποτέλεσμα της υπερθέρμανσης της ατμόσφαιρας); Εκτός από τα πρακτικά προβλήματα υπολογισμού τέτοιων κόστων υπάρχουν και εννοιολογικά προβλήματα, προβλήματα ασυμμετρίας που για να υπερπηδηθούν θα έπρεπε να εκτιμήσει κανείς ψυχρά, μεταξύ άλλων, και την «τιμή» της ανθρώπινης ζωής.

Κι αν είναι θεμιτό, χάριν της μελέτης της αποδοτικότητας επενδύσεων μέτρων ασφάλειας, να εκφράζεται η ανθρώπινη ζωή ως χρηματικό ποσό, τότε γιατί δεν είναι θεμιτό να εξαγοράζονται ακόμη και οι φόνοι; Μήπως κακώς η δικαιοσύνη δεν ρυθμίζεται βάσει των κανόνων της ελεύθερης αγοράς; Μήπως η υγεία, η παιδεία, ο πολιτισμός κακώς δεν υπακούουν σε αυστηρώς ωφελιμιστικά κριτήρια; Αξίζει να διασωθεί ο Παρθενώνας μόνο όταν τα έσοδα που αποφέρει από τους επισκέπτες δικαιολογούν

την συντήρησή; Το Play Boy αξίζει περισσότερο από τη Φαινομενολογία του Πνεύματος, διότι πωλείται σε περισσότερα αντίτυπα; Ο Αριστοφάνης αξίζει λιγότερο από το Φώσκολο, διότι γράφει στα αρχαία και υστερεί σε «ακροαματικότητα»;

Η κυρίαρχη οικονομία θέλει οπωσδήποτε να εντάξει κάποιους οικολογικούς προβληματισμούς στο νοητικό της πλαίσιο διότι, απλώς, η αμφισβήτηση της καθολικότητας των νόμων της αγοράς παραπέμπει στην αναγκαιότητα υιοθέτησης άλλων κριτηρίων, κριτηρίων ποιότητας, δηλαδή πολιτικών κριτηρίων που καθυποτάσσουν την ελεύθερη οικονομία. Η οικολογία ανοίγει τους ασκούς του Αϊόλου, γιατί καθιστά επίκαιρη την ιδέα της πολιτικής θεομοθέτησης και του οικονομικού σχεδιασμού. Είναι για αυτό που η «οικολογική οικονομία» και η «υποστηρίξιμη ανάπτυξη» (development soutenable) ή είναι σοσιαλιστικής έμπνευσης ή είναι απάτη.

Κανένα ημίμετρο, ούτε και οι περιβαλλοντολογικοί φόροι του A. Lipietz, δεν είναι στο ύψος των προβλημάτων. Η οικονομική ανάπτυξη και η οικολογική ισορροπία είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και όχι ανταγωνιστικές έννοιες. Και οι δύο προϋποθέτουν, όμως, βαθιά ανακατανομή του πλούτου και των πόρων σε παγκόσμια κλίμακα, μαζική μεταφορά τεχνολογίας στο νότο, ριζική αναθεώρηση του προορισμού των πόρων σε θέματα έρευνας και τεχνολογίας, εν ολίγοις μια σειρά μέτρων που είναι ασυμβίβαστα με τους βασικούς κανόνες της ελεύθερης αγοράς, διότι απαλλάσσουν το κέρδος από τον κεντρικό ρυθμιστικό του ρόλο στην παγκόσμια κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη. Αυτό είναι το βασικό δίδαγμα αυτού του βιβλίου, που αξίζει να διαβαστεί και να συζητηθεί. Δεν εξαντλεί τα πολλά ζητήματα που τίθεται. Θέτει, όμως, μια συζήτηση πάνω σε ορθές βάσεις. Ανοίγει μια πόρτα σκέψης και φωτίζει διάδρομους προς περαιτέρω εξερεύνηση.

Σημ. Το βιβλίο εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Textuel, στο Παρίσι, το 2000.

Παντελής Λέκκας: Η Εθνικιστική Ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία.

Αθήνα: Κατάρτι, 1996 (Β' έκδοση, συμπληρωμένη και αναθεωρημένη)

Καίσαρα Β. Μαυράτσα

Η μελέτη του Παντελή Λέκκα, *Η Εθνικιστική Ιδεολογία: πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, είναι σίγουρα η καλύτερη θεωρητική εργασία για τον εθνικισμό που έχει παρουσιαστεί στον ελληνικό χώρο τα τελευταία χρόνια. Πέρα από τις αναμενόμενες (μικρο) διορθώσεις και την επέκταση των βιβλιογραφικών παραπομπών και διασυνδέσεων, η δεύτερη έκδοση, από τον εκδοτικό οίκο Κατάρτι, περιλαμβάνει και ένα επίμετρο στο οποίο ο συγγραφέας συνδέει, με πολύ έντεχνο τρόπο, το

εθνικιστικό φαινόμενο με τις ευρύτερες διαδικασίες έλευσης της νεωτερικής κοινωνίας. Το βάθος αλλά και το εύρος της ανάλυσης, η συστηματική επιχειρηματολογία και η κομψότητα, αλλά και η αυστηρή οικονομία του θεωρητικού λόγου, καθιστούν το βιβλίο ένα από τα καλύτερα που υπάρχουν όχι μόνο στην ελληνική, αλλά και στη διεθνή βιβλιογραφία για τον εθνικισμό και τη συγκρότηση των εθνικών ταυτοτήτων. Παρόλο που η εργασία του Λέκκα έχει καταξιωθεί στην τρέχουσα ελληνική βιβλιογραφία (έχοντας γίνει μια από τις κλασικές παραπομπές στις περισσό-

τερες μελέτες για τον εθνικισμό), δεν έχει ακόμα δημοσιευτεί καμία βιβλιο-κριτική ή βιβλιο-παρουσίαση για το βιβλίο. Είναι αυτή την παράλειψη που θα προσπαθίσω να καλύψω στις λίγες παραγράφους που ακολουθούν.

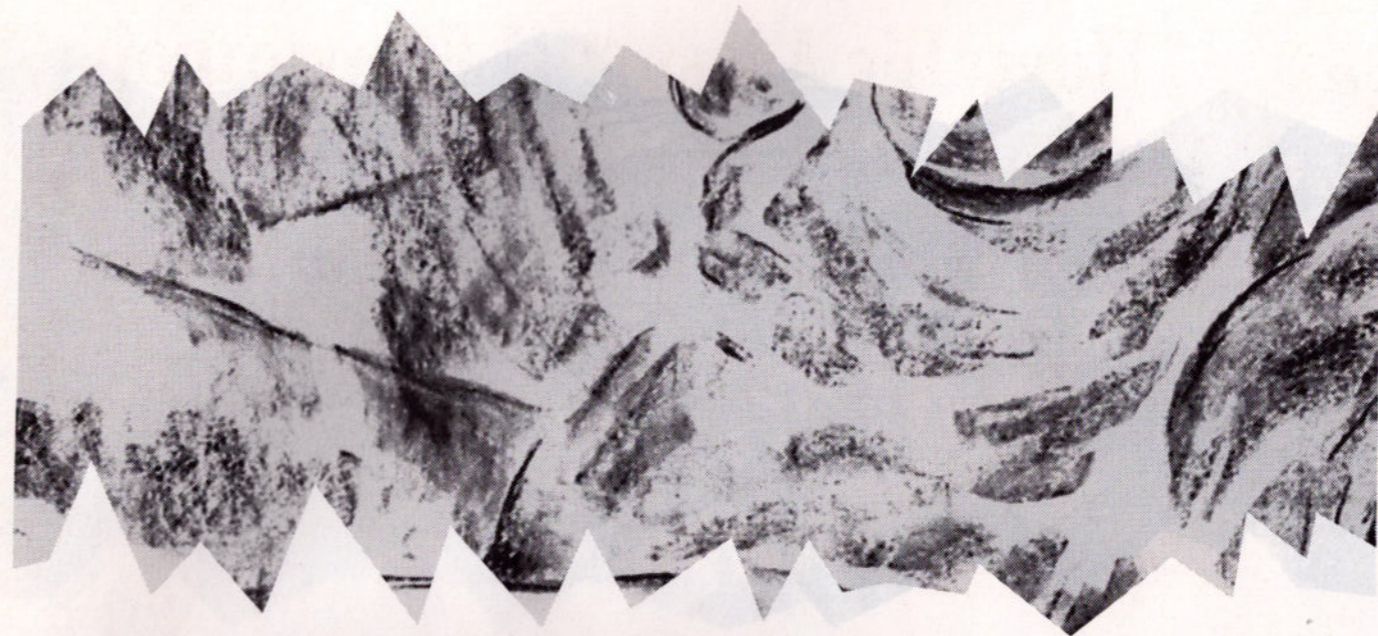
Το πρώτο που θα ήθελα να επισημάνω είναι ο καθαρά θεωρητικός χαρακτήρας της μελέτης του Λέκκα. Το σημείο είναι πολύ σημαντικό και αρκετά δύσκολο για τον αναγνώστη που δεν έχει εντυφλήσει στην κοινωνιολογική θεωρία. Η ανάλυση είναι, για να χρησιμοποιήσω το βεμπεριανό όρο, ιδεοτυπική και σκοπός της δεν είναι να παρουσιάσει τα συμπεράσματα κάποιας εμπειρικής έρευνας, αλλά "να απο-

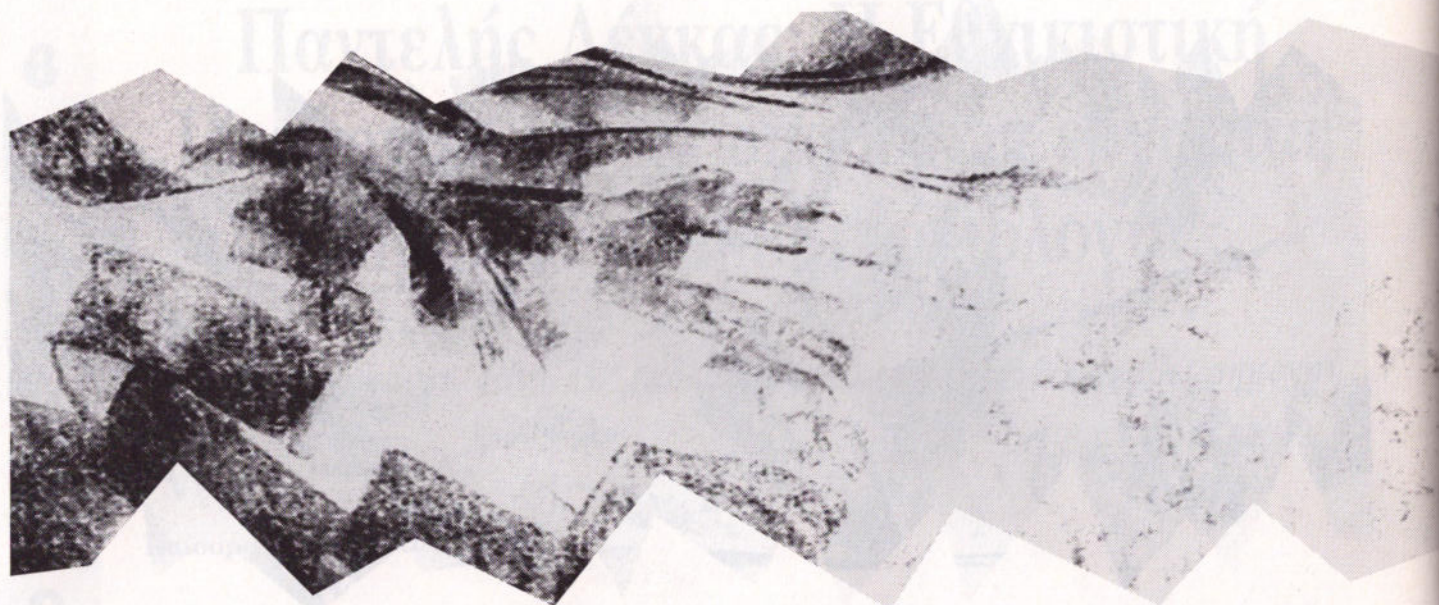
σαφηνίσει τη σημασία των εννοιών και τους όρους της εμπειρικής διερεύνησής τους" (Γ.21). Το εγχείρημα, με άλλα λόγια, είναι αφηρημένο και στοχεύει στην κατασκευή ενός θεωρητικού πλαισίου που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως αφετηρία για εμπειρική έρευνα - ιστορικού, πρωτίστως χαρακτήρα, αλλά και κοινωνιολογικού. Είναι γι' αυτόν ακριβώς το λόγο που ο συγγραφέας χαρακτηρίζει τη μελέτη ως μια σειρά από υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία.

Σε αυτό το σημείο, το βιβλίο εντάσσεται σαφώς στην βεμπεριανή κοινωνιολογική παράδοση: για τον Βέμπερ, υπενθυμίζω, κύριος στόχος της κοινωνιολογίας είναι η κατασκευή ιδεοτύπων για τη διεξαγωγή ιστορικής έρευνας - η κοινωνιολογία, δηλαδή, καθορίζει το εννοιολογικό πλαίσιο, ενώ η ιστορία παρέχει τα αποδεικτικά τεκμήρια. Δεδομένης της κυριαρχίας θετικιστικών τάσεων στις κοινωνικές επιστήμες, το ότι η βεμπεριανή θέση περνά εντελώς απαρατήρητη δεν πρέπει να εκπλήσσει κανέναν. Οι περισσότεροι από μας θεωρούμε ότι η κοινωνιολογία, πάνω απ' όλα, φωτογραφίζει ή επεξηγεί συγκεκριμένα φαινόμενα. Το βιβλίο του Λέκκα δεν εντάσσεται σ' αυτό το πλαίσιο, και γι' αυτό, πιστεύω, είναι και ένα όντως δύσκολο βιβλίο (με την καλή

βέβαια έννοια του όρου, όπως, για παράδειγμα, οι εργασίες του Βέμπερ ή του Ζίμελ είναι δύσκολες) που κινείται σ' ένα πολύ αφηρημένο επίπεδο ανάλυσης και ασχολείται με πολύπλοκα ιστορικά ζητήματα.

Ο συνδυασμός της αυστηρής οικονομίας και της αισθητικής αρτιότητας που χαρακτηρίζει το βιβλίο φαίνεται εξαρχής από τη δομή του. Ο συγγραφέας αρχίζει εξετάζοντας την έννοια της σύγχρονης ιδεολογίας και προχωρεί στο ζήτημα της ιστορικότητας του εθνικισμού και της σχέσης της εθνικής ταυτότητας προς παραδοσιακές μορφές συλλογικών ταυτίσεων. Στα επόμενα δύο κεφάλαια (το τρίτο και το τέταρτο, τα οποία θεωρώ ως τα καλύτερα του βιβλίου) ο συγγραφέας εξετάζει την εθνική ιδέα, δηλαδή, την κεφαλαϊώδη αρχή της εθνικιστικής ιδεολογίας και τους τρόπους παραγωγής της εθνικής ταυτότητας. Είναι σ' αυτά τα κεφάλαια που ο Λέκκας αποσαφηνίζει τις πολύπλοκες λογικές συνεπαγωγές της εθνικιστικής ιδεολογίας, αναλύοντας έτσι τόσο την πολυπλοκότητα του εθνικιστικού φαινομένου, όσο και τον δυναμισμό ή την προσαρμοστικότητα της εθνικιστικής ιδεολογίας. Ο εθνικισμός, καταδεικνύει ο Λέκκας, μπορεί να προσλάβει ποικίλες, και συχνά αντιφατικές, μορφές - σε όλες όμως τις περιπτώσεις η εκλογί-

κευση πηγάζει από την ίδια βασική ιδέα, δηλαδή, την εθνική ιδέα. Ακολουθεί μια ανάλυση των δύο στοιχείων που συνήθως προσδιορίζουν την εθνική ιδιαιτερότητα (της γλώσσας και της θρησκείας) μέσα από την οποία στοιχειοθετείται "το ανεργάτιστο της άποψης που αντιστρέφει τις αναλυτικές προτεραιότητες και επιχειρεί να εξηγήσει το εθνικιστικό φαινόμενο δια της γλωσσικής (ή θρησκευτικής) διαφοράς" (σ. 176). Στο επίμετρο, τέλος, ο συγγραφέας τοποθετεί τον εθνικισμό στο ευρύτερο πλαίσιο των μεταβατικών διαδικασιών που καθορίζουν τη νεωτερικότητα και εξηγεί με πολλή σαφήνεια γιατί "η εμφάνιση και η απήχηση του φαινομένου του εθνικισμού... δεν μπορούν να εξηγηθούν δίχως αναφορά στις πολύμορφες επιπτώσεις και τα ποικίλα προβλήματα της εκσυγχρονιστικής διαδικασίας" (σ. 198).

Αντικείμενο της μελέτης είναι "ο ίδιος ο εθνικισμός - ο εθνικισμός ως ιδεολογία" (12). Η εξέταση του εθνικισμού "αυτού καθ' εαυτού", επιχειρηματολογεί ο Λέκκας, είναι επιβεβλημένη, γιατί ο εθνικισμός αποκτά μια σχετική αυτονομία που του επιτρέπει να επιβάλλει τη δική του εσωτερική λογική ως αυτονομία και φυσική. Βασικός στόχος του συγγραφέα είναι η διερεύνηση των διαδικασιών παραγωγής και αναπα-

ραγωγής "της εθνικιστικής ιδεολογίας, δηλαδή, των συνθηκών υπό τις οποίες διαμορφώνονται οι εθνικιστικές ιδέες, τις μορφές τις οποίες προσλαμβάνουν, τους τρόπους με τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία, τις λειτουργίες που επιτελούν και τους φορείς οι οποίοι αναλαμβάνουν τη διεξαγωγή της όλης διαδικασίας" (σ. 12). Οι συνθήκες αυτές εξετάζονται ιστορικά και η ανάλυση κινείται στο πλαίσιο της ιστορικής κοινωνιολογίας που, σωστά τονίζει ο συγγραφέας, αποτελεί και το χρησιμότερο αναλυτικό εργαλείο για την απομυθοποίηση της εθνικιστικής (ή οποιασδήποτε άλλης) ιδεολογίας. Οι μύθοι τότε μόνο καταρρίπτονται, καταδεικνύει ο Λέκκας, όταν εξετάζονται οι συγκεκριμένες ιστορικές διαδικασίες παραγωγής τους. Μόνο έτσι, για να το θέσουμε διαφορετικά, μπορεί "να αρθεί το φυσικό και αυτονόητο - σχεδόν μυστικιστικό" (σ. 16) - περίβλημα του εθνικισμού, έτσι ώστε να μπορεί πράγματι να καταστεί αντικείμενο κριτικής διερεύνησης" (σ. 15). Η αποκρυπτογράφηση της εσωτερικής λογικής του εθνικισμού, λοιπόν, επιτρέπει στον αναλυτή να αποφεύγει "τον εγκλωβισμό στην κυκλική ορολογία του εθνικισμού" και να φθάνει "στις πρωτογενείς λογικές συνεπαγωγές της εθνικιστικής ιδεολογίας" (σ. 103).

Ποιά είναι όμως η ουσιαστική απόληξη της επιχειρηματολογίας του βιβλίου; Ο συγγραφέας είναι σαφέστατος: "είναι αδύνατον να νοηθεί το έθνος έξω από τους μηχανισμούς και τις συνθήκες παραγωγής της εθνικιστικής ιδεολογίας" (σ. 113). Και ταυτόχρονα, θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε, είναι αδύνατο να αμφισβητηθεί το έθνος ενόσω κάποιος εκλαμβάνει τους μηχανισμούς της εθνικιστικής ιδεολογίας ως φυσιολογικούς και αυτονόητους δεδομένους. Η μελέτη του Λέκκατσι συνεισφέρει έτσι όχι μόνον στην απομυθοποίηση του εθνικισμού, αλλά και στην κατανόηση του φαινομένου της σχεδόν καθολικής κατίσχυσης της εθνικιστικής ιδεολογίας. Είμαι της γνώμης ότι κανένα άλλο βιβλίο, είτε στην ελληνική είτε στην ξένη βιβλιογραφία, δεν αναλύει το τελευταίο σημείο με μεγαλύτερη σαφήνεια - δεν εξηγεί, δηλαδή, γιατί "ο εθνικισμός όσο καμία άλλη ιδεολογία έχει εξωθήσει στο να επιχειρείται η αποτροπή των όποιων δεινών του όχι με την ανείρεση του, αλλά με την επιβεβαίωση και την αναπαραγωγή του, δηλαδή με την προσφυγή στους δικούς του όρους" (σ. 13).

Η μελέτη του Λέκκα είναι, θέλω να επαναλάβω, μία από τις καλύτερες τόσο στον ελληνικό όσο και στο διεθνή χώρο. Ο αναγνώστης που θα

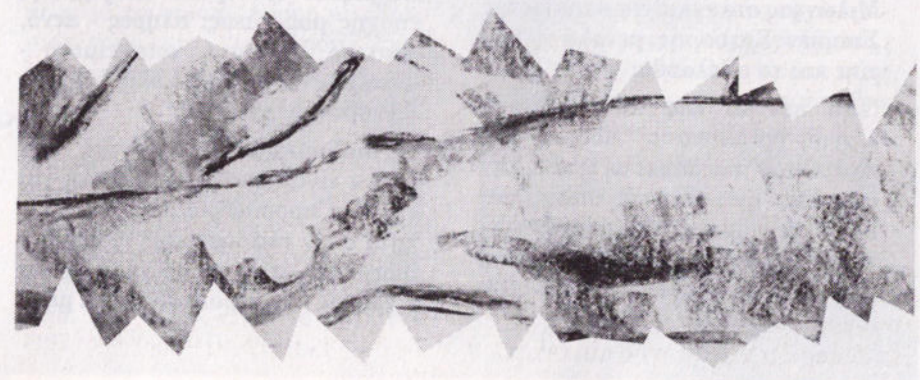

"περάσει" το βιβλίο - και σίγουρα δεν πρόκειται για βιβλίο που το "περνάς" με την πρώτη - θα έχει ξεκαθαρίσει πολλά πράγματα για τον εθνικισμό και την συγκρότηση των εθνικών ταυτοτήτων. Θα ήθελα εντούτοις να επισημάνω δύο σημεία - σαφώς δευτερευούσης σημασίας και μεταθεωρητικού περιεχομένου που σίγουρα δεν επηρεάζουν ούτε την ποιότητα ούτε και τη σημασία του βιβλίου - για τα οποία διατηρώ κάποιες επιφυλάξεις για την ανάλυση του συγγραφέα.

Η πρώτη επιφύλαξη αφορά στη συχνά πλατιά χρήση της έννοιας της ιδεολογίας. Όπως το θέτει ευθέως ο Λέκκας σε άλλη μελέτη, "η εθνικιστική ιδεολογία είναι εκείνο το σώμα ιδεών και πρακτικής που αναφέρεται στην έννοια του έθνους" ("Η συγκρότηση της εθνικιστικής ιδεολογίας - εθνική θεωρία και εθνικό φρόνημα," στο Έθνος-Κράτος-Εθνικισμός, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1995, σ. 233). Θα ήταν αναλυτικά χρησιμότερο αν ο συγγραφέας περιόριζε την έννοια της ιδεολογίας στο "σώμα ιδεών που αναφέρεται στην έννοια του έθνους," και την διαχώριζε έτσι από την "πρακτική" που περιστρέφεται γύρω από το έθνος. Ένας τέτοιος διαχωρισμός, νομίζω, δεν θα εισήγαγε κάποιον

"μεθοδολογικό και φιλοσοφικό δεισμό ανάμεσα ... στην πραγματικότητα και την ιδέα" (σ. 30), όπως φαίνεται να πιστεύει ο Λέκκας, αλλά θα επέτρεπε την περαιτέρω εκλέπτυνση του φακού με τον οποίο εξετάζεται η κοινωνική πραγματικότητα. Η βερπεριανή έμφαση στα "νοήματα" της κοινωνικής δράσης και ευρύτερα η διάκριση της ερμηνευτικής παράδοσης των κοινωνικών επιστημών ανάμεσα στην "κουλτούρα" και τους "θεσμούς," θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν το εννοιολογικό οπλοστάσιο της ανάλυσης. Στα ίδια πλαίσια βρίσκεται και η δεύτερη επιφύλαξη μου για το βιβλίο. Ο Λέκκας, καθορίζοντας τις θεωρητικές αφετηρίες της ανάλυσης του, απορρίπτει, ανά-

μεσα σ' άλλες όντως ανεπαρκείς θεωρητικές επιλογές και την ιδέα του μεθοδολογικού ατομισμού (σ. 32). Η συγκεκριμένη αναλυτική κίνηση του Λέκκα είναι πιστεύω εκτός πλαισίου: δεν υπάρχει καμία αντίφαση ανάμεσα στον κατά Βερπερ μεθοδολογικό ατομισμό και στο είδος της ανάλυσης που επιχειρεί ο Λέκκας. Αυτό που εννοεί ο Βερπερ (και με τον οποίο ο Λέκκας σίγουρα συμφωνεί), είναι ότι στο επίπεδο της μεθοδολογίας (και όχι βέβαια στο επίπεδο της κοινωνικής οντολογίας) η μόνη κοινωνική δράση, που προσφέρεται για εμπειρική ανάλυση, είναι η συγκεκριμένη δράση συγκεκριμένων υποκειμένων.

Έκθεση ζωγραφικής του Μελέτη Αποστολίδη, 7-19 Μαΐου 2001

«Από την ύλη των ονείρων»

Τα εγκαίνια της έκθεσης τελέστηκαν στις 7 Μαΐου 2001 στην γκαλερί Αποκάλυψη από τον διεθνούς φήμης πιανίστα Συμπριέν Κατοαρή. Στο έργο του καλλιτέχνη αναφέρθη επίσης ο Ψυχολόγος και συγγραφέας καθηγητής David Fontana.

Ο Μελέτης Αποστολίδης γεννήθηκε στην κατεχόμενη Λάσηθο. Το ενδιαφέρον του για την ζωγραφική εκδηλώθηκε από τα μαθητικά του χρόνια. Άρχισε με σπουδές Πολιτικού Μηχανικού και αμέσως μετά συνέχισε με σπουδές στην Αρχιτεκτονική στο Λονδίνο.

Κατά την περίοδο των σπουδών του πήρε μαθήματα και ασχολήθηκε με τη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη αγγειοπλαστική, τη χαρακτική και τις γραφικές τέχνες. Σήμερα εργάζεται ως Αρχιτέκτονας στον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού. Έλαβε μέρος σε πολλές ομαδικές εκθέσεις τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Τα έργα που παρουσιάστηκαν στην εν λόγω έκθεση έχουν ως θέμα τη γυναικεία φιγούρα και είναι όλα με κάρβουνο σε χαρτί.

Μιλώντας στα εγκαίνια ο πιανίστας Συμπριέν Κατοαρή μεταξύ άλλων είπε και τα ακόλουθα:

"Στο κέντρο της κάθε μορφής τέχνης βρίσκεται ο "Κόσμος του Ανθρώπου" και αποτελεί εκείνη την ολιστική, διασθητική, υπαρξιακή ματιά που διαπερνά και ανιχνεύει την σχέση μας με τον Κόσμο, πάντα με την ευρύτερη δυνατή έννοια του όρου "Κόσμος".

Είναι αυτή η ματιά, ειδικά στην περίπτωση του έργου του Μελέτη, που με την προσήλωση του στην ανθρώπινη φιγούρα και την αυθεντική, συνθετική, ασπρό-μαύρη πρόταξη του, παραπέμπει ελεύθερα την προσοχή μας στη δομική σύζευξη Ανθρώπου - Κόσμου ως μία και αδιαίρετη ενότητα.

Έτσι όπως θα παρατηρήσετε και εσείς στα ίδια τα έργα, οι δυϊσμοί όπως, λευκό - μαύρο, πλήρες - κενό, υποκείμενο - αντικείμενο, πνεύμα - ύλη, στατικό - ρευστό και τα λοιπά, αντιδιαστέλλονται, μεταλλάσσονται, και παράλληλα μετουσιώνονται σε μια ενότητα."

Ο Ψυχολόγος και συγγραφέας καθηγητής David Fontana στην συνέχεια αναφέρθηκε εκτεταμένα στο έργο του καλλιτέχνη. (Η ομιλία του καθηγητή David Fontana όπως παρουσιάστηκε στα εγκαίνια ακολουθεί). Ο καλλιτέχνης αναφέρει σε σημείωμα του σχετικά με την δουλειά του, τα ακόλουθα:

Ο βαθύτερος προβληματισμός της όλης προσπάθειας περιστρέφεται κυρίως γύρω από την διερεύνηση των διαφόρων δυϊσμών που χαρακτηρίζουν τον τρόπο σκέψης της εποχής μας, όπως: πλήρες - κενό, στατικό - ρευστό, υποκείμενο - αντικείμενο, πνεύμα - ύλη, Κόσμος - Ανθρώπος κτλ.

Η διαδικασία δημιουργίας των έργων είναι επίσης σημαντική για την όλη προσπάθεια. Η αυθεντικότητα στην έκφραση των υλικών, η διαφάνεια στον τρόπο γραφής και ο χρόνος διεκπεραίωσης είναι μερι-

κές από τις παραμέτρους μέσω των οποίων αναζητείται η δυνατότητα διάνοιξης διαστάσεων, πέρα από προσχεδιασμούς και προδιαθέσεις, επιδιώκοντας την ανάδυση μιας αυθεντικά προσωπικής εικαστικής πρότασης.

Η κινέζικη παροιμία και η σαιξπηρική ρήση που ακολουθούν ήταν από την αρχή σημαντικά στοιχεία προσανατολισμού.

«Το ψάρι που πλάνεϊ είναι ανάλογο με το δίχτυ που κρατάς, όμως, όποιο δίχτυ και να διαθέτεις, το χάος (το πέραν από τη δική σου τάξη πραγμάτων) θα το διαπερνά πάντα. Έτσι το μόνο που μένει είναι να το αναγνωρίσεις...» (κινέζικη παροιμία)

«Είμαστε από την ίδια ύλη που είναι φτιαγμένα τα όνειρα και τη μικρή μας ζωή την περιβάλλει ολόγυρα ύπνος...» (Σαιξπηρ)

Σημαντικός, επίσης, είναι ο προβληματισμός που αναδύεται από τις σύγχρονες αντιλήψεις της θεωρητικής Κβαντικής Φυσικής στα θέματα όπως: η σχετικότητα του χρόνου, η σχέση παρατηρητή και παρατηρούμενου, του κενού με το πλήρες, και άλλων.

Στα πλαίσια των πιο πάνω προβληματισμών, καθένα από τα έργα ολοκληρώνεται σε μια και μοναδική συνάντηση με μοντέλο, χωρίς προσχεδιασμούς και εκ των υστέρων τροποποιήσεις. Το χαρτί λειτουργεί σαν ανοικτό παράθυρο στο πλαίσιο του οποίου αναδύεται και συμπυκνώνεται με αδρές και γρήγορες κινήσεις τόσο ο έξω "αντικει-

μενικός" όσο και ο μέσα "υποκειμενικός κόσμος".

Μέσα από τη ρευστότητα του λευκού και του μαύρου, που αφήνει το κάρβουνο, και με δομικό στοιχείο την ελικρίνεια του ζωγραφικού μέσου, μορφοποιείται ο χώρος, εξαυλώνονται οι μορφές και ανιχνεύονται σχήματα με "Ανθρωπο-Κοσμικό" προσανατολισμό.

Η ισορροπία με το "Χάος" αναζητείται στο μετέωρο βήμα της συνάντησης του τυχαίου με το άγνωστο, εκεί που τα πράγματα "είναι και δεν είναι" και που με δέος γεννούν την αμφισβήτηση και την αέναη, αγωνιώδη ανάγκη επαναπροσδιορισμού της σχέσης μας με τον Κόσμο. Έναν Κόσμο που δεν είναι απλώς ο περιβάλλον χώρος μέσα στον οποίο υπάρχουν τα όντα, αλλά το ξάνοιγμα, η ευρυχωρία μέσα στην οποία τα όντα αποκτούν τον χρόνο τους, το χώρο τους, τις διαστάσεις και το νόημά τους.

Κάποιες Σκέψεις για τη δουλειά του Μελέτη Αποστολίδη

(Ομιλία που έγινε στα εγκαίνια της Έκθεσης των Έργων του στην Γκαλερί Αποκάλυψη στη Λευκωσία στις 7 Μαΐου 2001) Από τον Professor David Fontana Ph.D., Cardiff University and Liverpool John Moores University.

Κυρίες και κύριοι, είναι για μένα τιμή αλλά και προνόμιο να προσκληθώ να μιλήσω στα εγκαίνια της έκθεσης ζωγραφικής του Μελέτη Αποστολίδη. Ο Μελέτης και εγώ είμαστε καλοί φίλοι εδώ και αρκετά χρόνια, και στην πραγματικότητα είμαι ένας από τους πρώτους που απόκτησαν έργο του. Αυτή τη στιγμή έχω δύο έργα του που μου δίνουν απέραντη χαρά κάθε φορά που τα κοιτάζω - κάτι που κάνω, πολύ συχνά, όπως σωστά θα φαντάζεστε.

Έχω παρακολουθήσει με εξαιρετικό ενδιαφέρον την εξέλιξη της

δουλειάς που βλέπετε γύρω σας απόψε. Επιπλέον, ως Καθηγητής της Ψυχολογίας, με ειδικό ενδιαφέρον στις δημιουργικές τέχνες, έχω μάθει πολλά πράγματα συζητώντας με τον Μελέτη για τον τρόπο που το καλλιτεχνικό του χάρισμα λειτουργεί, γιατί ο Μελέτης είναι ένας από τους πολύ λίγους ζωγράφους που μπορούν να μιλήσουν για τη δουλειά τους. Η ζωγραφική έχει τη δική της γλώσσα και συνήθως δεν είναι εύκολο για τον καλλιτέχνη να εκφραστεί με τις λέξεις το ίδιο καλά όπως εκφράζεται στο χαρτί και τον καμβά.

Αυτή η δυσκολία υπάρχει γιατί η διαδικασία της δημιουργίας παραμένει για όλους μας ένα μυστήριο. Πώς γίνεται κάποιος πολύ προικισμένοι άνθρωποι να μπορούν να δημιουργούν κάτι τόσο πρωτότυπο και όμορφο απ' εκεί που προηγουμένως δεν υπήρχε τίποτα; Κατά κάποιο τρόπο, αυτή είναι μια μαγική διαδικασία και γνωρίζω ότι όταν ο Μελέτης ζωγραφίζει βυθίζεται ο ίδιος στην μαγεία επιδιώκοντας στο τελειωμένο έργο το ίδιο στοιχείο της αποκάλυψης και της έκπληξης που ανακαλύπτουμε και εμείς ως παρατηρητές.

Αν και ως ψυχολόγοι μπορεί να μην είμαστε ικανοί να εξηγήσουμε τις δημιουργικές τέχνες, γνωρίζουμε όμως αρκετά για τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν την τέχνη. Χάρην ευκολίας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι βλέπουμε μέσω τριών διαφορετικών ματιών, το καθ' ένα από τα οποία είναι, με το δικό του τρόπο, εξ ίσου σημαντικό.

Αρχικά, είναι το μάτι του σώματος, το οποίο ανταποκρίνεται στον ρεαλισμό, την τέχνη δηλαδή που μας παρουσιάζει τον φυσικό κόσμο, που μας βοηθά να εκτιμήσουμε αυτό το φυσικό κόσμο με πλουσιότερους και βαθύτερους τρόπους. Δεύτερον, είναι το μάτι της νόησης το οποίο ανταποκρίνεται στην αφηρημένη τέχνη και στο σουρεαλισμό, την τέχνη η οποία ζητά από τον παρατηρητή να συμπληρώσει ο ίδιος αυτό που βλέπει μπροστά του με το να προσδώσει το δικό του νόημα και ερμηνεία. Και τρίτο, είναι το μάτι του

πνεύματος που ανταποκρίνεται στην τέχνη η οποία υπερβαίνει την συνηθισμένη εμπειρία και που μας μεταφέρει στα πιο ψηλά επίπεδα του εαυτού μας, επίπεδα που προηγουμένως μπορεί και να μην γνωρίζαμε ότι υπήρχαν.

Η παρούσα έκθεση, η οποία αποτελεί το τελευταίο μέρος μια σειράς 130 και πλέον έργων, ανταποκρίνεται κατά σειρά, στο μάτι του σώματος, στο μάτι του νου και στο μάτι του πνεύματος και έχει επιτύχει να φέρει μαζί και τους τρεις τρόπους θέασης των έργων που βλέπετε γύρω σας. Κάθε έργο ξεκινά με την έμπνευση που το μοντέλο παρέχει, ακολουθεί στην συνέχεια η ελεύθερη, ρέουσα έκφραση σχημάτων και κινήσεων διαμέσου των οποίων αναδύεται η υπερβατική πνευματική ποιότητα των έργων. Έτσι, σε κάθε έργο βλέπουμε την αλληλοσυσχέτιση του χώρου με την μορφή, του φωτός με το σκοτάδι, της ηρεμίας με την κίνηση, της πραγματικότητας με το όνειρο, μια αλληλο-συσχέτιση που μας χαρίζει μια τόσο βαθιά εμπειρία και που μας μεταφέρει σε επίπεδο υπερβατικής συνειδητοποίησης, επίπεδο στο οποίο παρέχεται η δυνατότητα να παρακολουθεί κανείς το έργο για μεγάλη χρονική περίοδο, όπως κάνω εγώ, συνεπαρμένος και γοητευμένος από το περιεχόμενο που μεταδίδεται σε μας.

Το όλο αποτέλεσμα αναδεικνύεται σημαντικά και από το γεγονός ότι ο Μελέτης χρησιμοποιεί δύο μόνο βασικά υλικά, χαρτί και κάρβουνο, υλικά τα οποία παρέχονται από την φύση. Το χαρτί είναι απλά ξύλο πολτοποιημένο και το κάρβουνο απλά ξύλο καμένο. Η χρήση αυτών των φυσικών υλικών προσδίδει στα έργα, μια μοναδική ποιότητα, καθαρότητα και διαφάνεια μακριά από διακοσμήσεις και παρεμβολές. Αυτό κατά παράδοξο τρόπο μας καθιστά ικανούς να γινόμαστε ένα με τον πίνακα, να μπαίνουμε μέσα και να ταυτιζόμαστε μαζί του, και κάθε φορά που ενεργούμε με αυτό τον τρόπο αποκτούμε μια πρωτόγνωρη εμπειρία, μια εμπειρία που ενδυναμώνει τη ζωή μας και προκαλεί ανάταση στο πνεύμα μας.

Για τη στρατηγική φυσιογνωμία της ανανεωτικής Αριστεράς

Γράφει ο **Κώστας Σταμάτης**

ΜΟΤΟ 1

Μ

ια παρατεταμένη κρίση υπερσυσσώρευσης μπορεί να ωθήσει τις κυρίαρχες τάξεις σε απεμπλοκή τους από τα σχήματα κρατικού παρεμβατισμού, που στο μεταξύ έχουν ενδεχομένως εγκαθιδρυθεί. Αυτό ακριβώς συνέβη με τον επιθετικό «νεοφιλελευθερισμό» στην καμπή του εικοστού αιώνα. Σε παρόμοια ιστορική σύνθεση πραγμάτων αυτό που προέχει δεν είναι απλώς η παλινόρθωση του παλιού, καλού κείνσιανισμού του κοινωνικού κράτους, αλλά η δραστική μεταστοιχείωσή του στην κατεύθυνση ενός δημοκρατικού σοσιαλισμού, σήμερα πια σε πλανητική κλίμακα.

ΜΟΤΟ 2

Οι πολίτες του κόσμου χρειάζονται μια παγκόσμια Πολιτεία. Δηλαδή κάτι διαφορετικό από το παγκόσμιο καταναλωτικό κοινό το οποίο ονειρεύονται οι ιθύνοντες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Μια παγκόσμια πολιτεία, όμως, προαπαιτεί ή πάντως συμβαδίζει

με μια titάνια συνάρθρωση διαφορετικών επιπέδων κοινωνικής ευημερίας. Στο εσωτερικό ενός εθνικού κράτους δικαίως θεωρούμε πολιτικώς ανήθικο να υπάρχουν περιοχές της χώρας στις οποίες οι άνθρωποι πένονται και λιμοκτονούν. Έτσι και στην κλίμακα της οικουμένης, είναι εξίσου ανυπόφορο ηθικά να υπάρχουν χώρες και περιφέρειες που μαστίζονται από την πείνα, την αρρώστια και την ανέχεια.

ΜΟΤΟ 3

Η τρίτη χιλιετία έχει έλθει ως εποχή των έσχατων ορίων. Κατ' αυτήν προμηνύονται καταστατικές παραβιάσεις των ορίων μεταξύ ανθρώπου και μηχανής, μεταξύ ανθρώπου και ζώου. Επίσης, αναμένονται οριακές παραβιάσεις των αντοχών του γήινου οικοσυστήματος. Έτσι, τα χρονικά όρια για την εναλλαγή των ιστορικών φάσεων απελευθέρωσης και επανελέγχου της αγοράς έχουν στενέψει υπερβολικά, αν δεν έχουν εξαντληθεί κιόλας. Αρχεί οι συνειδήσεις των ανθρώπων να τολμήσουν να οραματισθούν κάτι αυθεντικά καλύτερο και καινούργιο.

ΜΟΤΟ 4

Η εθνοκεντρική άσκηση της πολιτικής δεν είναι η μόνη πιθανή αυταπάτη. Εκ διαμέτρου αντίθετα προς αυτή προβάλλει η εξίσου ατελέσφορη και πολιτικώς ανενεργός ιδέα ότι απέναντι στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό μπορεί να υπάρξει μια καθολική ανατροπή του παντός, εν είδει μιας ουρανοκατέβατης επαγγελίας σοσιαλιστικού μετασχηματισμού. Οι οραματικές δεσμεύσεις ουδόλως απαλλάσσουν τα πολιτικά υποκείμενα που εμπνέονται από αυτές από το καθήκον να καταπιαστούν εδώ και τώρα με τους όρους της κοινωνικής συνύπαρξης του ανθρώπινου γένους, που απειλούνται. Η διαλεκτική της κοινωνικής μεταβολής είναι καταδικασμένη να είναι διαλεκτική του συγκεκριμένου, που αναμετράται με την επιτακτική ανάγκη προγραμματικών επεξεργασιών στο ιστορικό παρόν. **Μια διαλεκτική ριζοσταστικού μεταρρυθμισμού, επομένως.**

ΜΟΤΟ 5

Επομένως, η στρατηγική φυσιογνωμία της ανανεωτικής Αριστεράς προσδιορίζεται σε σχέση με τις ουσιώδεις διαρθρώσεις της αστικής κοινωνίας που πρέπει να αλλάξουν. **Με ποιο γνώμονα; Με το ενδιαφέρον να παρασκευασθούν ιστορικά προϋποθέσεις για ουσιαστική ισότητα, για πραγματική ελευθερία, για κοινωνική δικαιοσύνη και δημοκρατικό αυτοκαθορισμό για όλα τα μέλη του ανθρώπινου γένους, δίχως διακρίσεις. Με ανοικτό ορίζοντα την υπέρβαση του καπιταλισμού, με διαφύλαξη και εμπλουτισμό του αξιακού αποθέματος της νεωτερικότητας για ίση ελευθερία όλων των ανθρώπων και όλων των λαών.**

Ενόψει του προγραμματικού συνεδρίου του ΣΥΝ, καθίσταται επιτακτική πλέον η διασαφήνιση της στρατηγικής φυσιογνωμίας του. Αφετηρία πρέπει να είναι η οριστική αποκόλληση από στρατηγικά σχέδια, που στον εικοστό αιώνα ταυτίστηκαν με κρατιστική διαχείριση των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Η ανανεωτική Αριστερά προ πολλού είχε απορρίψει το πολλαπλώς αυταρχικό πρότυπο κρατικού καπιταλισμού σοβιετικού τύπου. Απομένει η νηφάλια επανεκτίμηση του σοσιαλδημοκρατικού κείνσιανισμού, όπως αυτός εφαρμόστηκε σε επίπεδο εθνικού κράτους. Εν πάση περιπτώσει, συμβολικά, η επιζητούμενη στρατηγική ανανέωση του ΣΥΝ πρέπει

να σηματοδοτηθεί, εκτός των άλλων, με τη μεταβολή της ονομασίας του κόμματος σε **Συνασπισμό της Αριστεράς και της Οικολογίας.**

I. Κοινωνικό κράτος, κείνσιανισμός και ανάγκη υπέρβασης του καπιταλισμού

Η ανασυγκρότηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης και η αναστήλωση ενός προωθημένου κοινωνικού κράτους αποτελεί, πράγματι, γενικευμένο σύμφερον των σύγχρονων κοινωνιών, αν αυτές επιθυμούν να μη μεταπέσουν σε γενικό πόλεμο όλων εναντίον όλων. Επειδή, όμως, οι όροι της απασχόλησης έχουν μεταβληθεί ουσιαστικά, η απλή επιστροφή στο μεταπολεμικό κοινωνικό κράτος ούτε εφικτή είναι, πιθανώς, αλλά ούτε καν αρκετή.

Σήμερα απαιτείται δραστική μεταρρύθμιση του κεφαλαιοκρατικού καταμερισμού εργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Παρόμοια ιδέα για έλλογη αναμόρφωση της κοινωνικής ζωής φαίνεται ουτοπική. Όχι διότι η ιδέα αυτή έχει όντως απαξιωθεί ηθικοπολιτικά στον απομαγευμένο αστικό κόσμο. Αλλά διότι η ριζωμένη εργαλειώδη ορθολογικότητα του τεχνολογικά αναπτυσσόμενου καπιταλισμού συντελεί ώστε η έλλογη υπέρβαση του καπιταλισμού να μοιάζει με ματαιοπονία ή φενάκη.

Μήπως ένας εκσυγχρονισμένος κείνσιανισμός, αναβαθμισμένος με διεθνή εμβέλεια εφαρμογής, θα μπορούσε να αναστρέψει την εν πολλοίς διαστροφική διάρθρωση των πραγμάτων, που σφραγίζεται από τις διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης υπό το πρόσχημο του νεοφιλελευθερισμού; Παρόμοια στρατηγική είναι και θεμιτή και επιθυμητή, τουλάχιστον μεσοπροθέσμως. Ιδίως μάλιστα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την τεράστια εσωτερική αγορά, μια πολιτική τόνωσης της ενεργού ζήτησης μπορεί να αποβεί πολλαπλώς επωφελής.

Δεν πρέπει πάντως να παραγνωρίζεται ότι σιωπηρή προϋπόθεση μιας κείνσιανής προσέγγισης είναι ότι το κράτος οφείλει να παρεμβαίνει στις διαδικασίες της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής και ανταλλαγής, διατηρώντας ωστόσο τις δομές της τελευταίας, ώστε να εξασφαλισθούν μακροπροθέσμως συνθήκες σταθερής κερδοφορίας του κεφαλαίου. Η ιστορική εμπειρία του εικοστού αιώνα έχει αποδείξει, παρά ταύτα, ότι η τελευταία στόχευση είναι αδύνατον να παγιωθεί στο διηνεκές.

Η κείνσιανή θεωρία παρουσιάζει μια σοβαρή ρωγή ως προς τις περιόδους κατά τις

οποίες οι κρατικές δαπάνες, που χρηματοδοτούνται μέσω ελλειμμάτων, εκτοξεύονται τα τελευταία στα ύψη, καθιστώντας δυνατή την ανησυχητική επανεμφάνιση της ανεργίας. Κατά μία παράδοξη τροπή της ίδιας της κείνσιανής θεωρίας, αυτή φαίνεται να ευνοεί ορισμένη «κλιση μέλλοντος», με την έννοια ότι αφαιρεί δυνατότητες απασχόλησης από το μέλλον, για να ενδυναμώσει την απασχόληση στο παρόν. Η θεωρία αυτή, λοιπόν, συλλαμβάνεται να χωλαίνει, αν μη τι άλλο, ως προς τη φάση συσσώρευσης του κεφαλαίου κατά την οποία σημειώνεται σαφής πτώση του μέσου ποσοστού κέρδους, τα δε κίνητρα για επενδύσεις είναι ασθενή.

Μια παρατεταμένη κρίση υπερσυσσώρευσης μπορεί να ωθήσει τις κυρίαρχες τάξεις σε απεμπλοκή τους από τα σχήματα κρατικού παρεμβατισμού, που στο μεταξύ έχουν ενδεχομένως εγκαθιδρυθεί. Αυτό ακριβώς συνέβη με τον επιθετικό «νεοφιλελευθερισμό» στην καμπί του εικοστού αιώνα. Σε παρόμοια ιστορική σύνθεση πραγμάτων αυτό που προέχει δεν είναι απλώς η παλινόρθωση του παλιού, καλού κείνσιανισμού του κοινωνικού κράτους, αλλά η δραστική μεταστοιχειώσή του στην κατεύθυνση ενός δημοκρατικού σοσιαλισμού, σήμερα πια σε πλανητική κλίμακα.

Με άλλα λόγια, μακροπροθέσμως η κρατική διεύθυνση της καπιταλιστικής οικονομίας, με αυξημένες δημόσιες δαπάνες που στηρίζονται σε δημοσιονομικά ελλείμματα, προσκρούει σε σύμφυτα όρια του ίδιου του καπιταλιστικού συστήματος. Ακόμη και αν υπάρξει διεθνώς ένας τέλειος συντονισμός ανάμεσα σε εθνικές κυβερνήσεις που συναποφασίζουν ειλικρινώς να ακολουθήσουν πιστά κείνσιανή πολιτική, είναι αδύνατον να αποσοβηθεί εντελώς η πτώση του μέσου ποσοστού κέρδους και μια μακροοικονομική κρίση του καπιταλιστικού συστήματος.

Ίσως το βαθύτερο πρόβλημα της κείνσιανής θεωρίας είναι ότι αποδέχεται εν τέλει την κερδοφορία του κεφαλαίου ως κινητήρια δύναμη της «οικονομίας» εν γένει. Το ζητούμενο, όμως, είναι πώς να οικοδομηθεί ένα καινούργιο σύστημα παραγωγής της κοινωνικής ζωής, το οποίο να παραμερίζει αυτή τη φθοροποιό αρχή οργάνωσης της κοινωνίας. Θα ήταν υποτιμητικό για το ανθρώπινο γένος να υποθέσουμε ότι η δίψα του κέρδους είναι περίπου εγγεγραμμένη στο DNA του.

II. Παγκοσμιοποίηση στην εποχή των ορίων

Ετσι όπως εξελίσσεται μέχρι στιγμής η παγκοσμιοποίηση, ο κόσμος θρηνματίζεται

και ενοποιείται μέσα από έναν γενικευμένο εγωτικό ανταγωνισμό όλων εναντίον όλων. Η κοινωνική ενσωμάτωση των ανθρώπων μέσω της διεθνοποιημένης αγοράς, με παραγκωνισμό των μέχρι σήμερα ιστορικών γνωσμένων τρόπων ενσωμάτωσης των ατόμων σε ένα κοινωνικό ιστό, είναι εξαιρετικώς αδύναμη και συμβολικώς ανέστια. Μια τολμηρή θεσμική επινοητικότητα θα ήταν δυνατόν να αναδείξει νέες συμβολικές *αγκυρώσεις* των ανθρώπων σε περιφερειακό και σε υπερεθνικό επίπεδο.

Οι πολίτες του κόσμου χρειάζονται μια παγκόσμια Πολιτεία. Δηλαδή κάτι διαφορετικό από το παγκόσμιο καταναλωτικό κοινό το οποίο ονειρεύονται οι ιθύνοντες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Μια παγκόσμια πολιτεία, όμως, προσπατεί ή πάντως συμβαδίζει με μια τιτάνια συνάρθρωση διαφορετικών επιπέδων κοινωνικής ευημερίας. Στο εσωτερικό ενός εθνικού κράτους δικαίως θεωρούμε πολιτικώς ανήθικο να υπάρχουν περιοχές της χώρας στις οποίες οι άνθρωποι πένονται και λιμοκτονούν. Έτσι και στην κλίμακα της οικουμένης, είναι εξίσου ανυπόφορο ηθικά να υπάρχουν χώρες και περιφέρειες που μαστιζονται από την πείνα, την αρρώστια και την ανέχεια.

Μια παγκόσμια Πολιτεία λογικά προϋποθέτει ακόμη βαθμίδες πολιτικής ολοκλήρωσης, καθώς και τη συναίνεση διαφορετικών ιστορικών χρόνων μεταξύ των κοινωνιών. Εξαιρετικώς δύσκολα πράγματα, δηλαδή. Μολονότι μια τέτοια προοπτική ακόμη δεν διαγράφεται ευκρινώς στον ιστορικό ορίζοντα, αξίζει εντούτοις τον κόπο να εργασθούμε, ώστε να παρασκευασθούν οι διανοητικές και οι θεσμικές προϋποθέσεις της. Αν αυτό δεν μπορεί εισέτι να γίνει σε παγκόσμιο επίπεδο, ας δοκιμασθεί σε περιφερειακό, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προσώρας, η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση δεν είναι απλώς μια φάση του οικονομικού κύκλου του παγκόσμιου καπιταλισμού, όπως αυτός εξελίσσεται με κύματα διάρκειας μερικών δεκαετιών. Δεν είναι απλώς μια ειδική περίοδος, την οποία ιστορικά προορίζεται να διαδεχθεί μια άλλη φάση, κατά την οποία η αγορά θα συγκατατεθεί επί τέλους να χαλιναγωγηθεί, αντιλαμβανόμενη ότι διαφορετικά κινδυνεύουν οι ίδιες οι κοινωνικές και οι οικολογικές βάσεις της αναπαραγωγής της. Εδώ πρόκειται για βαθύτατη κρίση πολιτισμού, που ισοδυναμεί με γενική διασάλευση της σχέσης της ανθρωπότητας με τη Φύση, με γενική απορρύθμιση της κοινωνικής συνθήκης των ανθρώπινων όντων μεταξύ τους.

Η τρίτη χιλιετία έχει έλθει ως εποχή των έσχατων ορίων. Κατ' αυτήν προμηνύονται καταστατικές παραβιάσεις των ορίων μεταξύ ανθρώπου και μηχανής, μεταξύ ανθρώπου και ζώου. Επίσης, αναμένονται οριακές παραβιάσεις των αντοχών του γήινου οικοσυστήματος. Έτσι, τα χρονικά όρια για την εναλλαγή των ιστορικών φάσεων απελευθέρωσης και επανελέγχου της αγοράς έχουν στενέψει υπερβολικά, αν δεν έχουν εξαντληθεί κιάλας. Αρκεί οι συνειδήσεις των ανθρώπων να τολμήσουν να οραματισθούν κάτι αυθεντικά καλύτερο και καινούργιο.

III. Μια νέα δημοκρατική κοινωνικότητα σε ένα πολιτισμό αλληλεγγύης σε πλανητική κλίμακα

Α. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, απαιτείται μια αναθεμελίωση της πολιτικής εντός, αλλά και πέραν των συνόρων εθνικής κυριαρχίας, με μορφές και πλαίσια περιφερειακών ολοκληρώσεων αλλά και μιας παγκόσμιας συνεννόησης. Χρειάζεται δηλαδή η ανασύσταση δημόσιων χώρων προβολής αιτημάτων και δημοκρατικής διαβούλευσης ως προς αυτά, από πολίτες που εμφανίζονται από την αρετή της πολιτικής συμμετοχής, από το πάθος του πολιτικού αγώνα.

Η εθνοκεντρική άσκηση της πολιτικής δεν είναι η μόνη πιθανή αυταπάτη. Εκ διαμέτρου αντίθετα προς αυτή προβάλλει η εξέλιξη του ατελέσφορου και πολιτικώς ανενεργός ιδέα ότι απέναντι στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό μπορεί να υπάρξει μια καθολική ανατροπή του παντός, εν είδει μιας ουρανοκατέβατης επαγγελίας σοσιαλιστικού μετασχηματισμού. Οι οραματικές δεσμεύσεις ουδόλως απαλλάσσουν τα πολιτικά υποκείμενα που εμπνέονται από αυτές από το καθήκον να καταπιαστούν εδώ και τώρα με τους όρους της κοινωνικής συνύπαρξης του ανθρώπινου γένους, που απειλούνται. Η διαλεκτική της κοινωνικής μεταβολής είναι καταδικασμένη να είναι διαλεκτική του συγκεκριμένου, που αναμετράται με την επιτακτική ανάγκη προγραμματικών επεξεργασιών στο ιστορικό παρόν. Μια διαλεκτική ριζοσπαστικού μεταρρυθμισμού, επομένως.

Η δέουσα φυσιογνωμία της ανανεωτικής Αριστεράς δεν μπορεί να συγκροτηθεί παρά με βάση μια κριτική θεωρία της νεωτερικότητας, της αστικής κοινωνίας, του καπιταλισμού. Μια θεωρητική αντίληψη, δηλαδή, η οποία θα ξεκινούσε με το βαθύτατα αξιολογικό ερώτημα: μήπως θα άξιζε τον

κόπο τα κοινωνικά πράγματα να είναι διαφορετικά καμωμένα σε σύγκριση με τη διάθρωσή τους στον υπαρκτό καπιταλισμό; Επομένως, η στρατηγική φυσιογνωμία της ανανεωτικής Αριστεράς προσδιορίζεται σε σχέση με τις ουσιώδεις διαρθρώσεις της αστικής κοινωνίας που πρέπει να αλλάξουν.

Με ποιο γνώμονα; Με το ενδιαφέρον να παρασκευασθούν ιστορικά προϋποθέσεις για ουσιαστική ισότητα, για πραγματική ελευθερία, για κοινωνική δικαιοσύνη και δημοκρατικό αυτοκαθορισμό για όλα τα μέλη του ανθρώπινου γένους, δίχως διακρίσεις. Με ανοικτό ορίζοντα την υπέρβαση του καπιταλισμού, με διαφύλαξη και εμπλουτισμό του αξιακού αποθέματος της νεωτερικότητας για ίση ελευθερία όλων των ανθρώπων και όλων των λαών.

Το σύγχρονο πρόταγμα σοσιαλιστικής και συνάμα οικολογικής ανάπτυξης των αστικών κοινωνιών αρτιώνεται γύρω από τις αξίες χειραφέτησης από κάθε μορφή ετερονομίας. Καίριες εκφάνσεις ετερονομίας συνάπτονται προς τις σχέσεις εκμετάλλευσης, ταξικής κυριαρχίας και οικολογικής διακινδύνευσης της υφής, που συνδέονται εγγενώς με τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής και ανταλλαγής.

Υπάρχουν ωστόσο και πτυχές ετερονομίας που δεν ανάγονται στο κεφαλαιοκρατικό υπόβαθρο της κοινωνικής ζωής, οι οποίες επίσης χρήζουν ρηξικέλευθων τομών. Τέτοιες είναι παραδοσιακές, προνεωτερικές διαρθρώσεις εξουσίας (π.χ. Κράτους και Εκκλησίας), ιεραρχικές δομές που διαπερνούν εγκάρσια την κοινωνία, αρχίζοντας από την οικογένεια και τις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, έως τις σχέσεις μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών ή ανάμεσα σε διαφορετικές εθνοτικές, πολιτισμικές ή θρησκευτικές ομάδες πληθυσμών.

Β. Για ένα ζωντανό πολιτικό χώρο της Αριστεράς είναι αναπότρεπτο το περιήφιο ζήτημα των πολιτικών συμμαχιών να επανέρχεται ως θέμα συζήτησης. Ωστόσο, αν ομιλούμε για κάτι βαθύτερο και οργανικότερο από μια καιροσκοπική συνένωση με οποιονδήποτε, τότε είμαστε αναγκασμένοι και εμείς και οι εν δυνάμει συνομιλητές μας να τοποθετηθούμε επί της ουσίας.

Είμαστε υποχρεωμένοι τότε να προβούμε σε κρίσιμες αναγωγές στις υποκείμενες κοινωνικές διαρθρώσεις και να λάβουμε θέση ως προς τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Να εντοπίσουμε με ειλικρίνεια και εις βάθος τα διακυβεύματα και να στοχασθούμε προγράμματα κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Να επεξεργασθούμε περιγράμματα διαρθρωτι-

κών αλλαγών, που να διανοίγουν διόδους για μια σοσιαλιστική και οικολογική αναμόρφωση των σύγχρονων κοινωνιών. Και όλα αυτά με εκατέρωθεν σοβαρή δέσμευση για την προώθηση των προσβλεπόμενων μεταρρυθμίσεων, με ένα όντως εναλλακτικό πρόγραμμα διακυβέρνησης, αντίξιο της σοσιαλιστικής και οικολογικής Αριστεράς. Εν ολίγοις, αναζητούμε μια πολιτική ριζοσπαστικού μεταρρυθμισμού και όχι απλής αναπαλαίωσης του καπιταλισμού.

Ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει ο δυτικός καπιταλισμός, το κοινωνικό κράτος μεταπολεμικά και τα αντίστοιχα επίπεδα κοινωνικής ευημερίας, επιβλήθηκαν εκ των κάτω, υπό την πίεση του αντιφασιστικού αγώνα, ασφαλώς, αλλά κυρίως από ισχυρές δυνάμεις σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές, δηλαδή «αντικαπιταλιστικής» προοπτικής. Το ίδιο συνέβη εξάλλου και με τη μετατροπή των φιλελεύθερων ολιγαρχιών του 19ου αιώνα σε πολιτεύματα πολιτικής δημοκρατίας με καθολική ψηφοφορία.

Ανάλογα ισχύουν και σήμερα, μολονότι -ή ίσως ακριβώς επειδή- η ευρύτερη ιστορική συγκυρία είναι δυσμενέστερη. Οποιοσδήποτε «κοινωνικός έλεγχος», ακόμη και η παραμικρότερη «ρύθμιση» επί της διεθνοποιημένης οικονομίας της αγοράς, θα καταστούν εφικτά μονάχα εφόσον σε αυτήν αντιταχθούν διεθνώς κινήματα η προοπτική των οποίων να πηγαίνει ακόμη μακρύτερα. Αν κάτι τέτοιο δεν συμβεί, τότε οι λαοί θα συνεχίσουν να είναι ανήμποροι να επιβάλουν στους κυβερνήτες τους και στην αυδοσία του κεφαλαίου ακόμη και το αυτονόητο, όπως π.χ. τη λήψη μέτρων για τη μείωση της τρύπας του όζοντος στην ατμόσφαιρα.

Η ευρωπαϊκή ανανεωτική Αριστερά καθόλου δεν αρνείται εκ προοιμίου την προοπτική ενός ευρέος πολιτικού συνασπισμού, στόχος του οποίου θα ήταν η ανυποχώρητη υπεράσπιση των όρων ζωής που απειλούνται από το σύγχρονο διεθνοποιημένο καπιταλισμό. Έστω και με τον περιορισμένο σκοπό να επιβληθούν ρυθμίσεις, όρια και κοινωνικός έλεγχος πάνω στις αγορές. Προφανώς σε παρόμοιο συνασπισμό θα συμπεριλαμβάνονταν ισχυρές δυνάμεις της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας.

Τούτο, όμως, προϋποθέτει κυρίως μια τολμηρή αλλαγή πλεύσης των δυνάμεων αυτών. Προαπαιτεί την αποχώρησή τους από το νεοσυντηρητικό πρότυπο διακυβέρνησης, προς μια κατεύθυνση, αν μη τι άλλο και πάντως μεσοπροθέσμως, συνεπούς κείναιανισμού, σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Ενόσω, όμως, το ζητούμενο αυτό μένει ανι-

κανοποίητο, τα όποια παράπονα πρέπει να αποτείνονται προς τον αληθινό αποδέκτη τους: προς όσους εφαρμόζουν εξακολούθητικά δεξιά πολιτικά, ενώ η επωνυμία τους συνεχίζει να αναγράφει την ξεθωριασμένη έκφραση: «σοσιαλιστικό κίνημα».

IV. Εναλλακτική απάντηση στο νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό

Ο χώρος της ριζοσπαστικής Αριστεράς και της Οικολογίας, στη χώρα μας αλλά και διεθνώς, καλείται σήμερα να ανασυγκροτήσει τη στρατηγική του φυσιογνωμία. Σχηματίζεται μια δημοκρατική κοινωνία σοσιαλιστική και οικολογικά ασφαλή, σε οικουμενική κλίμακα. Αντιμάχεται με συνέπεια τη νεοφιλελεύθερη οπισθοδρόμηση των σύγχρονων κοινωνιών. Ο νεοφιλελεύθερος και διεθνοποιημένος καπιταλισμός καταστρέφει τις φυσικές, τις οικονομικές, τις πολιτικές και τις πολιτισμικές προϋποθέσεις για την αξιοπρεπή διαβίωση του ανθρώπινου γένους.

Α. Απέναντι σε αυτή την ολέθρια κατάσταση πραγμάτων απαιτείται μια απάντηση σε παγκόσμια κλίμακα, με πνεύμα κοινωνικής αλληλεγγύης και οικολογικής συνυπευθυνότητας. Στοιχεία παρόμοιας απάντησης συνθέτουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα ζητούμενα:

- 1) Η διαγραφή των υπέρογκων χρεών των πτωχών χωρών προς τις πλούσιες χώρες και τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.
 - 2) Η επιβολή ενός φόρου στις διεθνείς χρηματιστηριακές συναλλαγές, ώστε να χρηματοδοτηθεί η καταπολέμηση της φτώχειας και η προστασία του περιβάλλοντος.
 - 3) Η θεώρηση των φυσικών πόρων που εναπομένουν στον πλανήτη μας ως κοινή κληρονομία της ανθρωπότητας, με σταθερή βοήθεια απέναντι στις αντίστοιχες χώρες.
 - 4) Το δικαίωμα της ανθρωπότητας στη διατροφή, με επισιτιστική ασφάλεια για τους πτωχότερους πληθυσμούς και διατήρηση επαρκών αποθεμάτων τροφίμων.
 - 5) Η προώθηση ενός προτύπου ολιγαρχούς αφθονίας, ώστε να εργαζόμαστε λιγότερο και όλοι, να καταναλώνουμε λιγότερα και να αφήσουμε τον πλανήτη κατοικήσιμο για τις γενιές του μέλλοντος.
 - 6) Αντιτασσόμαστε σθεναρά στα καταστροφικά για τους λαούς σχέδια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ούτε η Γη ούτε η ζωή μας είναι εμπόρευμα.
- Β. Ειδικότερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να συγκροτηθεί μία συνο-

λική διαχείριση των ευρωπαϊκών κοινωνιών ριζικά διαφορετική από αυτή την οποία συναποδέχονται σήμερα οι (συντηρητικές και κεντροαριστερές) πολιτικές δυνάμεις της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης. Προσβλέπουμε την ανοικοδόμηση ενός προωθημένου κοινωνικού κράτους, ως σφαιρικής κοινωνικής μεταρρύθμισης ικανής να ανοίξει το δρόμο σε διαδικασίες σοσιαλιστικού μετασχηματισμού. Είναι πολύ φτωχός ο στόχος μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς με κοινό νόμισμα. Και είναι εντελώς αντίθετο με τα οράματά μας το δόγμα της νεοφιλελεύθερης απολυταρχίας «η αγορά αποφασίζει, οι κυβερνήσεις ακολουθούν και οι λαοί υπακούουν».

Αντιπροτείνουμε μεσοπρόθεσμα:

- 1) Μια σφαιρική και θετική αντιμετώπιση της κατανομής της εργασίας. Μείωση του χρόνου εργασίας δίχως ελάττωση των αμοιβών. Αντιθέτως προς τη φιλολογία της «απασχολησιμότητας», εμμένουμε στο δικαίωμα όλων σε αξιοπρεπή εργασία. Επίσης, στην υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για την αποκατάσταση συνθηκών πλήρους απασχόλησης, με ανανεωμένο περιεχόμενο, με βάση τις ανάγκες των εργαζομένων, βοηθούσης και της σύγχρονης τεχνολογίας.
- 2) Η δημοσιονομική πολιτική αρμόζει να αποβλέπει στην πλήρη απασχόληση και όχι στο μηδενισμό των ελλειμμάτων με οποιοδήποτε αντίτιμο. Η αυτοπεριοριστική δημοσιονομική πολιτική σημαίνει αντιθέτως ότι καθένας λαός στερείται της δυνατότητας να καθορίζει συλλογικά την επιθυμητή οικονομική πολιτική, με κοινωνικό έλεγχο επί των αγορών.
- 3) Η νομισματική πολιτική πρέπει να αποσπασθεί από την ανεξέλεγκτη και ολιγαρχική διαχείριση της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας. Αξίζει να τεθεί υπό τον έλεγχο του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ενώ παράλληλα αναζητείται μια θεσμική φαντασία για τη δημοκρατικότερη συγκρότηση και λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμών. Η σύγκλιση των ευρωπαϊκών κοινωνιών αξίζει να είναι ουσιαστική και όχι στη βάση ονομαστικών δεικτών.
- 4) Η άνοδος των αμοιβών εργασίας είναι στοιχειώδης υποχρέωση κοινωνικής δικαιοσύνης, συγχρόνως όμως και βασικός όρος για οικονομική ανάκαμψη, αφού τονώνεται η ενεργός ζήτηση. Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο είναι δυνατόν να υπάρξει μεσοπρόθεσμα μια επιθετική κέϊνσιανή πολιτική, ακριβώς λόγω του μεγέθους της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς. Συνάμα απαιτείται η περιστολή του κεφαλαιοκρατικού ελέγχου επί

της μισθωτής εργασίας και κοινωνικός έλεγχος των αγορών.

5) Ένας ανακαινισμένος δημόσιος τομέας μπορεί να βοηθήσει αποφασιστικά στην αποκατάσταση συνθηκών πλήρους απασχόλησης και στη διατήρηση υψηλών προδιαγραφών κοινωνικής ευημερίας και κοινωνικής ασφάλειας. Η αποτίμηση των δημόσιων υπηρεσιών πρέπει να γίνεται με κριτήρια κοινωνικής ωφελιμότητας και όχι βάσει αγοραίων εκτιμήσεων.

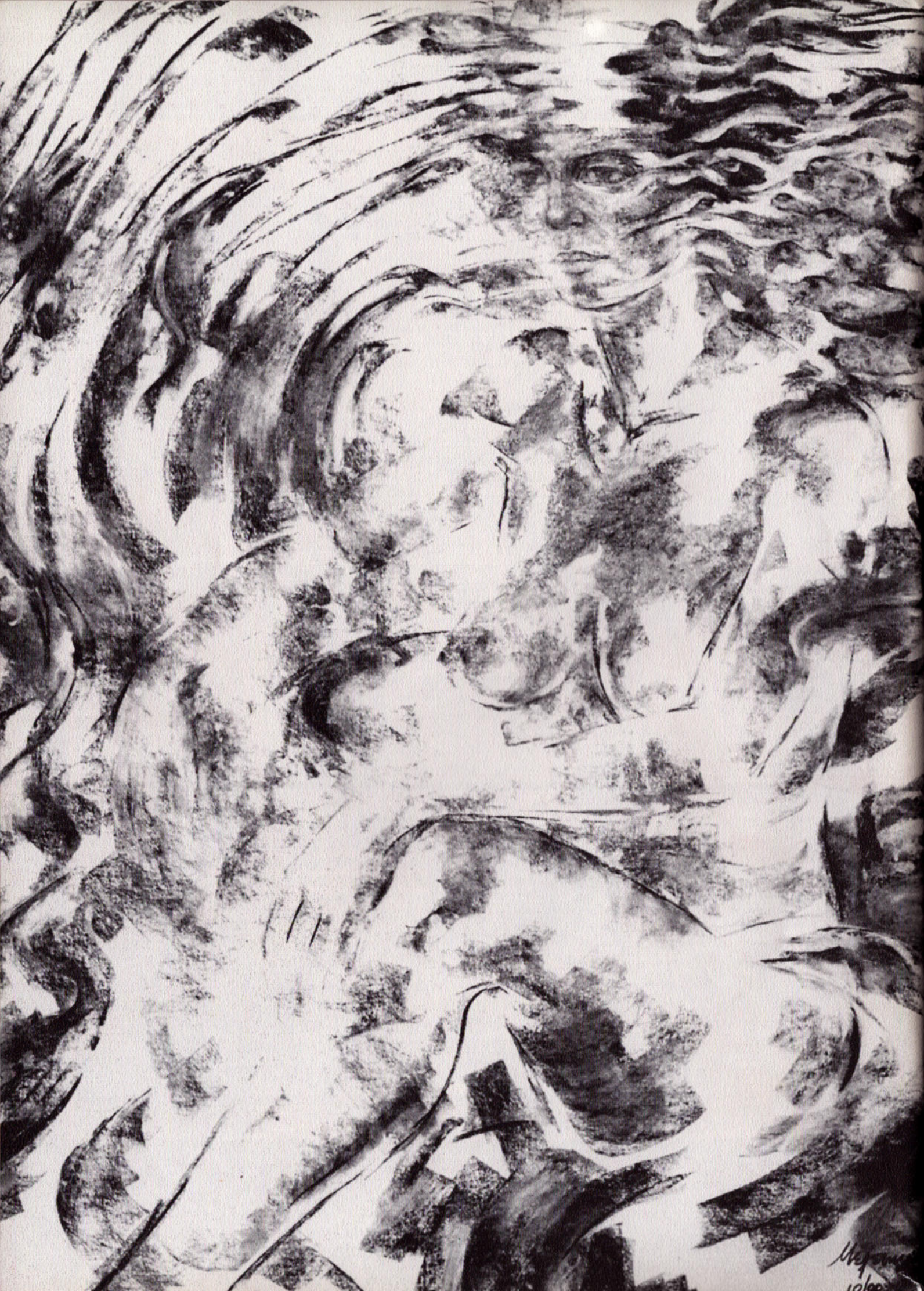
6) Η προστασία του οικοσυστήματος πρέπει να θεωρηθεί ποιοτική σταθερά για οποιαδήποτε περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Η οικονομική δραστηριότητα είναι θεμιτή μονάχα εφόσον είναι βιώσιμη και φιλική προς το περιβάλλον.

Μακροπρόθεσμα αξιόνομη η δημοκρατική αρχή να εισχωρήσει και στο ίδιο το πεδίο της κοινωνικής παραγωγής. Αμετάθετος στρατηγικός στόχος της Αριστεράς είναι η συλλογική παραγωγή και ιδιοποίηση του κοινωνικού πλούτου, με υπέρβαση της ατομικής ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα εργασίας και ικανοποίησης των ανθρώπινων αναγκών. Αυτό προϋποθέτει δραστικό μετασχηματισμό των ιδίων των όρων της κοινωνικής παραγωγής, μέσα από συλλογική διαβούλευση και με δημοκρατικές αποφάσεις σχετικά με το τι, πώς και γιατί είναι καλό να παράγουμε και να καταναλώνουμε ως κοινωνία αλληλέγγυων ανθρώπων, πώς είναι καλό να κατανέμεται ο εργάσιμος και ο ελεύθερος χρόνος, πώς να προστατεύουμε αποτελεσματικά το υδρόγειο οικοσύστημα και ούτω καθεξής.

Η παραγωγή και η αναπαραγωγή του κοινωνικού βίου είναι κατ' εξοχήν πολιτικό πρόβλημα. Δεν είναι ιδιωτική υπόθεση όσων κατέχουν τα μέσα παραγωγής, εκμεταλλεύονται όσους στερούνται τέτοιων μέσων, οικειοποιούνται ιδιοτελώς την υπεραξία της ενωμένης εργατικής δύναμης, διασπαθίζοντας φυσικούς και κοινωνικούς πόρους και υποσκάπτοντας το οικοσύστημα του πλανήτη μας. Η δημοκρατική αρχή επιβάλλει όλα αυτά τα ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος να αποτελέσουν αντικείμενο συλλογικού αυτοκαθορισμού. Προσβλέπουμε λοιπόν σε *κοινωνική και οικονομική δημοκρατία*, πέρα από -αλλά και παράλληλα προς- το στενό πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

6

Mey
1962